FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA ČESKOSLOVENSKÁ DO KONCE R. 1921.

NAPSAL

Dr. ALOIS RAŠÍN.

NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ KNIHOVNA

SVAZEK IV.

DIAGRAM Č. 4.

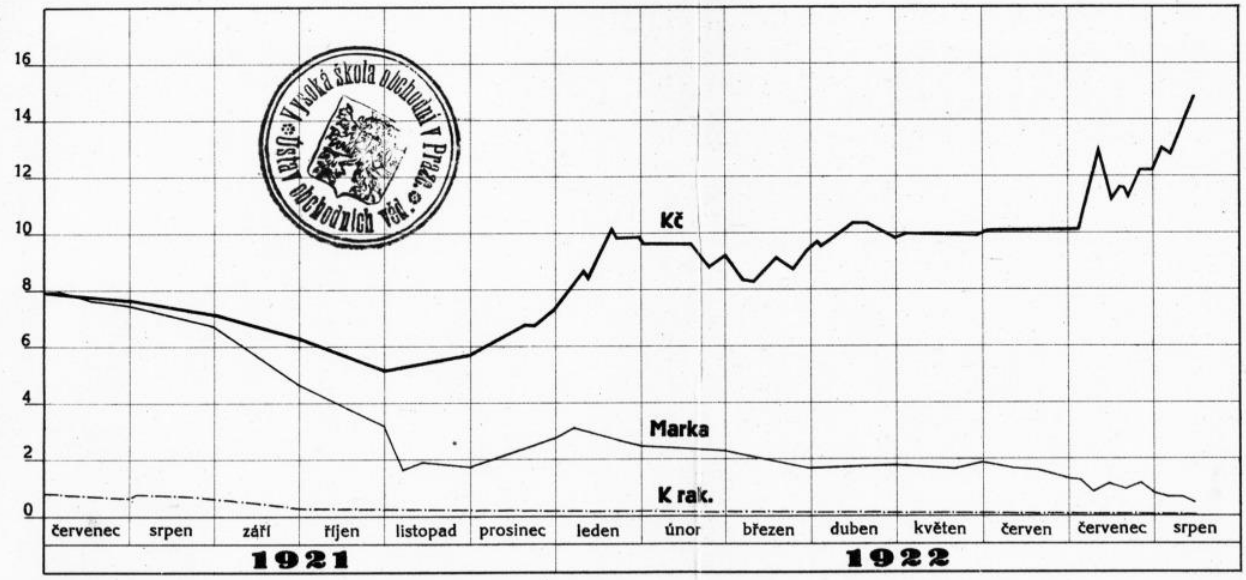

Vysoká škola obchodní v Praze
Ústav obchodních věd

FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA ČESKOSLOVENSKÁ DO KONCE R. 1921.

NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ KNIHOVNA

ROČNÍK I. — SVAZEK IV.

FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA ČESKOSLOVENSKÁ DO KONCE R. 1921.

Napsal

Dr. ALOIS RAŠÍN.

484
Q. 188

TISKEM A NÁKLADEM
PRAŽSKÉ AKCIOVÉ TISKÁRNY V PRAZE
1922.

ZF49
159
Státní knihovna
v Praze
společenských věd
KNIHOVNA
VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
Nám. W. Churchilla 4
130 67 Praha 3 - Žižkov

OBSAH.

Předmluva. Str. 9. — Úvod. Str. 11—16: Prohlášení samostatnosti. Mezinárodní uznání území dle mírových smluv. Rakousko-uherská monarchie a její finanční základy. — Díl první: Otázka měny. Str. 17—85: Rakousko-uherská měna před československým okolkováním bankovek. Str. 17—34: 1. Neznalost stavu oběživa při převratu. Str. 17. — 2. Zlatá měna v Rakousko-uhersku (kulhavá). — Pravděpodobnost nadbytku oběživa. Str. 17, 18. — 3. Ustanovení statutu Rakousko-uherské banky a jeho zneužití. Str. 18. — 4. Výkaz banky z 23. července 1914. — Výkaz ze 26. října 1918. Změny za války v kovovém pokladu, oběhu, percentuelním krytí. — Krytí bankovní. Lombard válečných půjček. Pokladniční poukázky. Jejich přeměna na oběživo. Str. 18—22. — 5. Nominelně bankovky, vskutku státovky. Papírová měna. Oběh bez pružnosti. Strana 22, 23. — 6. Hospodářsky těžké následky převýdaje bankovek (inflace): Zvýšení důchodů, zmenšení statků, stoupání drahoty. Zvýšení životní míry, rozmařilost. Zaplacení obchodních i hypotečních dluhů, placení za hotové, usnadněná spekulace. Státní hospodaření. Ministerstvo podvýživy. Ceny oficielní a ceny pod rukou. Nedůvěra k penězům, nákup věcí, přeplácení. Směna za věci ne za peníze. Str. 23—25. — 7. Snahy po mezinárodním řešení na mírové konferenci. Str. 25, 26. — 8. Samostatný postup. Jednání s Rakousko-uherskou bankou. Podmínky ponechání měny. Nedodržení jich. Stav válečných dluhů. Nebezpečí přeměny půjček válečných na oběživo. Důkaz z výkazu. Zákaz lombardu válečných půjček u filiálek na našem území a důsledky. Str. 26—28. — 9. Rakousko-uherská banka tiskla přes protesty. Str. 28, 29. — 10. Obtíže příprav pro odluku. Str. 29. — 11. Thesaurace a její potírání. Poštovní spořitelna vídeňská. Zřízení československé. Str. 29—30. — 12. Neuznání 10.000 korun, 25 a 200 korun. Str. 30. — 13. Uklidnění, odmítání vkladů a jeho následky. Půjčka Svobody. Str. 30—31. — 14. Přípravy pro odloučení. Princip territoriální. Str. 31. — 15. Zadržení bankovek na 1% půjčku a účel jeho. Možnost papírové měny. Původní plán na radikální léčbu inflace. Str. 31 až 33. — 16. Plán kompromisní Str. 33, 36. — Plán na ozdravění měny. Str. 34—50. — 17. Zákon z 25. února 1919 o kolkování. Nucená 1% půjčka. Str. 34. — 18. Účty girové a pokladniční poukázky a jejich převzetí. Str. 34, 35. — 19.—22. Prove-

dení kolkování. Str. 35, 36. — 23. Výsledky: oběh, zadržený obnos, percentuelně. Str. 37 a poznámka. — 24. Vliv na hospodářství. Str. 37. — 25. Protest Rakousko-uherské banky a odpověď. Str. 37—39. — 26. Poměr k celkovému oběhu. Výkaz banky z 28. února 1919. Počet bankovek na hlavu. Oběh možný a srovnání. Zmenšení státovkového dluhu o 3580 mill. K. Str. 39—42. — 27. Bankovky prohlášeny za státovky. Zákon z 10. dubna 1919 č. 187. Str. 42—44. — 28. Význam zákona. Odmítnutá repudiace i devalvace a přijato povlovné zlepšování. Str. 44—47. — 29. Kolkování v Rakousku. Nutnost retorse. Str. 47. — 30. Bankovky dluhem státu. Str. 48. — 31. Hranice oběhu. Str. 48—49. — 32. Zřízení bankovního úřadu. Str. 49, 50. — Péče o kovový poklad. Str. 50—54. — 33. Devisová ústředna, valutní půjčka vnitřní, sbírky na zlatý poklad, výsledky. Str. 50—53. — 34. Těžba zlata v republice. Pokus o půjčku v Americe. Str. 54. — Dávka z majetku. Str. 55—60. — 35. Soupisy. Účel dávky. Placení. Výměna u osob fysických. Str. 55—58. — 36. U společností a osob právnických. Str. 58, 59. — 37. Další podmínky. Str. 60. — Mírové smlouvy a měna. Str. 60—67. — 38. Článek 206 a 207 míru saintgermaïnského. Str. 60—64. — 39. Rakousko-uherská banka při likvidaci. Stav její 31. prosince 1919. Str. 64 až 65. — 40. V mírové smlouvě nedisponováno o účtech girových a pokladničních poukázkách. Důsledky toho. Str. 66. — 41. Obtíže při stanovení bloku bankovek vydaných před 27. říjnem. Návrhy na odstranění obtíží. Str. 66, 67. — Mezinárodní kurs koruny. Str. 67—77. — 42. Hospodářský stav pro mezinárodní styky. Str. 67, 68. — 43. Potravinový úvěr americký. Str. 68. — 44. Vlastní činnost. Revise dovozu. Str. 68—69. — 45. Revise vývozu. Vývozní valuty. Osamostatnění vývozu. Str. 69, 70. — 46. Kurs na burse curyšské. Pokles od druhé polovice 1919. Příčiny. Stoupání mezd. Důvod politický a psychologický. Těžká krise. Příčiny závislosti na marce. Str. 70—74. — 47. Vysvětlení k diagramu č. 3. Str. 74, 75. — 48. Theoretické zdůvodnění. Str. 75. — 49. Pracovat a šetřit. Str. 74—76. — 50. Pomíjení horečného záchvatu. Roztržka v sociální demokracii. Právní řád. Státní zásobování. Str. 77. Bankovní úřad ministerstva financí. Str. 78—85. — 51. Pevné držení zásady netisknout nekryté bankovky. Rozvoj obchodního krytí. Pružnost oběhu. Bilance za r. 1920. Str. 78—80. — 52. Výkaz o nepřekročení oběhu. Str. 80. — 53. Výkaz přípustného oběhu a majetková dávka. Str. 81, 82. — 54. Bezpeněžné placení v Pražském odúčtovacím sdružení a u poštovního chekového úřadu. Str. 82, 83 — 55. Úvěrové hospodářství a jeho nepravidelnost. Str. 83, 84. — 56. Zákon o Národní bance československé. Str. 84—85. — 57. Resistence koruny při deroutě marky. Str. 85.

Díl druhý. Hospodářství státní. Str. 86-125. — Státní rozpočet. Str. 86—98. — 58. Rozpočtové hospodářství do 31. prosince 1918. Rozpočet rak. a uher. Změna rozpoč. periody. Rozpočet na rok 1919. Dodatečný rozpočet a jeho příčiny. Str. 86—88. — 59. Rozpočet na r. 1920. Srovnání s rokem 1919. Str. 88, 89. — 60. Do-

datečný rozpočet na r. 1920. Str. 89, 90. — 61. Investiční náklady v rozpočtu na r. 1920. Osobní náklady. Rodinné příplatky. Propočítání let. Nivelisace. Str. 90-92. — 62. Vzrůst osobních nákladů. Vzrůst věcných. Str. 92. — 63. Rozvrat samosprávných financí. Přirážkový systém. Str. 93. — 64. Příčiny. Str. 93, 94. — 65. Rozpočet na r 1921. Str 94. — 66. Drahotní výpomoc a doplatky na mouku. Nové daně. Úspory. Komise úsporná. Šetření. Mimořádné krytí doplatků na mouku, moučnou dávku a dávku katastrální. Odpor všech vrstev proti třídnímu zásobování. Krytí z vývozu cukru a jeho ztroskotání. Str. 94—97. — 67. Shroucení doplatků na mouku a státního hospodaření obilím. Str. 97, 98. — 68. Cukerní kalamita. Pád ústředen. Opuštění systému státního vázaného hospodářství. Str. 98. — Státní hospodářství podnikové. Str. 98 až 105. — 69. Druh státních podniků. Str. 98, 99. — 70. Státní železnice. Nevýhody. Str. 99. — 71. Sestátnění železnic v Rakousku z důvodů vojenských. Str. 99, 100. — 72. Stav státních drah. Str. 100. — 73. Investice. Zvýšení tarifů. Str. 100, 101. — 74. Zvýšení dopravní daně. Str. 101. — 75. Úkoly státních drah. Str. 101. — 76. Přebudování železnic. Str. 101. — 77. Monopol pošt, telegrafů a telefonů. Str. 102. — 78. Báňské podniky státní. Str. 102. — 79. Státní lázně, lesy a statky. Str. 103. — 80. Tabákový monopol. Str. 103 až 105. — Daně, poplatky, cla a monopoly. Str. 105 až 111. — 81. Systém daňový. Str. 105—107. — 82. Příjmy preliminované a skutečně docílené. Str. 107—109. — 83. Úhrn preliminovaných a skutečných. Str. 109. — 84. Schodky rozpočtové, jež směly býti kryty půjčkami. Skutečně uzavřené půjčky. Výsledek. Str. 110, 111. — Státní dluhy. Str. 111—125. — 85. Rozdělení státních dluhů. Str. 111. — I. Státní dluhy válečné. Str. 111 až 114. — 86. Dvojí druh válečných dluhů: rakousko-uherské a osvobozenské. Dluh státovkový. Válečné půjčky. Americká půjčka potravinová. Anglická půjčka potravinová. Str. 111—113. — 87. Eventuelní zvýšení tohoto obnosu při platech do reparačního fondu. Str. 113. — 88. Válečné dluhy osvobozovací: Dluh Spojeným Státům. Italský za vydržování legií. Francouzský. Revoluční půjčka čsl. vojsk na Rusi. Plat do osvobozovacího fondu. Str. 113, 104. — 89. Platy za státní majetek a majetek členů panující rodiny. Nárok na reparace. Dluh za vydržování legií. Str. 114. - 90. Úhrn dluhů válečných. Str. 115. - 91. Vliv zlepšení koruny na jejich výši. Percentuelní poměr k válečným dluhům rakousko-uherským. Str. 115. — II. Dluhy státní na výdaje a zařízení. Str. 115—118. — 92. Dosud nemožno přesně rozlišiti dluhy na investiční a výdajové. Str. 115, 116 — 93. Dluhy vnitřní: 4% půjčka Národní Svobody. 4% pokladniční poukázky. 4½% premiová půjčka. 5% poukázky. Pokladniční bony. Čtvrtá státní půjčka. 6% pokladniční poukázky. 5½% pokladniční poukázky. 2% losová půjčka. 3½% valutová půjčka. 6procentní investiční půjčka železniční, telegrafní a telefonní. Dluhy zahraniční. Francouzský úvěr. — Markový úvěr. — Anglický úvěr na mouku. Moučná půjčka. Str. 116—118. — III. Podíl na předválečných dluzích. Str. 118—125. — 94. Obnos dluhů. Čl.

203 mírové smlouvy. Čl. 204. Str. 118—122. — 95. Pravidla rozdělení. Aproximativní obnos. Str. 122. — 96. Platy za státní majetek nemovitý. Čl. 208 mírové smlouvy. Str. 122—124. — 97. Obnos dosud nezjištěn. Str. 124. — 98—100. Přehled dluhů. Vliv stoupající měny na jejich obnos. Poměr dluhů v cizích měnách a dluhů korunových. Str. 124—125. — Díl třetí: Hospodářská opatření finanční. Str. 126—146. — 101. Opatření rázu přípravného a preventivního: Nostrifikace. Osamostatnění bankovnictví a peněžnictví. Obmezení při zvyšování akciového kapitálu. Kontrola bursy. Bytová krise. Přechod od hospodářství vázaného ke svobodě obchodní a soutěžní. Str. 126. — 102 a 103. Nostrifikace akciových společností. Její účel a finanční nutnost. Výsledky. Str. 126—128. — 104—107. Osamostatnění peněžnictví. Praxe v Rakousku. Obrana za Rakouska. Zemské banky. Spořitelny. Přeměna vídeňských bank. Bankovnictví na Slovensku. Akciový kapitál bankovní. Vklady. Organisace spořitelen. Vklady. Spořitelnictví na Slovensku. Str. 128—132. — 108, 109. Zvyšování kapilálu akciových společností. Praxe při povolování. Koncesní systém rozšířen na Slovensko. Zvýšení kontroly společností s r. o. Emisní kurs. Usnadnění investic a fusí. Výsledky. Str. 132, 133. — 110.—111. Bursa. Opatření proti bursovní hře. Rozšíření neplatnosti differenčních obchodů na Slovensko. Obchod s devisami a valutami. Str. 134, 135. — 112—116. Bytová krise. Její příčiny. Zabírání bytů a jeho neúspěch. Ochrana nájemníků. Pokusy o řešení: Odpisy nákladu. Garancie státní. Losová půjčka. Výše činže ve starých a nových domech. Str. 135—139. — 117—124. Přechod od válečného vázaného hospodářství ke svobodě obchodní a soutěžní. Druhy státního hospodaření. Ústředny válečné, distribuční, finanční. Komise líhová. Stav lihovarství. Finanční výsledky. Komise sladová. Finanční výsledky. Vliv na dovoz vína. Cukerní komise. Stav cukrovarství. Finanční výsledky. Výnos přeplatků na doplatky na mouku a chléb. Dřevařská centrála. Uhelná komise. Odstranění vázaného hospodářství a jeho účinky. Str. 139—146. — Doslov. Str. 146—147. Poznámky: Str. 147 atd. Přílohy: Diagramy: č. 1. 2. 3. 4.

PŘEDMLUVA.

Kniha tato byla napsána v prosinci 1921, kdy vývoj dospěl již tak daleko, že jsme překonali vlivy ruského bolševismu, rozloučili se s vázaným hospodářstvím v nejdůležitějších oborech.

Dávaje knihu do tisku, ponechal jsem (až na nepatrné změny) její původní znění a doplnil jen další vývoj v poznámkách, poněvadž doba do konce roku 1921 je uzavřenou první periodou naší finanční a hospodářské politiky charakterisovanou bojem o principy a základní hlediska; v tomto boji odpadlo mnoho hesel neschopných života, víra ve všemohoucnost státu vypěstovaná ve válce a naukami o třídní diktatuře pomíjí a roste úcta k individuelní činnosti, svépomoci, ušlechtilému závodění a vlastní síle. V myslích obyvatelstva nastává uklidnění, plány pro budoucnost stávají se jednodušší, průhlednější a nejsou zatěžovány tak demagogií jako v dobách dřívějších. Drží se sice dřívější nazírání ještě v několika tvrzích napolo rozstřílených, ale i ty padnou tím dříve, čím více se osvědčí svobodná soutěž.

Tuto první periodu líčí moje kniha.

V Praze, dne 15. srpna 1922.

Dr. Alois Rašín.

ÚVOD.

Po kapitulaci rakousko-uherské armády provolána byla dne 28. října 1918 Národním výborem (v jehož čele stáli zástupci politických stran českých Dr. František Soukup, Jiří Stříbrný, Antonín Švehla a spisovatel této knihy a k nimž připojil se za Slováky MUDr. Vavro Šrobár) samostatnost československého státu na území království Českého (Čech, Moravy a Slezska,) tvořícího do té doby součást Rakouska a na území Slovenska, to jest oné části království uherského, které je obýváno Slováky, větví československého národa a táhlo se od Dunaje až k Tatrám a Karpatům. Národní výbor vykonával zatím svrchovanost státní.

Tím vznikl československý stát, který v prosinci přijal republikánskou formu vládní a zvolil za svého presidenta Tomáše Garrika Masaryka. Den 28. října 1918 prohlášen za den osvobození.

Mezinárodně začal však československý stát existovati později. Jeho hranice, mezinárodní postavení a závazky, uznání rozbití říše rakousko-uherské bylo provedeno teprve ratifikací mírové smlouvy uzavřené ve Versaillu, Saint-Germainu a Trianonu. Mír versaillský ratifikován podepsanými velmocemi a nabyl tedy účinnosti mezinárodní dne 10. ledna 1920, mír St. Germainský dne 16. července 1920 a mír trianonský dne 26. července 1921.

Mírové smlouvy upravily území československého státu jinak než prohlášení samostatnosti z 28. října 1918. Versaillským mírem přičleněno k nám od

Pruska území hlučínské obydlené Čechy, kteří si zachovali svoji národnost, ač uplynulo 150 let od doby, kdy byli od českého království odstrženi. Dle míru saint germainského přičleněno k republice území kolem Cmuntu v bývalé župě Vitorazské, která patřívala ke království Českému a kde zachovali si obyvatelé svoji národnost, dále území kolem Břeclavy ze stejného důvodu, naproti tomu o části kolem Těšína ve Slezsku, o části župy oravské a spišské na Slovensku mělo býti rozhodnuto plebiscitem, k němuž však nedošlo, poněvadž se Polsko s Československem dobrovolně dohodly o hranicích tak, že Československo postoupilo části těchto území Polsku. Mírem trianonským pak přičleněna k Československé republice jako území částečně autonomní Podkarpatská Rus obývaná obyvatelstvem ruským, a upravena hranice dunajská připojením bratislavského předmostí.

Mimo to versaillský mír přiblížil náš vnitrozemský stát k moři tím, že dal Československu právo na provedení přístavních zařízení v Hamburku a Štětíně, zajistil svobodné používání Labe a Odry v Německu ku plavbě do zemí českých. Současně dána práva plavební na Dunaji, jež prohlášena za tok mezinárodní.

Pro vysvětlení finančních opatření, které po válce byla provedena, dlužno uvésti ještě toto:

Rakousko-uherská monarchie sestávala od roku 1867 ze dvou států samostatných, spojených jednak osobou panovníkovou, jednak společnými záležitostmi upravovanými stejnými zákony v obou polovinách přijatými. Společnými záležitostmi bylo vojsko, věci zahraniční (diplomatické i obchodní) a společné ministerstvo financí, jež spravovalo vydání a příjmy společné.

Vedle těchto společných záležitostí byly společné zájmy, jichž shodné řešení bylo předepsáno a vždy na deset let upraveno zákony usnesenými opět v parlamentech rakouském a uherském, jež nazývány vyrovnáním rakousko-uherským.

1. Sem náležela: úprava cel, jež provedena tak, že oba státy uzavřely celní unii, cla vybírána byla každým státem na jeho hranicích proti cizině, a čistý příjem plynul do pokladny společného ministerstva financí a z něho byly kryty výdaje na společné záležitosti;

2. Úprava měny a mincovnictví. Uzavřena byla mincovní jednota, jejímž základem dle zákona z 2. srpna 1892 byla zlatá koruna tak, že z 1 kg ryzího zlata raženo 3278 korun. Akciová společnost Rakousko-Uherská banka byla pověřena stažením papírových peněz a provedením přeměny na zlatou měnu. Stát propůjčil bance výnos zlaté půjčky v obnosu 392 mil. korun ve zlatě. Vydané bankovky musely býti plně kryty zlatem, směnkami, půjčkami na cenné papíry a všecky 40 procenty zlatem.

Bankovky měly oběh nucený a nemusely býti směňovány za zlato. Banka dostala privilegium výhradné cedulové banky vždy na desetileté vyrovnací období.

3. Společně na stejných základech měly býti upraveny poměry obchodní (ochrana práv živnostenských, úprava měr a vah, vzájemné styky obchodní, dopravnictví) a zákonodárství o daních n e p ř í m ý c h, které s výrobou průmyslovou v úzkém jsou spojení (daň z cukru, líhu, piva a pod.). Také v těchto věcech byly usneseny příslušné stejné zákony v parlamentě vídeňském s platností pro Rakousko, v parlamentě budapešťském pro Uhry.

4. Konečně stejně měla býti upravena soustava branná. Vojsko sice bylo společně spravované společným ministrem vojenství, ale o tom, kdo má býti vojákem, jak dlouho trvá branná povinnost a mnoho-li občanů má býti každoročně odvedeno (kontingent branecký), rozhodovalo se v každém státě zvlášť.

Po finanční stránce na společné výdaje (vojsko, zahraniční věci, okupaci Bosny a Hercegoviny, společné ministerstvo vojenství) nebyly vybírány ani spo-

lečné daně, ani nemohly býti uzavírány společné půjčky, monarchie rakousko-uherská neměla samostatných pramenů příjmových, i cla byla vybírána každým státem jeho orgány a jen čistý výtěžek odváděn. Ostatní vydání byla kryta příspěvky obou polovin, poměr čili kvota připadající na každý stát smluveny vždy na 10 let kvotovými deputacemi volenými parlamenty obou států.

Společný rozpočet usnesen byl delegacemi a do rozpočtu každého státu zařaděna příslušná kvota společných vydání.

Státní dluhy jsou proto buď rakouské, neb uherské. Nikoli rakousko-uherské.

Vedle těchto státních zřízení, byly v Rakousku ještě země, které měly zákonodárné sněmy, správu i finance, a jmenovalo se proto vlastně Rakousko správně a oficielně „Království a země na říšské radě zastoupené". Co výslovně nebylo v ústavě vyhrazeno vídeňskému parlamentu (říšské radě), náleželo do kompetence zemských sněmů. O tuto kompetenci byly stálé boje mezi státem a sedmnácti sněmy, mezi centralisty (rozmnožujícími právomoc ústřední říšské rady) a autonomisty, kteří chtěli zvětšiti právomoc sněmů. Na finančním poli hleděli centralisté znemožniti samostatné zemské daně a odkázati země pro jejich potřeby finanční jen na přirážky ke státním daním přímým a na příděly pevné z daní nepřímých státem ukládaných a vybíraných. Ke každé dani přímé byly země podle ústavy oprávněny vybírati přirážky a bylo nutno na příklad při zavedení osobní daně z příjmů (progressivně ukládané), aby 17 sněmů zemských vzdalo se práva vybírati přirážky, které by progressivitu úplně zvrátily. Úkoly zemí nebyly finančně malé: měly platiti náklad osobní na učitelstvo škol obecných, náklad na školství zemědělské, vésti správu nemocnic v celé zemi, vydržovati ústavy pro choromyslné, porodnice a nalezince, byly dozorčím a v poslední instanci rozhodujícím úřadem nad obcemi a okresy, ve všech věcech stavebních (mimo budovy státní) byly konečnou instancí.

Samospráva obecní byla velmi značná a úkoly její veliké (věci stavební, věcné náklady na vydržování škol obecných, chudinství, zdravotnictví). Ale také u ní nebylo samostatných daní. Připuštěny jen místní dávky a zase jen přirážky k daním přímým.

Třetí samosprávná korporace byly v Čechách okresy, na Moravě silniční výbory okresní, zřízené dle obvodu okresních soudů. Okresní výbory v Čechách měly na starosti vybudování silnic okresních, výstavbu veřejných okresních nemocnic, zřízení obvodních lékařů, sprostředkování práce, byly dále druhou instancí pro stížnosti do rozhodnutí obecních výborů. Finance jejich byly založeny jen na přirážkách k přímým daním.

Na Slovensku byla kromě obecní samosprávy samospráva župní, při čemž však byl župan i jeho náměstek státním úředníkem, takže županské úřady byly vlastně úřady státní.

Národ český, ztrativ svoji plnou státní samostatnost, hleděl pomocí samosprávy udržeti si vliv na veřejné záležitosti, a samospráva byla pro něj školou občanské způsobilosti politické.

Všecky snahy, aby pomocí volebních řádů udrženo bylo Rakousko jako německý stát, rozbily se o to, že čeští občané uchopili se samosprávy jako záchrany pro posílení svého národa: obce stavěly školy obecné, zřizovaly gymnasia a reálky, okresy stavěly nemocnice a chorobince, staraly se o vzdělání národa a o jeho zdraví. Mravní sílu hleděli všichni Češi povznésti obětavostí. Co jim odpírala Vídeň, zaplatili si sami. Sbírali a sbírali, ukládali si vedle císařských daní daně národní. Stavěli a vydržovali školy pro děti dělníků, pracujících mezi Němci, vystavěli ze sbírek Národní divadlo v Praze a když sotva dokončeno shořelo, ze sbírek vystavěli je po druhé. Při tom staral se český národ o svoji větev slovenskou, porobenou Maďary, zřídil organisaci, která pomáhala národu slovenskému.

Národ, který ztratil svoji samostatnost, připravoval se úsilovnou prací na znovuvydobytí své svobody.

Když šlechetný národ americký ústy svého presidenta Wilsona prohlásil za jeden z úkolů světové války a účasti Spojených Států na ní, sebeurčení národů, viděl český národ, že přiblížila se hodina jeho samostatnosti a že nastává mu zkouška před celým světem, dovede-li sám sobě vládnouti a svobodně se spravovat.

DÍL PRVNÍ.

OTÁZKA MĚNY.

Rakousko-uherská měna před československým okolkováním bankovek.

1. První, největší a nejtěžší starostí po převratu bylo uvedení měny a oběhu peněz do pořádku; neboť nebylo vůbec známo, jak vlastně si stojí rakousko-uherská monarchie se svojí valutou. Hned při vypuknutí války bylo změněno ustanovení statutu Rakousko-uherské banky ve dvou bodech: zrušen nejen zákaz půjčovati státu a povinnost krýti 40% vydaných bankovek zlatem, ale zrušeno také ustanovení, že cedulová banka musí vydávati každých 10 dní výkaz o svém stavu. Bylo proto nejasno, mnoho-li bankovek je v oběhu, jak jsou kryty zlatem, jak jsou kryty směnečně a zápůjčkami na cenné papíry. Jisto bylo jen, že všecky zlaté i stříbrné mince i zlaté dukáty zmizely z oběhu, buď že byly thesaurovány, nebo průmyslově zpracovány, nebo vyvezeny za hranice. Avšak tento oběh nebyl značný. Ve zlatých mincích činil asi 300 milionů korun, ve stříbrných asi 200 milionů korun.

2. V Rakousku-Uhersku byla sice zavedena zlatá měna, avšak výměna bankovek za zlato byla suspendována, takže byla zde skutečně kulhavá měna zlatá. Mimo to měly bankovky nucený oběh ve vnitrozemí. Obyvatelstvo bylo zvyklé na papírové peníze, a proto oběh mincí byl nepatrný.

KNIHOVNA
KNIHOVNA
VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
Nám. W. Churchilla 4
130 67 Praha 3 - Žižkov

Všecky známky nasvědčovaly však tomu, že bylo nekrytých bankovek na účet státu vydáno ohromné množství, poněvadž peněžní ústavy zdráhaly se přijímati vklady na vyšší než jednoprocentní úrok, všecko placeno bylo hotově, úvěr jako prostředek obchodní úplně vymizel.

3. Vláda rakousko-uherská měla dle statutu právo žádati od Rakousko-uherské banky pětiprocentní daň z bankovek, které byly vydány nad kontigent. Tento kontingent rovnal se zlatému pokladu zvětšenému o 600 milionů korun. Činil-li na př. kovový poklad 1500 milionů korun, musila býti z bankovek, vydaných nad 2100 milionů korun, placena pětiprocentní daň státu. Účel tohoto opatření byl, aby banka hleděla udržovati poklad kovový na dostatečné výši, aby dále nerozmnožovala oběživo a brzdila zvýšením diskontní úrokové míry přílišnému rozmnožení, poněvadž jinak — kdyby ponechala úrokovou míru pod pěti procenty — utrpěla by ztrátu. Po vypuknutí války použil stát tohoto ustanovení k účelu právě opačnému: aby rozmnožil oběživo. Vypůjčil si 1800 milionů korun od banky na 6%, srazil si daň, takže zaplatil vlastně pouze 1%. Tyto bankovky byly ještě kryty zlatem do výše 40%.

4. Poslední výkaz před válkou ze dne 23. července 1914 zněl:

Aktiva:

Kovový poklad:

Zlaté mince korunové měny, zlato ve svitcích, zahraničních a obchodních mincích, kilogram ryzího zlata počítán po 3.278 K	1.237,878.750·23		
Zlaté směnky na zahraniční místa a zahraniční bankovky	60,000.000		
Stříbrné mince kurantní a drobné . .	291,368.322·39		Změny oproti stavu z 15. července 1914.
		1.589,247.072·62	— 7,536.157·50

Eskontov. směnky, warranty a efekty	767,830.517·82	—	5,173.499·31
Zápůjčky na ruční zástavu (lombard)	186,525.600·—	—	3,893.300·—
Státní dluh rakouský	60,000.000·—	—	
Cenné papíry	17,617.691·03	+	420.907.93
Hypoteční zápůjčky*)	299,994.062·34	+	442·96
Jiná aktiva	115,292.520·62	—	12,017.089·99
Úhrn aktiv	3.036,507.464·43		

Pasiva:

Akciový kapitál	210,000.000·—		
Reservní fondy	32,159.903·13		
Bankovky v oběhu	2.129,759.250·—	—	42,651.690·—
Pohledávky na účtě žirovém a jiné Ihned splatné závazky	291,270.109·97	+	8,729.888·41
Zástavní listy v oběhu*)	291,267.800·—	+	57.000·—
Jiná pasiva	82,050.401·33	+	5,666.105 68
úhrn pasiv	3.036,507.464·43		

Přípustný oběh bankovek:

Nezdaněných	K	59,487.000·—
Zdaněných	K	1.783,871.000·—
úhrnem	K	1.843,358.000·—

Výkaz ze dne 26. října 1918, tedy v den před převratem (dne 27. října 1918 byla neděle), zněl:

Aktiva:

1. Kovový poklad:

1. Kovový poklad: Zlaté mince korunové měny, zlato ve svitkách, v zahraničních a obchodních mincích počítáno za kg ryzího zlata 3.278 K	267,722.585·76
zlaté směnky na cizozemská místa	17,286.867·93
stříbrné mince kurantní a drobné	57,332.381·38
2. Pokladniční poukázky válečných zápůjčkových pokladen	100,241.250·—

*) Rakousko-uherská banka byla také hypotečním ústavem, poskytovala hypoteční zápůjčky na zástavní listy, což však nemělo s její činností jako cedulové banky nic společného.

3. Eskontované směnky, warranty a cenné papíry	2.812,946,303·09
4. Zápůjčky na ruční zástavu (lombard)	4.094,582.400·—
5. Dluh rakouské vlády	60,000.000·—
6. Zápůjčka rakouské vládě	19.634,000.000·—
7. Zápůjčka uherské vládě	6.798,000.000·—
8. Cenné papíry	57,177.562·19
9. Hypoteční zápůjčky	280,667.735·42
10. Pohledávky z pokladních poukázek	
a) u rakouské vlády	1.862,997,276·—
b) u uherské vlády	1.066,243.724·—
11. Jiná aktiva	1.198,106.013.25
úhrn aktiv . . .	38.307,304.099·02

Pasiva:

1. Akciový kapitál	210,000.000·—
2. Reservní fondy	42,190.269·39
3. Oběh bankovek	30.679.675.403·—
4. Žirové účty	2.849,017.835·84
5. Zástavní listy v oběhu	274,721.200·—
6 Oběh pokladních poukázek	2.929,241.000·—
7. Ostatní pasiva	1.322,458.390·79
úhrn pasiv . . .	38.307,304.099·02

Změny za války jsou jasné:

	23. července 1914	26. října 1918	méně (—) více (+).
	koruny		
Kovový poklad	1.589,247.072·62	342,341.835·07	— 1.246.905.237·55
Oběh bankovek	2.129,759.250·—	30.679,675.403·—	+ 28.549.916.153·—
Žirové účty . .	291,270.109·97	2.849,017.835·84	+ 2.557.747.725·87
Oběh bankovek kryt kovem . .	75%	1·115%	— 73·885%
Oběh bankovek a žirových účtů kryt kovem . .	65·70%	1·021%	— 64·679%

Ostatní bankovní krytí obíhajících bankovek i denně splatných závazků doplňovalo 23. července 1914 úplně zlaté krytí, neboť tento možný oběh bankovek byl 2.129,759.250 K + 291,270.109 K (účty girové) čili celkem . . . . . 2.421,029.359.—

naproti tomu kovový poklad per	1.589,247.072·62
zásoba obchodních směnek	767,830.517·82
lombard	186,525.600·—
úhrnem	2.543,603.190·44

kryto bylo tedy bankovné a kovem více o		122,573.831·44
Dne 26. října 1918 však oběh bankovek rozmnožený o girové účty		33.528,693.238·—
kryt tímto způsobem: kovovým pokladem	342,341.835·07	
směnkami vykazovanými obnosem	2.812,946.303·09	
z nichž bylo však státních	2.800,000.000·—	
takže směnek obchodních bylo	12,946.303·09	
lombardem (většinou válečných půjček)	4.094,382.404.—	
úhrnem bylo kryto soukromoprávně		4.449,670.542·16
nebylo kryto soukromoprávně, nýbrž jen státem		29.079,012.696·84

čili v procentech 86.73 celého možného oběhu.

Tento poměr byl by ještě nepříznivější, kdybychom vyloučili lombardy válečných půjček, které byly prováděny způsobem, jenž přímo lákal k přeměňování půjček v oběživo. Půjčky byly zadávány v kursu 96.— a zúročeny 5½%. Rakousko-uherská banka se však zavázala státu, že dá na tyto půjčky 75% zápůjčky na 5%, tedy o ½% levněji než úrok státem placený. Důsledek toho byl, že lidé upsali první půjčku, při druhé ji lombardovali 75% a upsali druhou, při třetí provedli totéž s druhou půjčkou atd. a byli dlužni více než měli jmění. A poněvadž válečné půjčky klesly na 60%, byla vlastně tato položka dubiosní.

Stav Rakousko-uherské banky však byl ještě horší, uvážíme-li transakci s tak zv. pokladničními poukázkami. Papírových peněz bylo tak ohromné množství v oběhu, že vymizel úvěr, peněžním ústavům zaplaceny směnky i jiné dluhy, nikdo si nevypůjčoval, valily se jen vklady do bank, spořitelen a záložen, které tyto ústavy nemohly v půjčkách obchodu a průmyslu, ani v hypotekách umístiti, snížily sice úrok vkladový na 1%, později na ½%, ale marně. Stát chtěl využíti tohoto stavu a dal Rakousko-uherské bance právo, aby vydávala obecenstvu 4% poklad-

niční poukázky, jichž výnos odevzdala státu, který je opět pustil do oběhu. Zavázal se sice, že při splatnosti poukázek je bance zaplatí, ale prostředků na to neměl, banka musila by půjčiti obnosy ty státu a na zaplacení pokladničních poukázek vydati nové bankovky, v aktivech z položky 10 a), b), přestěhoval by se obnos do 6. a 7. položky aktiv a v pasivech z položky 6. do položky 3. čili zvýšil by se oběh o 3 miliardy, takže by dosáhl 36.5 miliardy korun a byl by kryt 4.4 milliardami, v tom však dubiosními lombardy válečných půjček do výše 4 miliard, takže skutečné krytí obnášelo by 400 milionů čili něco přes 1%. (Rakousko-uherská banka to skutečně dle své zprávy pro valnou hromadu za r. 1919 provedla, že pokladniční poukázky, které zatím narostly na 6600 mil. K zaplatila natisknuvši bankovky a připsala obnos ten k tíži bývalé Rakousko-uherské monarchii).

5. Z tohoto stavu je zřejmo, že obíhající bankovky přestaly býti bankovkami skutečnými. Nominelně byly sice bankovky, ve skutečnosti však státovky Rakousko-uherského mocnářství a vzhledem k tomu, že bankovky tyto nebyly směnitelny za zlato a měly nucený oběh, mohlo se zde právem mluviti o státním dluhu bankovkovém, o nucené půjčce státní, kde dlužníkem byl stát nikoli banka, a věřitelem státu každý, kdo bankovku přijal. Místo kulhavé měny zlaté, faktícky zavedena měna papírová s ohromnou inflací. Obchod a průmysl byly válečným hospodářstvím vlastně vyloučeny, všecka práce i všecky výrobky věnovány vedení války, ¾ obyvatelstva žilo na státní útraty — vojáci v zákopech i zázemí, rodiny narukovavších živené státními příspěvky, horníci, dělníci v naftových jamách, železniční zaměstnanci, dělníci v továrnách na střelivo, zbraně, uniformy, boty, mouku, suchary a pod. — a tyto výdaje státní neplodné, netvořící nové hospodářské statky, nýbrž věci, které byly ničeny v bojích nebo spotřebovány bojujícími, placeny byly natištěnými bankovkami bez hospodářského podkladu, bankovkami, které nepředstavovaly prodané zboží, za něž stržená cena vracela by se zpět do banky vypla-

cením směnek, z jejichž výnosu bankovky vzešly. Jestliže před válkou potřebovala rakousko-uherská monarchie v největší podzimní konjunktuře 2.800 mil. K oběživa — drobné peníze v to počítaje — a nyní měla (s drobnými mincemi) v oběhu za 31.000 mil. K, čili jedenáctkráte tolik, a to pevného bloku státovek, který mohl býti snížen nejvýše o 12 mil. K směnek, jež byly v portefeuillu rakousko-uherské banky, nezvyšoval se při dobré konjunktuře, neklesal při menší zaměstnanosti obchodu a průmyslu, byla zajisté inflace obrovská.

6. Všecky hospodářsky těžké následky inflace se dostavily a lze je shrnouti takto:

a) Hned na počátku války — aby byla učiněna populární — placeny při rekvisicích pro vojsko dvojnásobné ceny za obilí, dobytek, koně, vozy, zvýšeny mzdy v továrnách muničních a zbrojních, pak v dolech a naftových jamách, vypláceny podpory příslušníkům narukovavších vojínů, jejichž příjmy vzrostly o tuto podporu, takže během prvých 14 dnů vysypáno obyvatelstvu 2.000 mil. K v bankovkách a současně odňato na obilí, dobytku, látkách ohromné množství těchto statků do vojenských skladišť. Na jedné straně důchody a tím nákupní síla jednotlivců a celých širokých vrstev narostly, současně však zásoby nutných potřeb životních se zmenšily. Lidé se zvýšenými důchody byli ochotni dáti za vzácnější potřeby vyšší ceny. Drahota stoupla a vynutila si zvyšování mezd, platů a podnikatelských zisků v ostatním oboru národního hospodářství. Vedla také ke zvyšování platů státních zřízenců, podpor rodinám narukovavších, platů důstojnictva i mužstva, státní rozpočet rostl, daně nezvýšeny, nebo se nevybíraly, ale tisklo se.

b) Zvýšené důchody vedly však také ke zvýšené životní míře a k rozmařilosti náhle zbohatnuvších, a věci luxusní byly nejžádoucnější. Chtivost zábav rostla. Divadla, kinematografy, taneční zábavy byly na denním pořádku při ohromné návštěvě a pateronásobném, později desateronásobném vstupném.

c) Dluhy obchodní i hypotekární byly zaplaceny, a při ohromném nadbytku oběživa zavedeno placení za hotové a usnadněna spekulace. Každý věděl, že nemůže ztratiti na zboží, které koupí dnes a uschová, poněvadž bylo jisto, že — obzvláště při blokádě provozované Spojenci — bude zboží čím dále tím méně, poptávka po něm jak od státu, tak od obyvatelstva bouřlivější, takže zaplacena bude cena daleko vyšší.

d) Stát sice mohl stanoviti ceny rekvisiční pro vojenské potřeby, mohl také stanoviti rekvisiční ceny pro zásobování obyvatelstva, ale nemohl docíliti toho, aby opatřil vojsko a všecko obyvatelstvo dostatečným množstvím toho, co potřebovalo. Zavedl státní hospodaření obilím, masem, tuky, mlékem, bramborami, látkami, obuví, ale z toho, co stát přidělil, by se nikdo nenajedl, jídlo neomastil, neoblékl by se a musil by choditi bos. Lidový vtip označil ministerstvo výživy lidu „ministerstvem podvýživy". Příčina byla jasná: armáda spotřebovala na všech těchto věcech dvakráte tolik než by spotřebovali tito vojíni, kdyby byli doma. I když zakázáno sladovati ječmen, páliti z bramborů lih a vyráběti škrob, nestačil zbytek na výživu obyvatelstva a to tím spíše, že cena, kterou platil stát, byla nízká, výrobci neodváděli vůbec neb neodváděli včas, dostavily se nepořádky v přídělech, touha zaopatřiti si tajně potraviny a šaty, pod rukou placeny vysoké ceny, a tím jenom nalákáni byli výrobci, aby neprodávali státu za nízké ceny, nýbrž soukromníkům za ceny vysoké. U všech předmětů, jimiž stát hospodařil, vyvinula se cena dvojí: oficielní a tajná, která byla dle výše risika troj- až pateronásobná ceny oficielní. Tím dostávalo se množství lidí mimořádně vysokých příjmů, kdežto ti, kdož takto draho nakupovali, snažili se zvýšiti svoje důchody, a základem pro tvoření mezd a platů a tím výrobních nákladů nebyla cena oficielní, nýbrž tato cena pod rukou. A tak snaha státu rozkazem státním snížiti ceny nejen ztroskotala — to musilo nastati dle zákonů hospodářských — nýbrž vedla k tomu, že ceny a výrobní náklady staly se ještě vyšší.

e) Nedůvěra ke koruně se šířila, i když pravý stav byl zatajován neuveřejňováním výkazů Rakousko-uherské banky. Každý viděl ohromné spousty bankovek a úplné zmizení zlata. Vědělo se, proč u německé Říšské banky — jež uveřejňovala výkazy — roste zlatý poklad: poněvadž Německo prodávalo svému spojenci, Rakousko-Uhersku, za zlato, vědělo se, že rakousko-uherská vláda odňala bance 392 mil. korun ve zlatě, které jí r. 1892 při přeměně na měnu zlatou zapůjčila, vědělo se, že do Holandska a Švýcarska platí se zlatem. A tu při každém neúspěchu centrálních mocností objevil se útěk od koruny nakupováním cizích valut (obzvláště v době než byly Spojené Státy ve válce), cenných papírů, znějících na cizí zlaté měny, domácích cenných papírů a také zboží, nábytku, šatstva a prádla. Za takových dob neprodaly selky než za látky a šaty, a garderoby měšťanských rodin stěhovaly se na vesnice za mouku, sádlo, mléko, máslo. Selky za války nakoupily neb vyměnily výbavy pro svoje dcery, v mnohém selském statku nemají jedno, nýbrž dvě fortepiana, a jeden sedlák na Písecku, maje již všecko, nač si pomyslil, koupil za papírové koruny rakev.

Naproti tomu obchodníci odepírali prodávati venkovanům zboží, řemeslníci odpírali konati práci, leč za mouku, vejce, drůbež a pod. Kdo viděl tyto křečovité záchvaty hospodářského tělesa, toto nebezpečí, že dalším tiskem nekrytých bankovek klesneme nejen z úvěrního hospodaření na placení hotovými penězi, nýbrž že klesneme na hospodářství směnné, musil za prvý úkol považovati odstranění valutních nepořádků, inflaci s jejími hrozivými následky.

7. Ujímaje se v listopadu 1918 portefeuillu ministra financí v nové československé republice, chtěl jsem nejprve odstraniti pokračování v inflaci mezinárodním zakročením. Žádal jsem ministra zahraničních záležitostí dra Edvarda Beneše, který byl v Paříži při sjednávání podmínek příměří, aby byla při Říšské bance německé a při Rakousko-uherské bance zřízena mezinárodní komise, která by zamezila

vydávání soukromoprávně nekrytých bankovek, aby inflace nepostupovala. Ukazoval jsem, že vstup do míru musí s sebou přinésti pořádek ve valutních poměrech a že nutno začíti tím, že další inflace tiskem bankovek pro státy se zamezí.

K tomuto mezinárodnímu zakročení nedošlo buď proto, že národové se spořádanou měnou nedovedli si ani představiti hrůzy, které může tisk papírových peněz způsobiti, nebo proto, že jim vsažení do práv poražených států bylo proti mysli. Kdo nyní vidí, k čemu vedla inflace v Rakousku, Německu a Polsku a cítí na svém národním hospodářství dumping-system Německa, byl by jistě ochotnější o tom uvažovati.

Také během mírového jednání jsem znovu upozorňoval ministra dra Beneše na důsledky, které vzejdou, nechají-li se obě banky cedulové volně hospodařiti.

8. Na zakročení mezinárodní jsem čekati nemohl, nýbrž postupoval samostatně očekávaje, že stav věcí způsobí změnu smýšlení u spojenců. Vyjednával jsem nejprve s Rakousko-uherskou bankou o tom, že ponecháme na čas společnou měnu za těchto podmínek:

a) každému ze států, které vznikly na území Rakouska a Uher, nebo obdržely část jeho území, bude dáno právo zříditi si vládního komisaře, který by na obchody banky dozíral (bývalá monarchie měla takového komisaře);

b) válečné půjčky nebudou lombardovány, nejenom z důvodu inflace, nýbrž i proto, že banka předložila závazek vlády rakouské i uherské, že jí ručí za škody vzniklé lombardem válečných půjček a bylo potřebí ihned zakročiti, aby tento závazek nemohl býti vztahován i na vládu československou;

c) žádnému ze států nesmí banka poskytovati zápůjček, leč se svolením všech států, jež vznikly na území bývalé monarchie Rakousko-uherské nebo mají část jejího území.

První podmínce bylo vyhověno a zřízeni komisaři československý, rakouský, maďarský, jugoslovanský, polský, rumunský a italský. Druhé podmínce banka vyhověti nechtěla. Třetí podmínku přijala jako samozřejmou.

Následkem nepřijetí druhé podmínky zakázal jsem všem filiálkám Rakousko-uherské banky na území Československé republiky lombardovati válečné půjčky rakouské a uherské. Důvod pro toto opatření spočíval v následující úvaze:

Stav válečných dluhů byl dne 31. října 1918 tento:

	Rakousko	Uhry	Dohromady
		korun	
1. Válečné půjčky:			
a) veřejně subskribované .	35.069,002.650.—	15.667,835.850·—	50.736,838.500·—
b) neveřejně upsané . . .	161,600.000·—	2.950,000.000·—	3.111,600.000·—
2. Dluhy u Rakousko-uherské banky:			
a) zápůjčky . .	23.596,800.000·—	9.042,700.000·—	32.639,500.000·—
b) pokladní poukázky . .	1.822,352.424·—	1.125,489.092·—	2.947,841.516·—
3. Zálohy peněžních ústavů na novou válečnou půjčku	4.009,186.335·—	2.562,225.283·—	6.571,411.618·—
4. Dluhy v říšských markách . . .	3.170,576.556·—	1.700,268.444·—	4.870,845.000·—
5. Dluhy v holand. zlatých	83,899.908·—	31,248.000·—	115,147.908·—
6. Dluhy v bulharských lvech . .	3,427.200·—	—	3,427.200·—
7. Dluhy v dánských korunách	27,212.985·—	9,724.050·—	36,937.035·—
8. Dluhy ve švédských korunách	10,525.401·—	2,007.049·—	12,532.450·—
	67.954,583.459·—	33.091,497.768·—	101.046,081.227·—

Dluhy pod č. 4.—8. přepočítány jsou na koruny dle zlaté, předválečné parity bez ohledu na znehodnocení koruny. Mimo tyto dluhy byla vojenská správa dlužna dodavatelům válečným asi 5000 mil. korun.

Z tohoto stavu válečných dluhů jest zřejmo, že valutní poměry byly ohroženy tím, že Rakousko-uherská banka za dluhy uvedené pod č. 5.—8. převzala ručení jako rukojmí a plátce a byla povinna platiti buď zlatem nebo natisknouti k tíži státu bankovky, za něž by nakoupila cizí valuty dle kursu. Vládní komisař vyzbrojený právem veta měl počínání Rakousko-uherské banky pečlivě sledovati.

Válečné půjčky pod č. 1. uvedené znamenaly veliké nebezpečí pro nadměrné rozmnožení oběživa, poněvadž banka měla závazek lombardovati je 75% z nominale na 5%, ačkoli byly 5½%ní a měly kurs 60%. Proti tomu zavázala se rakouská i uherská vláda, že ručí bance za škody, které by jí vznikly z tohoto lombardu. Postupovala proto banka svrchovaně lehkovážně, nezjišťujíc bonitu, ano ani identitu zástavního dlužníka, takže přelévání půjček do oběživa, a útěk od nich byl usnadněn. Byla proto skutečná obava, že budou válečné půjčky za těchto výhodných podmínek v massách lombardovány a přeměňovány na oběživo, rozmnožujíce tak inflaci. Všecko to dálo by se také za ručení naší vlády, kdyby neprotestovala.

Že tyto obavy nebyly bez podkladu, bylo viděti záhy. Za jediný d e n, 7. listopadu 1918, lombardováno u Rakousko-uherské banky za 609 mil. válečných půjček a v době od 26. října 1918 do 26. února 1919, tedy za 4 měsíce, stoupl lombard válečných půjček u Rakousko-uherské banky z 4094.5 mil. korun (což znamená nominale 5459 mil.), na 9319 mil. čili zvětšilo se oběživo tímto způsobem o 5224.5 mil. K, o 1 miliardu korun více než za celou válku. V lombardu u Rakousko-uherské banky bylo válečných půjček za 12.425 mil. K nominale čili 24% všech válečných půjček. Filiálky Rakousko-uherské banky v naší republice nesměly dle mého rozkazu lombardovati válečné půjčky a proto zůstaly na svém původním stavu 472 mil. korun!

9. Rakousko-uherská banka svůj závazek, že nebude tisknouti pro stát bez svolení všech států sukcessních, hned v několika dnech nedodržela. Obrátila

se totiž na ni vláda Lamaschova, která nastoupila několik dní před kapitulací a vládla pro Rakousko mezi tím již rozpadlé, a žádala, aby tomuto bývalému státu zapůjčila v bankovkách 2000 mil. K. Československá vláda protestovala proti tomuto tisku bankovek, avšak přes tento protest byly natištěny.

10. Z tohoto postupu banky viděla československá vláda, že musí se připraviti na odluku od rakousko-uherské měny a od Rakousko-uherské banky. Provedení však nebylo možno ihned, poněvadž nebylo prostě lze natisknouti obratem za 10 miliard bankovek a vyměniti si je za bankovky rakousko-uherské banky, pokud obíhaly na území československém. Ani veliké americké firmy nechtěly přijati zakázku s kratší lhůtou dodací než 6 měsíců. Také okolkování bankovek vyžadovalo natištění ohromné spousty kolků.

11. K těmto technickým překážkám řadily se hospodářské. Převrat, zbolševisování Vídně, stálé nepokoje v okolních státech vyvolaly velikou thesauraci peněz, thesauraci takového dosahu, že se objevil nedostatek platidel a Národní shromáždění učinilo preventivní opatření o zavedení náhradních platidel, kdyby se krise nepřemohla. Kromě toho poštovní spořitelna vídeňská, která chekovým svým oddělením starala se účinně o bezpeněžné placení, byla úplně immobilisována válečnými půjčkami, nikdo nechtěl do ní vpláceti a, poněvadž byla v českých zemích pasivní, nechtěly poštovní úřady její cheky vypláceti. Stejně tomu bylo se spořitelnou uherskou v Pešti. Důsledek toho byl, že průmyslové a obchodní podniky udržovaly veliké obnosy na hotovosti, nemajíce jistoty, že jejich cheky budou vyplaceny. Tím thesaurace rostla.

V těchto obtížích navrhl jsem poštovní správě, aby zřídila poštovní spořitelnu československou tím způsobem, že složní listy, na něž se platy u poštovních úřadů konají, zůstanou staré rakouské (resp. uherské), kdo však červeně křížem složní list přeškrtne, dává tím rozkaz, aby byl zaslán do Prahy če-

skoslovenské spořitelně, která vklad zúčtuje na kontu toho čísla, jež měl majitel konta ve Vídni (resp. Pešti), oznámí mu vklad, a on může chekem rovněž červeně křížem přeškrtnutým disponovati o těchto penězích. Neškrtnuté složní listy a cheky šly do Vídně. Poštovní správa opatřila si úředníky české z Vídně, dala natisknouti potřebné účetní tiskopisy a již dne 20. listopadu zavedeno úřadování nové poštovní spořitelny.

12. Tyto obtíže následkem thesaurace byly na celém území bývalé monarchie. Rakousko-uher. banka nestačila tisknout, takže chtěla zavést 10.000 korunové bankovky a po jedné straně tištěné prozatímní 25- a 200korunové bankovky. Ostatní státy přivolily k tomu, jen Československo nikoli. Odepřelo uveřejniti vyhlášku a nepropůjčilo jim nucený oběh. Důvodem bylo zamezení inflace a u 25 a 200 korun kromě toho snadnost padělání těchto velmi primitivně natištěných peněz. Toto neuznání zvětšilo sice obtíže, poněvadž cukerní kampaň, vyžadující mnoho peněz, byla v plném proudu, avšak československá vláda ve svém boji proti inflaci sáhla raději k tomu, že zakázala dne 14. listopadu 1918 hlavnímu ústavu rakousko-uherské banky v Praze a jejím filiálkám vypláceti ze žirových účtů bankám obnosy, leč jen, prokáží-li, že nemají samy potřebné hotovosti na výplaty mezd a úřednických platů pro podniky, jež financují. Bylo totiž prokázáno, že peněžní ústavy udržovaly rovněž vysoké pokladniční hotovosti z obavy před runem znepokojených vkladatelů a rozmnožovaly tak tíseň peněžní.

13. Povlovně vlny znepokojení ulehly, v československé republice panoval pořádek a klid, peníze vracely se zase do bank v takovém množství, že nebylo pro ně ani umístění, banky opětně snížily úrokovou míru na 1%, později na ½% a odmítaly vklady vůbec. To ovšem značilo další těžkou poruchu doprovázející inflaci: nešetrnost obecenstva, kterému nestojí za to, aby dostalo tak nepatrný úrok vkladový, ponechává si peníze doma a utrácí.

Částečně bylo sice tomu čeleno vypsáním 4% státní půjčky Svobody al pari. Vyloženo bylo 500 mil. korun, upsáno za 5 dní 1072 mil. korun a převzato 22. prosince 1918 500 mil., později dalších 500 mil. korun. Poněvadž však této půjčky bylo použito k platům státu, objevila se za nedlouho opět inflace.

14. Rakousko-uherská banka pokračovala mezitím v tisku bankovek. Žádost Rakouska za novou bankovkovou půjčku byla sice na náš protest zamítnuta, ale pro Maďarsko tisknuty dále miliardové obnosy. Proto připravováno úsilovně odloučení od rakousko-uherské měny.

Nejprve bylo potřebí rozhodnouti otázku, zdali mají býti prostě okolkovány bankovky, obíhající na území republiky, či má-li býti vzat zřetel na příslušnost majitele bankovek do republiky. Volen prvý, teritoriální princip jako jednoduchý a jediné možný. Druhý princip, státní příslušnosti majitele bankovek, vedl by k tomu, že by musilo býti jeho státní příslušenství vyšetřováno, a mohl mu každý nepříslušník prostě odevzdati peníze k okolkování. Z podstaty papírových peněz s nuceným oběhem pak plyne, že na osobě majitele nezáleží, nýbrž že mají nucený oběh na určitém territoriu a mimo ně jsou zbožím.

Přiklonění se k této zásadě territoriální předpokládalo uzavření hranic, zastavení dopravy železniční, aby nemohly býti koruny z cizozemska dováženy ke kolkování a v důsledku toho — poněvadž hospodářský život by dlouhé poruchy nesnesl — musilo býti kolkování provedeno rychle a organisováno tak, aby nevznikly poruchy nebo nepokoje.

15. To bylo tím nutnější, že současně s kolkováním měla býti zadržena polovička předložených bankovek jako 1% nucená půjčka a bylo potřebí, aby současně byly na ni vydány dluhopisy státní, pro něž volena forma vkladních listů spořitelních. Tato půjčka neměla býti výdajnou, nýbrž bankovky takto zadržené měly býti uschovány a nepuštěny do oběhu, aby inflace byla zmírněna.

Oč při léčení inflace v prvé řadě jde? Aby zmenšením oběživa nastalo opět úvěrní hospodaření. Úvahy, ze kterých jsem vycházel, byly tyto: Je možna papírová měna bez podkladu zlatého, avšak může jen tehdá býti zdravá, jestliže soukromoprávně nekrytých bankovek obíhá tolik, mnoho-li je potřebí k dennímu, konsumpčnímu životu, a vše ostatní, co potřebuje hospodářský život, je čerpáno úvěrem u cedulové banky. Neboť pak je oběh pružný, přizpůsobuje se rychle potřebám hospodářského života, a cedulová banka má možnost regulovati tento oběh zvyšováním nebo snižováním diskontní sazby. Její výší působí na zahraniční kurs. Bankovky na úvěrním podkladě vydané mají vedle ručení cedulové banky ještě soukromoprávní krytí, neboť jejich podkladem je směnka podepsaná třemi nebo dvěma protokolovanými obchodníky, mezi nimi zpravidla jednou obchodní bankou, jež musí uveřejňovati bilanci, takže celý blok bankovek, vydaný na základě úvěrních operací, má hospodářský základ, kdežto blok pro konsumpční oběh má svoje odůvodnění v denní potřebě, lze ho sice těžko odhadnouti, řídí se podle cen v konsumu, ale byl-li by odhadnut nízko, pomůže si život hospodářský bezpeněžním placením, používáním cheku i pro platy konsumpční, pro placení mezd, služného, kreditováním konsumpčním a pod. Daleko hůře je, je-li tento konsumpční blok bankovek vysoký, poněvadž působí placení hotovými v rozsáhlé míře i tam, kde by oběh statků hospodářských vyžadoval směnku, chek, poukázku obchodní. Tím pak stává se oběh bankovek nepružný, zvýšení neb snížení úrokové míry nepůsobí na oběh. Jestliže Rakousko-uherská banka vydala za 30 miliard bankovek, ale konsumpční oběh by potřeboval dvě miliardy, bylo úplně lhostejno, ustanovila-li si diskontní sazbu 1% nebo 10%, poněvadž nikdo nepřišel, aby žádal ji o úvěr, o diskont směnečný, takže — jak shora jsme uvedli — měla při 30.000milionovém oběhu za 12 milionů směnek a mohla zvýšená sazba diskontni vyhnati nanejvýše 12 milionů K z oběhu.

Chtěl jsem původně zadržeti 80% bankovek, takže by jich zůstalo v oběhu asi za 2 miliardy, provésti současně vyplácení všech platů úředníků státních cheky na jich nucená cheková konta u peněžních ústavů. Zříditi ihned novou banku cedulovou. Stát měl si vypůjčiti ve Spojených Státech 100 mil. dolarů ve zlatě, ponechati je v Americe, ale postoupiti je nové cedulové bance, aby obíhající dvě miliardy korun starých bankovek stáhla a vyměnila za svoje bankovky kryté americkou půjčkou. Tím bychom dostali zlatou měnu kulhavou, ale přece jen by byl i konsumpční blok 2 miliard kryt zlatem, a co by bylo nad to, musilo by býti čerpáno úvěrem. Bankovky by sice nebyly směnitelny za zlato, ale dobrou politikou devisovou a diskontní bylo by možno udržeti mezinárodní kurs na paritě. Příklad činnosti Rakousko-uherské banky před válkou byl skutečně svůdný. Také tam nebyla směnitelnost, byl nucený oběh bankovek, ale přece Rakousko-uherská banka od r. 1893 do r. 1914 dovedla udržeti kurs koruny na zlaté paritě svojí devisní a diskontní politikou.

U nás bylo by to snadnější, poněvadž máme velmi mnoho vývozních průmyslů (cukr, slad, pivo, líh, textilní výrobky, obuv, sklo, dříví a dřevařské výrobky, stroje a pod.) a v Československé republice je soustředěno nejméně 60% průmyslu býv. Rakousko-uherska, na territoriu rovnajícímu se ⅓ bývalé monarchie.

Aby však devisní politika a aktivní bilance byla zajištěna, zamýšlel jsem uzavříti v cizině zápůjčku 50 mil. dolarů na nákup surovin a polotovarů resp. hotových výrobků ku reetablování průmyslu a železnic válkou pozničených.

Zadržených ca 8 miliard korun bankovek mělo býti staženo majetkovou dávkou.

16. Tento plán na radikální léčbu inflace a nápravu měny, nebylo možno provésti. V Národním shromáždění lekali se ho, že povede k těžké krisi, jestliže se nákupní síla koruny doma i kurs její za hranicemi náhle pozvedne. Byl jsem si však toho, že tato léčba vyvolá krisi, plně vědom, ale dával jsem

přednost tomuto léčení před trvalým horečnatým stavem, ke kterému vede inflace a nepořádek valutní. Zdálo se mi, že trvalá choroba s občasnými a častými krisemi, nevyhnutelnými při tomto stavu, při měnlivosti nákupní síly koruny pod tlakem kolisavého mezinárodního kursu, je pro vývoj mladého státu nebezpečnější než operace.

Plán, jak byl uskutečněn, je tedy kompromis, jehož cílem bylo zastaviti inflaci, obmeziti ji, povlovně ji odstraňovati a vraceti se k normálnímu stavu po etapách.

PLÁN NA OZDRAVĚNÍ MĚNY.

17. Dne 25. února 1919 usneslo Národní shromáždění v tajném sezení zákon, kterým byl ministr financí zmocněn, aby provedl okolkování bankovek kolkem rovnajícím se 1% jejich nominelní hodnoty, aby zadržel 50% předložených bankovek, do oběhu je nevydal, nýbrž prohlásil je za státní zúročitelnou zápůjčku nevypověditelnou se strany věřitele, se strany státu kdykoli splatnou, 1% zúročitelnou. Poněvadž tato zápůjčka měla sloužiti jako krytí pro dávku z majetku, byla prohlášena za nezastavitelnou, nezabavitelnou, ale také za nepřevoditelnou mezi živými. Převod její byl také proto nemožný, poněvadž by při jednoprocentním úroku z této půjčky utrpěli lidé, obzvláště menší, veliké kursové ztráty při prodeji této nucené půjčky.

18. Stejným způsobem bylo z účtů girových u filiálek Rakousko-uherské banky na území československé republiky a z pokladničních poukázek vydaných u těchto filiálek zadrženo 50% na 1% úrok. Nebylo by sice potřebí převzíti tyto účty a poukázky, poněvadž to nebyl oběh skutečný, nýbrž jen možný oběh budoucí. Avšak nepřevzetí těchto účtů a poukázek bylo by znamenalo immobilisaci a ztrátu pro banky, spořitelny a lidové záložny čili ohrožení vnitřního ho-

spodářského života. Rakousko-uherská banka zbavila by se svých závazků tím, že by vyplatila nekolkované bankovky svoje a peněžní ústavy ztratily by — při rozdílu kursu mezi kolkovanou a nekolkovanou korunou — 50% a později 75%.

19. Kolkování musilo býti provedeno velmi rychle. V noci z 25. února na 26. února 1919 zastavena byla veškerá doprava přes hranice, celá hranice obsazena vojskem. Uvnitř státu prováděno kolkování u peněžních ústavů, které prohlášeny za státní komisariáty, jejich úředníci vzati do přísahy jako úředníci státní pro tento úkol, zavedena všeobecná občanská povinnost pracovní, úřad měl právo přiděliti peněžním ústavům nejen úředníky státní, nýbrž také úředníky soukromé, znalé pokladniční služby.

20. Kolkovány byly jen bankovky znějící na 10, 20, 50, 100 a 1000 korun. Z kolkování byly zatím vyloučeny bankovky jedno- a dvoukorunové a ponechány v oběhu, poněvadž množství jejich pro celou bývalou monarchii bylo obmezeno na 800 mil. K, nehrozilo tedy nebezpečí jejich přenášení. Opatření ohromného množství kolků pro ně bylo by stížilo všecku manipulaci. Vyloučeny byly z kolkování 25 a 200koruny po jedné straně tištěné a 10.000koruny, jež, jak shora uvedeno, nebyly uznány a nebyl jim propůjčen nucený oběh pro území republiky.

21. O to, aby každý obyvatel státu věděl o kolkování, bylo postaráno takto:

1. Vyhláškami na nárožích, ve vagonech, poštách a vyhlášky ty musily přinésti všecky časopisy.
2. Ve všech školách, ve všech kostelích musilo býti dáno o kolkování poučení a upozornění, co má každý zaříditi.
3. Ve všech obcích musilo býti mimo to kolkování ústně vyhlášeno vybubnováním.

Předkládati bankovky směl pouze přednosta domácnosti za celou rodinu. Označení přednosta domácnosti a význam tohoto slova je každému znám, poněvadž daň z příjmu je založena na tom, že příjmy

celé rodiny, žijící ve společné domácnosti se sečtou a přiznají. Toto opatření bylo učiněno proto, aby se hotovosti nemohly uměle drobit, neboť v zákoně z 25. února byl ministr financí zmocněn, aby z důvodů sociálních malé nucené půjčky uvolnil. Další důvod byl, že majetková dávka měla býti ukládána také přednostovi domácnosti za všecko jmění jeho a členů rodiny žijících s ním ve společné domácnosti a bylo třeba zjistiti, mnoho-li bankovek přednosta domácnosti měl.

22. Bylo nutno ovšem zameziti, aby nepřenášeli jednotlivci své hotovosti na jiné. Proto byl poštovní styk s cizinou od 26. února do 9. března 1919 přerušen. Od 1. do 9. března nesměly pošty přijímati peněžní zásilky jakéhokoli druhu, do poštovní spořitelny nesměly se díti vklady. Věřitel nebyl povinen přijati pohledávku vzniklou před 26. únorem 1919 a bylo vyhlášeno pro všecky pohledávky v době od 26. února do 9. března 1919 moratorium. Peněžní ústavy nesměly v té době přijímati vklady, a vypláceti vklady směly jen se svolením okresního komisariátu. Obchodníci neměli povinnosti prodávati zboží za nekolkované bankovky, vyjímaje předměty denní potřeby (potraviny, topivo, svítivo, léčiva) v míře potřeby nutné majíce při tom volbu přijati buď nekolkované bankovky nebo povoliti úvěr do 10. března 1919, aby jim placeno bylo kolkovanými bankovkami. Avšak kolkovaných bankovek bylo hned první den velmi mnoho, poněvadž všecko služné měsíční byla úředníkům vyplácena jednou čtvrtinou v kolkovaných bankovkách, a rovněž týdenní mzdy dělnictvu.

Kolkování bylo do poslední chvíle — do 25. února — úplně utajeno. Ačkoliv nastal shon, aby se lidi zbavili hotovosti, podařilo se to měrou velmi malou a jen tím, že nakupovali věci za ceny značně zvýšené. Kolkování provedeno bezvadně, za úplného klidu v době od 3. do 9. března 1919 včetně, tedy za 7 dní v celé republice, a bez reptání přijímána nucená 1% půjčka.

23. I když později uvolněny byly z důvodů sociálních z půjčky nucené částky pod 300 K, bylo zadrženo bankovek . . . . . 2.134,149.000 K
polovina nestátních účtů girových . 413,582.039 „
polovina pokladničních poukázek . 233,767.000 „
úhrnem . . . 2.781,498.039 K

Celkem bylo v oběhu 7436 mil. K bankovek, takže z oběhu skutečného zadrženo 28·69%, poněvadž nebyly zadrženy bankovky v pokladnách státních, propuštěny mzdy, ¼ měsíčních platů, uvolněny částky do 300 K. Možný oběh byl (připočteme-li k oběhu bankovek žirové účty 1616 mil., a pokladniční poukázky 468 mil.) . . . 9420 milionů
zadrženo . . . . . 2781.5 „
oběh možný byl . . . . 6638.5 milionů
a byl restringován o 29·52%.*)

24. Byly vyslovovány obavy, že takovéto obmezení způsobí nedostatek oběživa, krisi peněžní a výrobní. Nic z toho nenastalo. Naopak bylo jen potvrzeno, že 50% zadržení bankovek bylo nedostatečné, ježto konečný efekt rovnal se téměř polovici oněch 50%, zbylý oběh ještě byl tak veliký, že stačil na to, aby se platilo vše hotově. Teprve když inflace a zvýšení důchodů (mezd, služného atd.), snížily nákupní sílu koruny, došlo k zvětšení úvěrového hospodářství.

25. Proti okolkování protestovala telegraficky Rakousko-uherská banka dne 26. února 1919, poněvadž bylo prý tím porušeno její privilegium. Zodpověděl jsem tento protest notou, z níž jsou zřejmy důvody mého postupu a proto ji uvádím doslova:

---

*) Tyto obnosy se zvětšily výměnou jedno- a dvoukorunových bankovek, dále výměnou bankovek za státovky v Podkarpatské Rusi a územích připadlých dle mírové smlouvy Zde však nebylo již kolkováno a celou částku vyměněnou nesměl dáti stát do oběhu, takže k 31. říjnu 1921 bylo presentovaných bankovek
per . . . . . Kč 8.000,052.936·—
zadržených . . . . „ 2.450,071.967·—
čili zadrženo 30.62%.

„Telegraficky podaný protest ze dne 26. února 1919 neberu na vědomí, poněvadž Rakousko-uherská banka, jak jsem měl několikráte příležitost konstatovati, nesplnila svých povinností podle statutu jí uložených, půjčovala státům vzniklým na území býv. Rakousko-Uherska proti zřejmým ustanovením statutu a proti úmluvě, uzavřené s Československou republikou. Rakousko-uherská banka půjčovala v lombardu na válečné půjčky 75%, ačkoli kurs těchto papírů klesl na 60%, a naprosto nedbala tím zájmů svých akcionářů, ani zájmu státního, rozmnožujíc úplně zbytečně oběživo v době, kdy peněžní ústavy buď vůbec neplatily úroků ze vkladů, nebo jen půl nebo jedno procento. Rakousko-uherská banka stala se tím pouze a jedině tiskárnou bankovek, nikoli cedulovým ústavem, který má povinnost starati se ve smyslu statutu o povznesení hospodářského života ve státě. Poněvadž Československá republika byla ochotna udržovati dočasně společnou měnu jen tehdy, jestliže nebude bez svolení všech na území Rakousko-Uherska vzniklých států žádnému z těchto se strany Rakousko-uherské banky půjčováno, a poněvadž Rakousko-uherská banka a ostatní státy tohoto závazku nedodržely, naopak Rakousko-uherská banka prohlásila, že bude půjčovat Maďarské republice a tajně, bez vědomí komisaře našeho státu půjčovala německému Rakousku, není možno, aby vláda Československé republiky nesáhla k obraně proti soustavnému ničení hodnoty rakousko-uherské koruny. Rakousko-uherská banka celým svým postupem nesplnila také ustanovení statutu, že se bude starati o udržení kursu koruny na mezinárodním trhu, naopak nezodpovědným rozmnožováním oběživa zápůjčkami, poskytovanými Maďarské republice a německému Rakousku a přeléváním válečných půjček pomocí lombardu do bankovek, tento mezinárodní kurs, jak záznamy na curyšské burse ukazují, přivedla na stav, na jakém nebyl ani za nejtěžších dob válečných.

Proto protest Rakousko-uherské banky neberu na vědomí a budu pokračovati dále na ochraně měny

v Československé republice, třeba proti Rakousko-uherské bance, která nijak nedbala protestů a výstrah, vznášených se strany Československé vlády."

26. Jaký byl poměr k celkovému oběhu bankovek Rakousko-uherské banky, objevuje se jasně z výkazu jejího ke dni 28. února 1919, tedy v den, kdy kolkovací akce byla zahájena.

Výkaz je následující:

Aktiva:

Kovový poklad:		
zlaté mince korunové měny, zlato ve svitcích, zahraničních a obchodních mincích, kg zlata ryzího za K 3278	262,034.026.01	
zlaté směnky na cizí místa	17,389.070.60	
stříbrné mince kurantní a drobné .	56,741.971.58	336,165.068.19
Pokladniční poukázky válečných půjčkových pokladen		449,355.000.—
Eskontované směnky, warranty a cenné papíry		2.808,331.127.64
Půjčky na ruční zástavy (lombard)		9.319,027.600.—
Dluh rakouské státní správy . . .		60,000.000.—
Zápůjčky rakouské vládě		22.034,000.000.—
Zápůjčky uherské vládě		10.374,000.000.—
Cenné papíry		54,943.871.44
Hypoteční zápůjčky		275,483.943.—
Pohledávky z pokladničních poukázek vůči rakouské vládě . .		4.525.387.404.—
Pohledávky z pokladničních poukázek vůči uherské vládě		2.590,001.596.—
Jiná aktiva		869,411.386.14
		53.696,106.996.41

Pasiva.

Akciový kapitál	210,000.000.—
Reservní fondy	42,000.000.—
Oběh bankovek	37.569,605.018.—
Girové účty a jiné ihned splatné závazky	7.216,860.817.80
Zástavní listy v oběhu	269,439.200.—
Oběh pokladničních poukázek . .	7.115,389.000.—
Ostatní passiva	1.272,812.960.61
	53.696,106.996.41

Bankovek Rakousko-uherské banky bylo tedy dne 28. února 1919 v oběhu za 37569 mil., kolkováním zjištěn oběh na území Československé republiky 7436 mil. K, čili 19.7%, ačkoliv obyvatelstvo Československé republiky (13 mil.) činí jednu čtvrtinu celkového počtu a podle obyvatelstva měl obnášeti oběh jednu čtvrtinu, čili 9392 mil. K. V celém Rakousko-Uhersku (52 mil. obyv.) připadalo na hlavu 722·5 K, v Československé republice bez Podkarpatské Rusi však jen 564 K obíhajících bankovek.

Možný oběh t. j. skutečný oběh . . .	K 37.569	mil.
rozmnožený o účty žirové, na jichž základě lze ihned požadovati vydání bankovek	7.216·8	„
dále o pokladniční poukázky	7.115.3	„
obnášel dne 28. února 1919	51.901.1	mil.

to jest na tento obnos mohl narůsti oběh bankovek prostým požádáním věřitele banky.

Při kolkování obnášel možný oběh v Československu, jak shora uvedeno, 9420 mil. (skutečný oběh 7436 mil., zvětšený o 1616 mil. účtů žírových a 468 mil. pokladničních poukázek), čili pouhou ani ne pětinu celkového možného oběhu Rak.-uherské banky. Kdežto pro území celé bývalé monarchie připadalo na hlavu 1000 K možného oběhu, v Československu (bez Podkarpatské Rusi) pouze 724 K.

Zkoumáme-li, jak zhoršil se stav od převratu, t. j. od 28. října 1918, dojdeme k těmto důsledkům:

Skutečný oběh dne 28. října 1918 byl 30.680 mil. K a připadalo na hlavu 592 K, na obyvatelstvo republiky bez Podkarpatské Rusi 7696 mil. K, čili ubylo na skutečném oběhu 260 mil. K, při čemž ovšem předpokládáme, že Československo dne 28. října 1918 dosáhlo průměru, připadajícího na hlavu obyvatelstva v Rakousko-Uhersku.

Stav možného oběhu byl dne 28. října 1918:

Oběh skutečný v mil. K	30.680
žírové účty v mil. K	2.849
pokladniční poukázky v mil. K . .	2.929
Úhrnem	36.458
Dne 28. února 1919	51.901
výšil se tedy o	15.443

a obnášel 1000 K na hlavu obyvatelstva území býv. Rakousko-Uherska.

Z tohoto možného oběhu připadalo na území československé u všech filiálek Rakousko-uherské banky:

	dne 28./X. 1918	dne 28./II. 1919
	v milionech	
žirové účty	106·5	1616·—
pokladní poukázky . . .	425·—	468·—
úhrnem . . .	531·5	2084·—
takže nastal vzrůst možného oběhu o		1552·5
odpočítáme-li předpokládané zmenšení oběhu skutečného		260·0
nastalo možné zvětšení oběhu o mil. K . .		1292·5

Kdyby vláda nebyla činila překážky přeléváni peněz, vydávaných ve Vídni Rakousko-uherskou bankou (lombard válečných půjček, nemožnost placení a vplácení vídeňskou poštovní spořitelnou, zákaz oběhu 25, 200 a 10.000 korunových bankovek a pod.), byl by možný oběh narostl nejméně na průměr, platný pro Rakousko-Uhersko, t. j. na 1000 K na hlavu, čili na 13.000 mil. K, zjištěný oběh možný obnášel však

9420 mil., čili byl menší o 3580 mil. Poněvadž ve Vídni vydávané bankovky, jak z hořejších cifer je jasno, přelévaly se k nám převody žírových účtů u Rakousko-uherské banky, zakázala vláda 6. února 1918 tyto převody z ciziny.

Republika ubránila se opatřeními finanční správy inflaci 3580 mil., neubránila se však rozmnožení o 1292·5 mil. Toto zamezení inflace znamenalo však pro stát daleko více, znamenalo zmenšení státovkového dluhu o 3580 mil. K ve smyslu dalších vládních opatření a ustanovení mírových smluv! Zápas proti inflaci končil tedy úsporou 3580 mil. na státním dluhu nezaloženém.

27. Vláda republiky nečekala na to, jak bude otázka bankovek Rakousko-uherské banky na mírové konferenci rozřešena, nýbrž pracovala na odluce měnové tím, že prohlásila kolkované bankovky za státovky čili za dluh státu, stáhla všechny bankovky, vyměnivši je za nové státovky na stejný obnos znějící, takže republika Československá stala se co do bankovek, jež obíhaly na jejím území, jediným věřitelem Rakousko-uherské banky z těchto bankovek, vůči majitelům nových státovek dlužníkem stejného obnosu.

Základem pro toto odloučení se od měny rak.-uherské jest zákon ze dne 10. dubna 1919 č. 187. Sb. z. a n., jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě, a který zní takto:

§ 1.

Právo vydávati v oblasti Československého státu platidla a raziti mince přísluší až na další zákonné ustanovení výhradně státu.

§ 2.

Bankovky označené ve smyslu zákona ze dne 25. února 1919, č. 84. sb. z. a n., jsou, pokud nebudou vyměněny za jiná platidla, zákonným platidlem, a jest stát i kdokoliv jiný povinen přijímati je při placení v jmenovité jich hodnotě.

§ 3.

Neoznačené bankovky Rakousko-uherské banky — pokud ministr financí ohledně některých druhů přechodně jinak neustanoví — přestávají býti zákonným platidlem.

§ 4.

V právním poměru Rakousko-uherské banky k bankovkám od ní vydaným nenastává touto úpravou žádná změna. Státní správa Československého státu vyhražuje si však ohledně bankovek označených ve smyslu zákona ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., výhradní právo uplatňovati vůči Rakousko-uherské bance nároky z nich plynoucí .

§ 5.

Měnová jednotka pro oblast Československého státu označuje se jako koruna československá, ve zkratce Kč.

§ 6.

Závazky znějící na koruny rakousko-uherské měny, které jsou splatny v oblasti Československého státu, platí se v korunách československých, při čemž se počítá jedna koruna československá za jednu korunu rakousko-uherskou. Ministr financí jest zmocněn stanoviti, pokud mezinárodní styk zvláštními státními smlouvami nebude upraven, z tohoto pravidla úchylky.

V platnosti nařízení vlády republiky Československé ze dne 1. dubna 1919, č. 167 Sb. z. a n., nenastává změna.

§ 7.

Zlaté, stříbrné, niklové, bronzové a železné mince korunové měny rakousko-uherské a stříbrné zlatníky rakouské měny zůstávají až na další v oběhu. Ministr financí může stanoviti v tomto ohledu úchylky.

§ 8.

Ministr financí se zmocňuje, aby spravoval státní dluh, vzniklý stažením bankovek ve smyslu § 1 zákona ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., rovněž státní dluh uzavřený na základě zákona ze dne 25. února 1919, č. 88 Sb. z. a n., aby pečoval o oběh a opatření platidel ve státu Československém a zatím nařídil, čeho zapotřebí v poměru k Rakousko-uherské bance buď cestou smluvní nebo nařizovací a aby vůbec až do jinaké zákonné úpravy obstarával funkce státní cedulové banky, zřídil k tomu účelu bankovní úřad a pro tuto činnost pomocné orgány přibral neb ustanovil na smlouvu nebo na základě občanské pracovní povinnosti, zejména aby také pro usnadnění správy bankovního úřadu zřídil bankovní výbor a vymezil jeho působnost v rámci svých oprávnění.

Státní knihovna v Praze

§ 9.

Nová platidla, k jichž vydání se ministr financí zmocňuje za účelem výměny kolkem označených, pokud se týče neoznačených, ale zatím v oběhu ponechaných bankovek, budou zníti na československé koruny a budou jako státovky tvořiti část přechodného měnového dluhu Československého státu, jenž je bude ve jmenovité hodnotě přijímati u svých pokladen při placení.

Stejně bude kdokoliv jiný povinen přijímati je po rozumu tohoto zákona jako placení.

§ 10.

Zvýšení oběhu státovek nad úhrnný obnos bankovek zákonem ze dne 25. února 1919, č. 84 Sb. z. a n., a nařízením ministra financí ve srozumění s ministrem spravedlnosti ze dne 25. února 1919 č. 86 Sb. z. a n., jako platidlo s nuceným oběhem stanovených, jest přípustno jen tehdy, je-li pro tato platidla plná soukromo-právní úhrada bankovní. Jiné rozmnožování může se státi pouze zákonem.

Úhrnný obnos bankovek v předchozím odstavci zmíněný sestává:

1. z bankovek při původním okolkování kolkem opatřených.
2. z bankovek vydaných do polovice obnosů žírových účtů a pokladničních poukázek Rakousko-uherské banky, převzatých po rozumu nařízení vlády republiky československé ze dne 6. března 1919, č. 119 Sb. z. a n., a
3. z bankovek jedno- a dvoukorunových, které jsou na území státu Československého v oběhu.

§ 11.

Pokud opatření tohoto zákona nenabyla účinnosti již ve smyslu zákona ze dne 25. února 1919, č. 84 a 86 Sb. z. a n., nabývají účinnosti dnem vyhlášení.

§ 12.

Výkon tohoto zákona ukládá se ministru financí.

28. **Krátký tento zákon učinil z bankovek Rak.-uherské banky státovky. Nová koruna nazvána korunou československou.**

Závazky, splatné v oblasti československé a znějící na koruny rakousko-uherské, jsou splatny v československých korunách tak, že se počítá jedna ko-

runa československá za jednu korunu rakousko-uherskou. Státní bankrot, který by spočíval ve snížení hodnoty rakousko-uherské koruny, byl tímto ustanovením vyloučen.

Devalvace měny vybavovala obzvláště na území rakousko-uherském vzpomínku na státní bankrot rakouský z r. 1811 podle Wallisova systému (bankovky vyměněny za státovky v kursu 20%, pohledávky placeny podle stupnice, jak v roku jejich vzniku byla měna devalvována). Agitace šla trojím směrem:

První směr (vrchní ředitel Živnostenské banky dr. Jaroslav Preiss) hlásal rozřešení repudiací bankovek rakousko-uherské banky. Postup by byl: zřízeni vlastní cedulové banky, bankovkám rakousko-uherské banky odejme se nucený oběh. Každý majitel bankovky byl by odkázán na rakousko-uherskou banku, vlastně na její konkursní podstatu. Nová jednotka měnná (na př. frank) rovnala by se koruně, takže by nebylo potřebí přepočítávati pohledávky. Republika Československá by podle tohoto plánu prostě neuznala obíhající bankovky za zákonné platidlo, zbavila by se dluhu z bankovek. Odůvodnění tohoto dalekosáhlého kroku spočívalo v tom, že bankovky jsou vlastně válečnými půjčkami bezúročnými s nuceným oběhem, že byly půjčeny státu proti výslovnému ustanovení bankovního statutu a tedy protizákonně, takže není povinností je platit. Tento systém trpěl tím, že vlastně by stát zbavil se břemene na útraty obyvatelstva, které přijímalo a musilo přijímati bankovky s nuceným oběhem. Nerovnost ochuzení byla by velmi značná. Právě nejbohatší a hospodářsky nejvyspělejší občané mají poměrně ke svému jmění malé hotovosti u srovnání s malými rolníky, dělníky a pod. Politicky byl tento postup neproveditelný, neboť ani 80% zabavení hotovosti, jakožto půjčky státní nebylo lze provésti, a bylo by jistě neproveditelno odnětí povahy zákonného platidla všem hotovostem.

Druhý směr (prof. J. Koloušek, prof. Vl. Brdlík) přimlouval se za zákonnou devalvaci asi dle

vzoru státního bankrotu hr. Wallise z r. 1811. Zastanci tohoto řešení zapomínali, že dnešní život hospodářský jest daleko komplikovanější než r. 1811, že do sebe navzájem zasahují různá právní jednání, takže by byly takovým řešením napáchány spousty křivd a dáno množství nezasloužených prospěchů. Majitelé věcných statků nepřispěli by ničím, naopak pokud mají hypotekární dluhy na statcích a domech, za něž obdrželi dobré koruny, platili by nyní zlehčenou mincí, ačkoli cena nemovitostí zůstala nezměněna a vyjádřena v nové jednotce měnné byla by ihned tolikanásobná, kolikrát stará měnná jednotka byla by snížena. Celá tíha úpravy dopadla by na majitele peněz a peněžních kapitálů. Odstupňování pohledávek podle doby jejich vzniku a podle devalvace v té době tak, že by předválečné dluhy musily býti placeny ve zlatých korunách, v prvém roce války vzniklé dluhy na př. s 20% snížením, ve druhém roce na př. s 30% snížením atd., bylo by při rozmanitosti přeměn kapitálu peněžního plno nespravedlivostí a obtíží.

Třetí směr, k němuž náležel jsem také já, stál na povlovné nápravě měny, převzetí bankovek státem v plném obnose a umoření tohoto dluhu státního progressivní dávkou z majetku tak, aby lidé nemajetní nepřispívali ničím, majetní pak v progressi podle výše majetku. Tato progresse měla býti stupňována ještě tím, že by z přírůstku jmění, (rozdílu mezi jměním předválečným a jměním z 1. března 1919) byla vybírána přirážka, aby ostřeji zachyceni byli váleční zbohatlíci.

Tento poslední směr při jednání o zákonu z 25. února 1919, ale obzvláště při tomto zákoně z 10. dubna 1919 zvítězil, nová koruna československá prohlašena za rovnou staré koruně rakousko-uherské při placení všech závazků. Toto rozhodnutí mělo hospodářsky veliký význam. Agitace pro prvý nebo pro druhý směr měla za následek ustavičné znepokojování, útěk od koruny a peněžních pohledávek vůbec, občas bouřlivě se projevující snahu proměniti peníze

na věcné jmění, ať již movité (zásoby látek, nábytku, šperků a p.) nebo nemovité (polnosti, domy a p.). Tím trpělo nesmírně tvoření cen a stoupala drahota, takže rozhodnutí znamenalo docíliti jistoty a uklidnění.

29. Rakousko, které pod tlakem Československé republiky a Jugoslavie přistoupilo také ke kolkování bankovek, postupovalo jinak. Rozeznávalo mezi pohledávkami vzniklými před 26. únorem 1919, které prohlásilo za pohledávky „starého účtu" splatné v nekolkovaných korunách, a mezi pohledávkami vzniklými po 26. únoru 1919, které jsou splatny v rakouských korunách. Uvnitř Rakouska došlo se tím k velikým anomaliím, že na př. dluh zúročitelný, vzniklý před 26. únorem byl splatný v nekolkovaných korunách, úroky z něho vzniklé po 26. únoru 1919 byly splatny v rakouských korunách. Pro mezistátní styky znamenalo však toto ustanovení těžké újmy. Rakušan, který by měl pohledávku vzniklou před 26. únorem 1919 v Československu, dostal by ji zaplacenu v československých korunách, Čech by však obdržel pohledávku vzniklou před 26. únorem 1919 a splatnou v Rakousku zaplacenu v nekolkovaných korunách. Kurs těchto nekolkovaných korun zákonem stanoven nebyl a jejich ocenění podléhalo čím dále, tím více náhodě, ano dalo se očekávati, že vůbec nebudou v oběhu, až všecky státy vzniklé na půdě býv. monarchie provedou okolkování. Bylo však nutno proti eventuelním škodám chrániti občany československé a bylo proto vydáno nařízení z 1. dubna 1919, kterým provedena retorse v tom směru, že pohledávky vzniklé před 26. únorem 1919, jichž majitelé jsou na území bývalého Rakouska a Uherska mimo obvod republiky, nesmějí býti placeny v československých korunách. Není pochyby, že tímto pochybeným ustanovením rakouským, byl do jasné zásady uveden zmatek. Na jeho odstranění (clearingem) bylo pracováno, ale dosud není otázka těchto starých účtů rozřešena. K tomuto nařízení vztahuje se ustanovení § 6. zákona z 10. dubna 1919.

30. Druhé důležité ustanovení tohoto zákona v § 4. znamenalo, že stát vůči obyvatelstvu převzal dluh rakousko-uherské banky z bankovek, stal se jediným věřitelem vůči bance a nastoupil jako věřitel vůči majitelům bankovek. Bankovkový dluh stal se dluhem státu. Tím rozloučili jsme se také s návrhy, které chtěly repudiaci bankovek a odkázání majitelů bankovek na konkursní masu rakousko-uherské banky. Věděli jsme dobře, že tím přejímáme část válečného dluhu rakousko-uherského z půjček uzavřených proti ustanovení statutu u banky cedulové bývalým státem. Avšak toto převzetí bylo jen oproti obyvatelstvu, nikoli vůči bance. Změna byla jen ta, že místo 13 milionů věřitelů-majitelů bankovek, nastoupil jediný věřitel, Československá republika. Toto opatření uvedlo do obyvatelstva další uklidnění, odstranění obav z úplného znehodnocení peněz.

31. Třetí důležité ustanovení je v § 10. zákona. Další vydávání nekrytých bankovek mělo býti zamezeno. Ustanoven blok státovek, blok oběhu nekrytého jinak než státem. Další státovky mohly býti vydány jen na základě soukromoprávního krytí, nikoli jako dluh pouze státem krytý.

Blok státovkový sestával:

1. z bankovek při p ů v o d n í m okolkování kolkem opatřených. Tím vyloučeny z oběhu při kolkování zadržené bankovky, ale vyloučeno také každé dodatečné kolkovaní. Proto také, když převzaty byly některé části po mírové konferenci (Vitorazsko, Valčicko, Podkarpatská Rus) nebylo tam prováděno kolkování, nýbrž odkup obíhajících bankovek podle kursu: v obou prvních podle kursu rakouské koruny, v poslední podle kursu maďarské koruny. Musili jsme se vyvarovati tomu, aby do těchto území nenahrnuly se nám bankovky rak.-uherské banky, nebo bankovky rakouské a maďarské, které bychom převzali a tím dali prémii majitelům v rozdílu kursovém a zatížili stát;

2. z bankovek vydaných do polovice obnosu girových účtů a pokladničních poukázek Rakousko-uherské banky převzatých při kolkování;

3. z bankovek jedno- a dvoukorunových, které jsou na území Československé republiky v oběhu. Tyto bankovky byly vyměněny za státovky jednokorunové a pětikorunové se srážkou poplatku 10%.

Co nad tento blok je vydáno, musí býti kryto zlatem a stříbrem, nebo může vyplynouti jen z obchodu bankovního eskontem směnek, cenných papírů, lombardem cenných papírů; při všech těchto obchodech věřitelem nemůže býti stát, nýbrž soukromá osoba, firma, společnost obchodní.

32. Čtvrté důležité ustanovení jest v § 8., kterým byla zřízena státní banka cedulová, jako prozatímní forma. Na základě tohoto zákonného ustanovení zřízen byl nařízením z 12. května 1919 č. 246 Sb. z. a n. bankovní úřad při ministerstvu financí, jmenován bankovní výbor z neodvislých mužů, na nějž ministr přenesl svoje oprávnění zákonné.

Poměr ke státu formulován tak, že lze státu za souhlasu bankovního výboru eskontovati směnky celní, daňové a jiné, mají-li vlastnosti určené pro diskont směnek vůbec, t. j. jsou-li podepsány dvěma solventními obchodníky neb firmami, že mohou býti přijímány a konány za stát platy, avšak tak, že saldo musí býti po každé měsíční uzávěrce do týdne vyrovnáno.

„Každé jiné přímé neb nepřímé poskytování úvěru státu jest nepřípustné."

Bankovní úřad převzal všechno úřednictvo Rak.-uherské banky, najal od ní budovy všech 30 filiálek a zahájil ihned práci jako ústav cedulový. Provedl výměnu bankovek za státovky, při kolkování zadržené bankovky spravuje zvlášť, stažené kolkované rovněž zvláště po dobu, pokud je nevydá likvidatorům Rakousko-uherské banky.

O svém stavu vydává Bankovní úřad 7., 15., 23. a posledního každého měsíce podrobné zprávy, které

uvádějí v aktivech pohledávku za Rakousko-uherskou bankou, resultující z bankovek, vyměněných za státovky, z bankovek zadržených při okolkování, z účtů žírových a pokladničních poukázek, naproti tomu v pasivech stav 1% půjčky ze zadržených bankovek, oběh státovek, takže každý může si vypočísti, odpovídá-li suma obíhajících státovek zákonu z 10. dubna 1919.

33. **Péče o kovový poklad:** Vláda republiky Československé nespokojila se tím, že odloučila měnu svoji od ostatních států, nýbrž dělala přípravy jednak pro podložení měny zlatem, jednak pro umoření nekrytých státovek dávkou ze jmění.

Současně se zákonem o kolkování bankovek byl dne 25. února 1919 usnesen zákon o vnitřní půjčce ve zlatých a stříbrných mincích a cizích papírových penězích. Půjčka vypsána tím způsobem, že u spořitelen byly pro stát skládány tyto peníze a mince na 4% úrok na dobu 4 let. Každý dostal knížku na originální měnu, kterou složil. Stát po 4 letech má povinnost opět v originální měně půjčku tu zaplatiti.

Bylo totiž jisto, že průběhem války byly obyvatelstvem thesaurovány zlaté a stříbrné mince, že při útěku od koruny nakupovány cizí, dobře fundované bankovky. Tyto před válkou a po válce nashromážděné poklady bylo potřebí dostati do oběhu a užíti pro národní hospodářství. Postupováno trojí cestou, aby dbáno bylo psychologických disposic.

V Rakousku i Uhrách za války nebyl obchod s valutami a devisami volný, nýbrž každý občan měl povinnost cizozemské valuty a devisy odvésti devisové ústředně, zřízené při Rakousko-uherské bance a jenom u této ústředny směl nakoupiti cizí devisy a valuty, potřeboval-li je. Obcházení těchto předpisů bylo trestné a s trestem spojeno bylo propadnutí valut a devis. Tato obmezení zůstala i nadále, aby se spořilo s cizími platidly a pohledávkami na cizinu, aby se nevydávaly na zbytečnosti, na importy luxusních předmětů, nýbrž na potřeby nutné, aby udržována, pokud možno, rovnováha mezi dovozem a vý-

vozem a tím docíleno stability mezinárodního kursu koruny. Bylo však jisto, že devisová opatření rakouská byla ve velkém rozsahu obcházena. Republika žádala nyní nápravu a to trojí cestou: 1. každý občan má povinnost nabídnouti devisové ústředně československé valuty a devisy ke koupi za běžný kurs. Učiní-li tak, nebude trestán za event. porušení devisových předpisů rakouských;

2. může však také tyto devisy a valuty — nechce-li se jich vzdáti — státu zapůjčiti na půjčku valutní, usnesenou dne 25. února 1919;

3. poskytl stát místnosti a odborné síly pro dobrovolné sbírky zlata a stříbra na kovový poklad.

Český národ byl ve svých zápasech vždy národem svépomoci. Sebral peníz, potřebný na stavbu Národního divadla a když jedva dokončeno shořelo — sebral ve dvou měsících po druhé potřebný obnos; sbíral stále na školy, které nechtěl zřizovati stát pro české děti, žijící mezi Němci; sbíral na fondy pro podporu těch, kdož byli připravováni o existenci Němci; sbíral na české školy ve Vídni pro děti 400.000 Čechů, kteří tam žili. A bylo docela přirozeno, že ihned po převratu vznikla snaha přinésti na oltář vlasti dary pro utvoření kovového pokladu republiky.

Výsledky těchto opatření byly tyto:

K čís. 1. Do konce října 1920 obnášel v devisové ústředně obrat v milionech:

německých marek	292.—
švýcarských franků	30.—
francouzských franků	28.5
dánských korun	5.5
norských korun	0.65
švédských korun	3.5
amerických dolarů	1.75
italských lir	11.5
angl. liber	2.5
holandských zlatých	3.5

Vedle toho disponoval stát valutami z vývozu cukru, lihu, sladu, piva, poněvadž s těmito velikými vývozními výrobky hospodařil sám monopolisticky.

Takto získané valuty byly přidělovány importérům v prvé řadě na nákup surovin (bavlny, vlny, švédské železné rudy, cínu, pryskyřice, průmyslových tuků a pod.), neb polotovarů (příze, anglické oceli a pod.) a jen v případech nejnutnějších na hotové výrobky, pravidelně ty, jež se nevyrábějí v republice (sázecí a tiskařské stroje, hodinkové stroje a pod.). Bližší účinky této politiky ukážeme v kapitole o zahraničním kursu koruny.

K číslu 2. Valutní půjčka vnitřní měla výsledky vskutku krásné a bylo takto zapůjčeno státu:

1. Zlatých mincí ve váze ryzího zlata a ryzí zlato nezpracované 3640 kg.

2. Stříbrných mincí ve váze ryzího stříbra 325.500 kg, čili vyjádřeno ve zlatě v relaci 1 : 30 10.850 kg.

Úhrnem tedy ryzího zlata 14.490 kg, což rovná se zlatým švýc. frankům v obnose 49,765.800.

Na cizozemských bankovkách podle zákonné mírové relace přepočítáno na švýc. franky 8,786.322, takže valutní půjčka vynesla celkem švýc. franků 58,522.122, čili 11,494.536 zlatých dolarů.

Uvážíme-li, že tato půjčka upsána byla v době nejistoty, před uzavřením míru, že půjčováno bylo od lidí, kteří mince za války thesaurovali, vidíme z toho velikou důvěru ve stát a v uspořádání všech poměrů.

Druhy mincí jsou velmi rozmanité: od zlatých desetitolarů z dob Marie Terezie a bucharské tilly, papežských lir, mexických peset až do transwaalských a peruanských liber. Dolarů ve zlatě bylo zapůjčeno 20.348, ve stříbře 355, v bankovkách 997.243.60. Angl. liber 13.926 ve zlatě, 19 ve stříbře, 44.412 v bankovkách.

K čís. 3. Nadšení obyvatelstva pro tyto sbírky bylo veliké. Jisto je, že tolik zlata, mnoho-li by bylo potřebí k podložení měny, mezi obyvatelstvem vůbec není. Kdyby totiž náš zlatý poklad měl býti v ceně 1 milliardy korun, bylo by k tomu potřebí 305.000 kg zlata, poněvadž z 1 kilogramu ryzího zlata razí se 3.278 korun.

V oběhu v celé monarchii bylo v roce 1913 zlatých mincí za 225.6 mill. K, stříbrných za 37.4 mil. K. Mimo to byly v oběhu dukáty jako mince obchodní. Průmyslově bylo od r. 1868—1904 zpracováno zlata za 200 mil. korun; další statistiku vésti nelze, poněvadž v té době dány do oběhu mince zlaté a mohly býti používány k průmyslovému zpracování.

Obyvatelstvo bylo zvyklé na papírové peníze a tak do oběhu dané mince zlaté vracely se do banky zpět. Rakousko-uherská banka dala od r. 1903—1913 včetně do oběhu v Rakousku zlatých 10ti, 20ti a 100 korun za 1.616.7 mil. K, vrátilo se jí zpět 1.468.2 mil. K, takže zbylo v oběhu 148.5 mil. K; v Uhrách dáno do oběhu 403.7 mil. K, vrátilo se v téže době 483.2 mil. K, takže připočteme-li saldo z let předchozích (1893 až 1903) zbylo v celé monarchii v oběhu mil. K 225.6, při čemž se neví, mnoho-li bylo zpracováno průmyslově.

Při této sbírce odváděny zlaté a stříbrné mince (127.500 zlatých korun, 1,021.000 ve stříbře), šperky, zlaté hodinky (3.312 kusů) náčiní stříbrné, zlaté, platinové, mezi tím na př. 53 kg pravých zlatých bort z rakouských uniforem. Z darů vyloučeny ty, které měly cenu uměleckou, numismatickou neb starožitnickou a zpeněženy pro musea. Drahokamy a polodrahokamy ze šperků prodány.

Výsledky těchto sbírek byly: Ryzího zlata bylo v mincích a špercích darováno 268 kg, což rovná se 922.992 zlatým švýc. frankům mírové parity. Stříbro ryzí v mincích, špercích, v nádobách 3.000 kg, čili při relaci 1 : 30 100 kg zlata ryzího v ceně 344.400 švýc. zlatých franků. Bankovek asi za 25.000 švýc. franků, bankovek Rak.-uher. banky a čsl. státovek za 48.600 korun.

Obě tyto akce vynesly tedy 14.859 kg zlata, čili 51,023.192 zlatých franků, k tomu bankovek za 8 mil. 811.522.— franků, čili celkem 59,834.714 zlatých franků, čili 11,732.297 zlatých dolarů.

34. Nebylo ovšem možno touto cestou docíliti zlatého krytí, jak shora jsem dovodil. Také vlastní těžba zlata není tak veliká, abychom mohli rychle doplniti to, co bylo Rakousko-uherskou bankou za války rozházeno. Nejlépe zařízený důl anglické společnosti v Roudném pod Blaníkem uveden sice v novou činnost, a zlato zde vyrobené kupováno z toho, co utrženo za šperky, drahokamy, polodrahokamy, starožitnosti a pod. darované do pokladu kovového a přeměnou stříbra na zlato. Také ostatní výroba v Roudném kupována, ovšem část její musila býti dána k disposici průmyslu zlatnickému, chemickému, sklářskému, porculánovému a zubním technikům, takže pro vlastní účely bankovního úřadu mnoho nezbylo. Obnášíť výroba ca 250 kg ročně. Ve starých opuštěných dolech na čáře, kde se stýká žulový útvar s rulou začato sice s pokusy o dolování, ale práce jsou velmi obtížné a jdou pomalu kupředu, ačkoli na mnohých místech, jmenuji jen Jílové, Kasejovice, Kašperské Hory, dosavadní výsledky jsou mnohoslibné. Těží se dosud až 50 kg ročně.

Proto pokládal jsem za potřebné vyžádati si od Národního shromáždění zmocnění k uzavření zlaté půjčky 100 mil. dolarů v Americe, a dostalo se vládě zmocnění k tomu zákonem z 10. dubna 1919, č. 186 Sb. zák. a nař. Ačkoli měl výnos této půjčky zůstati v Americe jako pohledávka státu, nedostalo se nám této půjčky pro průtahy mírového jednání a nejistotu vyvolanou bolševismem v Rusku. Tím ovšem tato snaha po zavedení definitivního pořádku ve měně musila býti odložena.

Přes to však pracováno úsilovně dále, abychom došli povlovně aspoň k řádně fundované měně papírové.*)

*) Bližší vylíčení výsledků viz v mém článku v „Ročence", vydané drem Ant. Hajnem.

DÁVKA Z MAJETKU.

35. Prostředkem k tomu, aby nezaložené státovky byly odsávány, má býti dávka z majetku.

Již při zákoně o kolkování bankovek učiněny k ní přípravy. Ze zadržených hotovostí je zřejmo, mnoho-li kdo měl na hotovosti 1. března 1919.

Dále proveden soupis vkladů u peněžních ústavů se sankcí, že propadá neohlášený vklad ve prospěch státu. Vklady na knížky nemusí totiž býti na jméno, nebo mohou býti na jméno falešné. Bylo proto potřebí, aby bylo zjištěno, komu náležejí. Při tom obstaveno 50% těchto vkladů jednak proto, aby vybíráním po okolkování peněz nebyly peněžní ústavy uvedeny do tísně, jednak jako záruka pro dávku z majetku. Toto obstavení bylo sníženo na 20%, když pominulo nebezpečí vybírání vkladů.

Dále proveden soupis cenných papírů, jež okolkovány a na nich okolkovány současně kupony i talon.

Sepsány dále pohledávky se sankcí, že nepřihlášené propadnou ve prospěch státu. Soudy při žalobách pohledávek vzniklých před 1. březnem 1919 jsou povinny žádati průkaz, že byly řádně přihlášeny, jinak musí žalobu zamítnouti a podati o tom zprávu státnímu pokladu, by sám mohl do sporu vstoupiti.

Zboží, pojistky, inventář, hypotekární pohledávky a nemovitosti stejným způsobem sepsány.

Tyto přípravy vykonány do konce srpna 1919, soupisy srovnány a pracováno na zákoně o dávce z majetku.

Zákon usnesen byl 8. dubna 1920 a uveřejněn pod č. 309 Sbírky zákonů a nařízení. Jeho § 1. ustanovuje účel této dávky takto:

„Dávka z majetku a dávka z přírůstku na majetku, které se podle ustanovení tohoto zákona vyberou, jsou určeny v prvé řadě jako předpoklad pro příští nápravu měny, k vyrovnání břemen převzatých po Rakousko-uherské bance výměnou státovek za stažené bankovky, zadržením bankovek a

převzetím žirových účtů a pokladničních poukázek podle zákonů ze dne 25. února 1919, čís. 84 Sb. zák. a nař. a ze dne 10. dubna 1919, čís. 187 Sb. zák. a nař. Přebytkův užije se k úhradě nejtísnivějších břemen, vzešlých ze založení a uhájení samostatnosti státu Československého, avšak s vyloučením běžných schodků hospodářství státního; ke kterému účelu se přebytku dávky v tomto rámci smí použíti, bude stanoveno zvláštním zákonem.

Finanční správa jest povinna platby na dávku účetnicky i pokladničně spravovati odděleně od ostatních příjmů státních.

Nejvyšší účetní kontrolní úřad bdí nad přesným dodržením ustanovení tohoto paragrafu v rámci své působnosti podle zákona ze dne 20. března 1919, čís. 175 Sb. zák. a nař., a jest povinen nejdéle do 6 měsíců po uplynutí každého pololetí podati zvláštní komisi Národního shromáždění, řádně doloženou zprávu o výtěžku dávky, jeho použití a případných dalších opatřeních s přiměřeným návrhem; komise tato předloží svou zprávu s návrhy oběma sněmovnám, a její zpráva bude uveřejněna v úředních novinách.

Do komise Národního shromáždění vysílá ze svého středu sněmovna poslanecká 16 a senát 8 členů; komise zvolí si předsedu a ustanoví si jednací řád. Prvou schůzi komise svolá předseda poslanecké sněmovny."

Platy dějí se zvláštními složními lístky poštovní spořitelny na zvláštní účet, kterým disponuje bankovní úřad tím způsobem, že za obnos vykonaných platů vezme z oběhu stejný počet státovek. Od dávky jsou osvobozeni cizí suveréni, cizozemští diplomaté a jejich cizozemský personál, pokud jejich jmění nezáleží z tuzemských nemovitostí, výdělečných podniků neb hypotekárních pohledávek, dále osvobozeny jsou osoby, kterým podle státních smluv osvobození náleží. Jmění, které trvale, výhradně a bezprostředně je věnováno a skutečně užíváno k účelům bohosložebným, veřejným, dobročinným, vzdělávacím a kul-

turním; dále jmění do 10.000 Kč. Rozhodný den stavu jmění je 1. březen 1919.

Předmětem dávky z majetku jest soubor předmětů a práv majetkových po srážce závazků v penězích ocenitelných. Nepočítají se domácí nářadí, zařízení bytu, šatstva a jiné věci, sloužící osobní potřebě (ne výdělečné), pense a zaopatřovací platy, nesplatné nároky ze životních pojistek na kapitál menší 4.000 Kč neb roční důchod 400 Kč.

Při ocenění jest rozhodna obecná (prodejní) cena. Jmění udá se podle stavu k 1. lednu 1914 a k 1. březnu 1919. Zdaněno je jen jmění posléz uvedené u akciových společností a právnických osob. U ostatních mimo to zdaňuje se přírůstek na jmění, to jest to, oč jmění 1. března 1919 jest větší než 1. ledna 1914. Dávka z majetku i přírůstku je progresivní. U přírůstku řídí se výše procenta podle toho, bylo-li jmění r. 1914 malé či veliké. Čím je menší jmění r. 1914 a větší jmění 1. března 1919, tím vyšší jest procento z přírůstku. Je-li zde jmění 1. března 1919 25.000 Kč, 1. ledna 1914 neměl však jmění žádné, zaplatí

na dani z majetku 1%	250.— Kč
na přírůstku 16%	4.000.— Kč
Celkem . . .	4.250.— Kč
Měl-li někdo 1. ledna 1914	900.000.— K
1. března 1919	925.000.— K
tedy také přírůstek . . .	25.000.— K
zaplatí na dávce z majetku	77.000.— K
na dávce z přírůstku však 7.1% z 25.000 K čili	1.775.— K
Úhrnem . . .	78.775.— K

Podle toho zaplatí prvý ze svých 25.000 17%, druhý z 925.000.— K 8.65%, poněvadž prvý nabyl jmění ve válce, druhý zachoval jen svoje předválečné jmění.

Kdyby však těchto 900.000.— K bylo získáno ve válce a předválečné jmění obnášelo 25.000.— K zaplatí z tohoto jmění dávku z majetku 77.000.— K,

dávku z přírůstku 212.650.—K, čili úhrnem 289.650.—K, t. j. okrouhle 32%.

Dávka ukládá se přednostovi domácnosti ze souhrnu jmění všech členů rodiny, žijících s ním ve společné domácnosti. Toto ustanovení stalo se proto, že osobní daň z příjmů vybírá se stejným způsobem, takže je ve fasích k této dani kontrola pro přiznané jmění z r. 1914 a 1919.

36. U společností a osob právnických vybírá se jen dávka z majetku, nikoli z přírůstku. Společnostmi rozumějí se pouze společnosti, povinné k veřejnému účtování (akciové, komanditní na akcie, společenstva, společnosti s ručením obmezeným), nikoli obchodní společnosti soukromé, které jsou zdaněny jako osoby fysické. Právnické osoby jsou korporace veřejného i soukromého práva, veřejné fondy a nadace, církve, řády, kongregace, náboženské obce, pravováречná měšťanstva.

Od dávky této jsou osvobozeny: stát, země, župy, obce, pokud nemají podniky soukromohospodářské (na př. pivovar), spořitelny, veřejnoprávní ústavy sociálního pojištění, veřejnoprávní stavovské korporace (obchodní komory, zemědělské rady).

Jmění společností určí se tak, že provede se bilance likvidační, t. j. mnoho-li by obnášelo jmění, kdyby závod likvidoval. Při akciové společnosti na př. bude tvořiti jmění: 1. akciový kapitál, 2. reservní fondy a 3. likvidační rozdíl, který se upraví však tak, aby všechny tyto tři druhy jmění rovnaly se prodejní ceně závodu jako celku. Odhadnou se totiž stroje, zásoby k 1. březnu 1919 v prodejní ceně, inventář, pohledávky atd. a dojde se k určité cifře. Ta porovná se s cenou, která by mohla býti dosažena při prodeji za závod jako celek. Je-li tato cena vyšší než součet shora pod 1—3 uvedených částí jmění, vezme se tato vyšší cena, je-li nižší, bude vzata tato nižší cena.

Sazby jsou tyto:

z prvých . . .	200.000 Kč	3%
z dalších . . .	800.000 „	5%
z dalších . . .	3,000.000 „	9%
z dalších . . .	8,000.000 „	13%
z dalších . . .	15 000.000 „	17%
z dalších . . .	23,000.000 „	19%
z částek přes .	50,000.000 „	20%

Dle toho společnost se jměním 51 mil. zaplatí:

z	200.000 K	3%	6.000 K
z	800.000 „	5%	40.000 „
z	3,000.000 „	9%	270.000 „
z	8,000.000 „	13%	1,040.000 „
z	15,000.000 „	17%	2,550.000 „
z	23,000.000 „	19%	4,370.000 „
z	1,000.000 „	20%	200.000 „
		úhrnem	8,476.000 K čili v celku 16.6%

Dávku osob fysických i právnických lze platiti: hotovými, vkladními listy, vydanými na zadržené bankovky při okolkování, vázanými zůstatky žírových účtů a pokladničních poukázek Rak.-uherské banky; zadrženými vklady a zadrženými výplatami sum pojišťovacích při soupisu jmění; cennými papíry sirotčí jistoty mimo dluhopisy býv. Rakouska a Uher; zabraným majetkem velkostatkářským. Při tom učiněno opatření, aby se uvolnily zadržené částky, je-li zaplacena dávka.

Do 30 dnů po doručení platebního rozkazu je splatno 15% dávky, do 4 měsíců jedna šestina zbytku, pak každého půl roku jedna šestina, takže dávka má býti zapravena během tří let, ministr financí může v jednotlivých případech prodloužiti placení na 5 let. Je-li 15% splátka a první lhůta placena hotově, započítá se částkou o 5% vyšší. Platiti lze dávku i před vydáním platebního rozkazu. Platí-li se dávka dříve, než je splatna, nahradí se 10% ode dne placení do dne splatnosti. Tato ustanovení všechna

směřují k tomu, aby byla dávka placena co nejrychleji a pominula válečná inflace.

37. Všemi těmito opatřeními snaží se republika po stránce valutní zahojiti rány, způsobené tiskem bankovek. Ovšem, že toto samo o sobě nepostačí, poněvadž jenom, povznese-li se výroba a šetrnost, může býti povznesena také valuta. O tom, co po této stránce bylo vykonáno, promluvíme v jiném oddíle stejně tak, jako o snaze po docílení rovnováhy v rozpočtu a hrazení výdajů daněmi, nikoli půjčkami. V tomto oddílu zbývá nám ještě vylíčiti, na jaké stanovisko postavila se mírová konference v otázce úpravy měny v Rakousko-Uhersku a jaké výsledky v praxi měla vládní opatření, o nichž jsme shora mluvili.

MIROVE SMLOUVY A MĚNA.

38. Mírová smlouva, podepsaná v Saint-Germain en Laye dne 10. září 1919 a ratifikovaná mocnostmi a Československem průběhem měsíce října a listopadu 1919 obsahuje v čl. 206. a 207. tato ustanovení:

Článek 206.

1. Do dvou měsíců po tom, kdy tato smlouva nabude působnosti, státy, kterým připadlo území býv. mocnářství Rakousko-uherského nebo které vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc k nim Rakousko a nynější Maďarsko, okolkují, neučinily-li tak dosud, svým vlastním odlišným kolkem bankovky Rakousko-uherské banky, které obíhají v jejich území.

2. Do dvanácti měsíců po tom, kdy tato smlouva nabude působnosti, státy, kterým připadlo území bývalého mocnářství Rakousko-uherského, nebo které vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc k nim Rakousko a nynější Maďarsko, vymění za svou

měnu nebo za novou měnu bankovky okolkované, jak shora řečeno, a to za podmínek, které samy určí.

3. Vlády států, které již provedly konversi bankovek Rakousko-uherské banky, ať tím, že je okolkovaly, či že daly do oběhu peníze vlastní nebo nové, a které průběhem této akce vzaly z oběhu buď všechny tyto bankovky nebo jejich část, neokolkovavšc jich, budou povinny buď okolkovati bankovky takto zadržené nebo je míti k disposici komise reparační.

4. Do čtrnácti měsíců po tom, kdy tato smlouva nabude působnosti, vlády, které vyměnily podle ustanovení tohoto článku bankovky Rak.-uherské banky za peníze vlastní nebo za peníze nové, budou povinny odevzdati komisi reparační všechny bankovky Rak.-uherské banky, které byly vzaty z oběhu průběhem oné výměny, a to bez rozdílu, byly-li okolkovány či ne.

5. Komise reparační rozhodne způsobem naznačeným v připojené příloze o všech bankovkách, které jí budou odevzdány podle ustanovení tohoto článku.

6. Likvidační opatření, týkající se Rak.-uherské banky začnou se den po podpisu této smlouvy.

7. Likvidace bude provedena komisaři, jmenovanými k tomu účelu od komise reparační. Při této likvidaci budou komisaři povinni šetřiti ustanovení bankovních stanov a v hlavních rysech ustanovení, platných o úřadování banky, nesmí tím však vzniknouti újma ustanovením tohoto článku. Jestliže by vznikly pochybnosti, jak vyložiti pravidla o likvidaci banky, jak jsou dána buď těmito články a přílohami aneb bankovními stanovami, bude spor předložen k rozhodnutí buď komisi reparační nebo rozhodčímu, od ní jmenovanému. Proti rozhodnutí nebude opravného prostředku.

8. Bankovky, vydané po 27. říjnu 1918, budou míti za jedinou záruku titry, vydané bývalými nebo nynějšími vládami rakouskou i uherskou, které byly uloženy u banky ke krytí emisí bankovek. Naproti tomu majetníci těchto bankovek nemají žádných prav k ostatním aktivům banky.

9. Majetníci bankovek, vydaných až do 27. října 1918, tento den v to počítajíc, budou míti, pokud bankovky ty podle ustanovení tohoto článku splní nutné podmínky účastenství při likvidaci, stejná práva k veškerým aktivům banky. Titry, vydané bývalými nebo nynějšími vládami rakouskou i uherskou a uložené ke krytí různých emisí bankovek, nepokládají se za část těchto aktiv.

10. Titry, uložené bývalými nebo nynějšími vládami rakouskou i uherskou ke krytí bankovek, vydaných až do dne 27. října 1918, tento den v to počítaje, budou zničeny, pokud odpovídají bankovkám, konvertovaným na území bývalého mocnářství Rak.-uherského, tak jak bylo dne 28. července 1914, těmi státy, kterým tato území připadla, nebo které vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc k nim Rakousko a nynější Maďarsko.

11. Titry, které byly uloženy bývalými nebo nynějšími vládami rakouskou i uherskou ke krytí emisí bankovek až do 27. října 1918, tento den v to počítajíc, a které nebyly zničeny podle bodu 10. tohoto článku, budou dále zárukou až do povinované sumy za bankovky týchž emisí, které dne 15. června 1919 byly mimo území bývalého mocnářství Rakousko-uherského. Za takové bankovky sluší pokládati s vyloučením všech ostatních: 1. bankovky, sebrané státy nástupnickými na jejich území mimo hranice bývalého mocnářství, které budou odevzdány komisi reparační podle bodu 4.; — 2. bankovky, sebrané všemi ostatními státy, které budou předloženy podle připojené přílohy komisařům, pověřeným likvidací banky.

12. Majetníci všech ostatních bankovek, vydaných až do 27. října 1918, tento den v to počítajíc, nebudou míti žádných práv na titry, uložené býv. nebo nynějšími vládami rakouskou i uherskou ke krytí emisí bankovek, ani všeobecně na aktiva banky. Titry, které nebyly zničeny, nebo s kterými bylo naloženo podle ustanovení bodů 10. a 11., budou zničeny.

13. Vlády nynějšího Rakouska a nynějšího Maďarska převezmou, a to každá za svou část, samy jediné s vyloučením ostatních států, závazek za všechny titry, uložené u banky bývalými nebo nynějšími vládami rakouskou i uherskou ke krytí emisí bankovek, pokud titry ty nebudou zničeny.

14. Majetníci bankovek Rakousko-uherské banky nebudou moci na vládách nynějšího Rakouska a nynějšího Maďarska, ani na žádné jiné vládě nic požadovati za ztráty, které snad utrpí likvidací banky.

Příloha.

§ 1.

Vlády, odevzdávajíce komisi reparační všechny bankovky Rakousko-uherské banky, vzaté z oběhu podle článku 206., odevzdají komisi také všechny listiny, vydávající počet o rázu a výši provedených konversí.

§ 2.

Komise reparační, prozkoumajíc listiny, vydá těmto vládám osvědčení, vydávající zvlášť počet o celkové sumě bankovek, které konvertovaly:

a) v hranicích býv. mocnářství Rakousko-uherského, tak jak bylo dne 28. července 1914;

b) všude jinde.

Tato osvědčení dovolí majetníkům před komisaři, pověřenými likvidací banky, uplatňovati práva, která bankovkám takto vyměněným náležejí při rozdělení aktiv banky.

§ 3.

Jakmile se likvidace banky skončí, zničí komise reparační bankovky, takto vzaté z oběhu.

§ 4.

Bankovky, vydané do 27. října 1918, tento den v to počítajíc, poskytnou práva na aktiva banky,

jen když budou předloženy vládou země, kde byly v držení.

Článek 207.

Každý ze států, kterým připadlo území bývalého mocnářství Rakousko-uherského, nebo které vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc k nim Rakousko, budou míti úplnou volnost jednání, pokud se týká drobných mincí bývalého mocnářství Rak.-uherského, jež jsou na jejich území.

Tyto státy nebudou moci v nižádném případě ani na účet svůj vlastní, ani na účet svých příslušníků nic požadovati na jiných státech z titulu drobných mincí, které drží."

Tato ustanovení mírové smlouvy přikloňují se k tomu, co bylo provedeno u nás již v březnu 1919 a okolkování toto se uznává a nařizuje se podle teritoriálního principu, to jest okolkování bankovek obíhajících na území státu. Nemusili jsme proto nic měniti. Rovněž výměna v bodu 2. nařízená byla již u nás provedena a všecky bankovky stažené jsou připraveny, aby mohly býti odevzdány reparační komisi.

39. Banka Rakousko-uherská měla privilegium do 31. prosince 1919 a tímto dnem vstoupila do likvidace. Likvidátoři však jmenováni v té době nebyli, ale tehdejší bilance bude rozhodující pro likvidaci samu.

Tato bilance vykazuje následující oběh bankovek:

(U nás stažené v to počítaje)	54.464·0	mil. K
Žirové účty	5.723·0	„ „
Bankovní úřad v Praze za převzaté žirové účty a pokladní poukázky .	2.085·0	„ „
A vista vydané pokladní poukázky .	3·7	„ „
Oběh pokladních poukázek	837·2	„ „
Možný oběh bankovkový	63.112·9	mil. K
Dne 28. října 1918 bylo	35.328·7	„ „
Takže přibylo	27.784·2	mil. K

Z toho bylo natištěno

pro Rakousko	5.117 mil. K	
pro Maďarsko	5.385 „ „	
		10.502·0 mil. K
zbývá		17.282·2 mil. K
pro býv. Rakousko natištěno	6.000 mil. K	
pro bývalé Uhry	4.000 „ „	
úhrnem		10.000·0 mil. K
zbytek		7.282·2 mil. K

vznikl zvýšením lombardního dluhu na válečné půjčky.

Krytí toho velikého oběhu je nepatrné:

1. zlata od 28. února 1919 ubylo za 39.373 mil. K na	222,661.715·48
zlaté devisy klesly o 9·5 mil. K na . .	7,923.305.35
stříbro o maličkost vzrostlo na	57,053.371·07
takže kovu zbylo za . . .	287,638.391·90

Směnečný portefeuille vykazuje sice ohromnou cifru 10.149,764.383·47 K, avšak z toho je jen 9 mil. korun obchodních směnek, zbytek je dluh států.

Lombardní zápůjčky dosáhly 9.045 mil. ale z toho je 90% válečných půjček, takže kryto je komerčně jen asi 900 mil. K.

Bonita těchto zápůjček vysvitne z toho, že nezaplacené úroky obnášely 150 mil. K.

Budovy a inventář v předválečné ceně .	51 mil. K
Ažiokonto valutní reservy	478 mil. K
Reservní fondy	40 mil. K
Nerozdělený zisk za rok 1919	62 mil. K
Reserva na válečné škody	20 mil. K

takže zjevného jmění mimo 210 mil. akciového kapitálu je asi 1.850 mil. K, s akciovým kapitálem 2.060 mil. K.

40. V mírové smlouvě nebylo disponováno ani o žirových účtech, ani o pokladničních poukázkách. Státy neměly povinnost převzíti tyto položky a přeměniti je na státovky. Československá republika — jak shora jsme ukázali — převzala obojí.

Když likvidátoři ustanovení komisí reparační započali s likvidací, narazili ihned na tuto obtíž, poněvadž tyto dluhy banky nemusí býti ničím jiným placeny, než bankovkami, takže by banka těmto věřitelům měla vydati bankovky, které však, jsouc v likvidaci, již vydávati nemůže. I kdyby je však vydala, nemusily by je státy uznati, nemohly by je prohlásiti za státovky, poněvadž neobíhaly v dotyčné době na jejich území.

Řešení, které provedla republika Československá dobrovolně, bylo proto doporučováno všem státům tehdejším předsedou likvidátorů panem Whitmanem, Američanem, který chtěl provésti likvidaci rychle a účelně a proto ve zvláštních konferencích konaných koncem prosince 1920 a počátkem r. 1921 se všemi zúčastněnými státy smluvil odstranění obtíží plynoucích ze stylisace čl. 206. Když reparační komise v Paříži tyto návrhy neschválila, resignoval na místo likvidátora ke škodě celého budoucího postupu.

41. Neboť mimo tuto otázku ukázalo se rozdělení obíhajících bankovek na blok vydaných před 26. říjnem 1918 a blok vydaných po 28. říjnu 1918 svrchovaně obtížným. Účel tohoto ustanovení byl jasný: za bankovky vydané do 28. října 1918 ručí bance bývalá monarchie a státy, jež na jejím místě vznikly nebo z ní území obdržely, za bankovky po 28. říjnu 1918 vydané na žádost nového Rakouska a Maďarska ručí tyto státy, ježto ostatní bankovek těch nevydávaly, ano proti emissím protestovaly. Kdo stylisoval toto ustanovení, měl ovšem na mysli způsob emisse v Anglické bance, kde každá bankovka je datována dnem vydání a vrátí-li se zpět, není dána znova do oběhu. Tomu není tak v ostatních evropských státech, kde bankovky, vracející se do banky jsou znova dávány do oběhu a byly-li opotřebovány bankov-

ky vydané před 28. říjnem, jsou nahraženy novými bankovkami. To ovšem padalo na váhu obzvláště u států, které pozdě kolkovaly. Československo bylo po této stránce ve výhodě, poněvadž brzo kolkovalo a brzo vyměnilo za státovky, takže podle serií mohlo přesně určiti bankovky vydané po 28. říjnu 1918. Ono také všecky uschovalo, kdežto nové Rakousko stáhnuvši staré bankovky rakousko-uherské banky vyměnilo je za svoje a všecky staré byly zničeny, takže by vůbec nemohlo rozlišiti oba bloky.

Československo navrhovalo proto, aby počítalo se bankovek vydaných před 28. říjnem 1918 na hlavu obyvatelstva 500 K, čímž by v jeho bloku bylo mil. 6.750.— před 28. říjnem vydaných, 1.536 mil. po 28. říjnu, zajisté obnos daleko vyšší než se ukázal vzrůst při kolkování.

Těmito 500 K na hlavu bylo by z tehdejšího oběhu 30.000 mil. K vyčerpáno 26.000 mil. v obvodu Rakousko-Uherska, 4.000 mil. K zbylo by na oběh mimo tyto hranice.

Návrh tento nebyl dosud přijat a otázka opětně uvážena.

Shody docíleno jen v otázce budov bankovních, které za bilanční cenu budou připsány Československu ve zlatých korunách na splacení bankovek vydaných před 27. říjnem 1918. Rozřešena dále otázka zlatého dluhu Holandsku a Švýcarsku a ze zlatého pokladu dáno zatím à conto 15.3 mil. K ve zlatě Československu.[1])

MEZINARODNI KURS KORUNY.

42. Odloučení od měny rakousko-uherské mělo za následek samostatné znamenání devisy na Prahu a československé koruny na bursách evropských. Od té doby hospodářství československé dostávalo také na mezinárodním trhu svůj výraz.

Nebylo pochybnosti, že valuta československá byla nemocná, a že uzdravení její mohlo se státi jen

za přísného udržování pořádku doma, za šetrnosti ve státním rozpočtu, bez neúměrného zvyšování důchodů obyvatelstva, povzbuzováním výkonnosti domácí výroby, obmezováním luxusní spotřeby a obzvláště dovozu luxusních, postradatelných předmětů z ciziny. Musilo se přece jednati v prvé řadě o to, abychom vyráběli více, než spotřebujeme, abychom přebytku výroby používali k nákupu surovin a nutných potřeb z ciziny, abychom hospodařili dobře s cizozemskými platidly a hleděli udržeti rovnováhu ve své bilanci obchodní i platební. Úkol zajisté obrovský v zemi, která blokádou Spojenců byla zbavena všech prostředků k udržování plodnosti půdy (nebylo umělých hnojiv, nebylo dobytka, jenž klesl na třetinu mirového stavu, nebylo potahů k řádnému obdělání půdy atd.), rozvrácen průmysl (odňaty mosazné a měděné součástky pro výrobu střeliva, přeměněny závody na výrobu střeliva, odňato olovo na puškovou munici, ocel na výrobu děl, dříví pro zákopy, v uhelných dolech nebylo prací zajišťovacích, nýbrž jen rabováno, i zde tedy pustošila válka ve všech oborech hospodářského života.

43. Vždycky v historii mladého státu Československého bude s vděčností vzpomínáno velkolepé činnosti Spojených států severoamerických, které za vedení pana Hoovera přispěly na pomoc republice Československé a poskytly nám na úvěr obilí, mouku a tuky za 51 milionů dolarů. Tato veliká pomoc velké republiky severoamerické zachránila nejen statisíce lidí od smrti a chorob, spojených s podvýživou, nýbrž také poskytla Československé republice možnost, aby se finančně vzpamatovala.

44. Vláda republiky s druhé strany neměla však jen pocity vděčnosti obdarovaného, nýbrž cítila se zavázanou, aby tohoto velkomyslného skutku užila co nejlépe a prokázala, že také sama všecko vynakládá, aby vlastní silou dostala se z válečných běd.

Vláda vzala pod svoji kontrolu všecek dovoz i vývoz. Bez dovozního povolení nesmělo býti nic přivezeno, a vláda nedávala povolení na nějaké luxusní

věci jako hedvábné látky, ozdobná péra, kožešiny, jižní ovoce, pomeranče, koření, likéry atd., odmítala pasy do ciziny na cesty pro zábavu, cítila se zavázána — berouc od Ameriky na úvěr mouku — vésti své občany ke střídmosti a brániti požitkářství.

Proto také doma obmezovala hostinské a kavárenské živnosti ustanovením, že smějí míti otevřeno do 10. a 11. hodiny noční, nedávajíc ani pro zábavy dispens od tohoto ustanovení. Byl jsem a jsem také nadále toho názoru, že jen republikánská prostota a puritanism mohou vyléčiti evropské obyvatelstvo z následků války.

45. Při vývozu bylo povinností každého vývozce odvésti valutu státu za denní cenu těchto devis a valut a proto také ke každému exportu bylo potřebí vládního povolení. Takto získané valuty a devisy přidělował stát devisovou ústřednou importerům k zaplacení toho, co dovézti chtěli, rozlišuje při tom nutné dovozy od méně nutných. Za prvé vlády nebylo dovoleno vyvážeti za československé koruny, ani za ně dováženi, leč jen se svolením ministerstva financí. Opatření toto bylo provedeno proto, že by jinak nebyl dostatek hodnotných valut, kdyby bylo exportováno za koruny, a že by nahromadilo se korunových pohledávek v cizině, kdyby bylo dovoleno dovážeti za koruny, což vedlo by k těžkým otřesům koruny. Jinak vývoz byl obmezován pouze tím, že hledělo se docíliti přímého exportu do zemí valut hodnotných bez prostřednictví reexportérů vídeňských a říšskoněmeckých. To bylo diktováno nejen tím, aby byl československý export donucen hledati cesty samostatné a odvrátiti se od vyšlapaných cestiček přes Vídeň a Berlín, nýbrž také pohledem na kursovní lístek, na němž stále klesala marka a rakouská koruna. Čím úže bychom byli spiati s Rakouskem a Německem, tím více by visela koruna na marce a rakouské koruně, které m u s i l y poklesnouti při stálém tisku nekrytých bankovek a deficitech státního hospodářství. Toto osamostatnění vývozu se podařilo při cukru, chmeli, sladu, skle všech druhů, dříví a výrobků

ze dřeva, které byly přímo vyváženy do zemí konsumentských.

46. Na burse curyšské byl kurs československé koruny a devisy na Prahu, kurs marky a devisy na Berlín a kurs rakouské koruny a devisy na Vídeň asi takový, že od 20. února až do 14. května 1919 marka klesla z 52 švýc. franků (za 100 marek) na 36 franků švýcarských, rakouská koruna z 23.50 na 21, československá koruna však stoupla ze 26 na 33.50, udržela se kolem 30 franků (za 100 K) až do 23. července 1919 přesto, že republika v červnu prodělala bolševický vpád maďarský. Avšak od tohoto data klesala v úplné souvislosti s poklesem marky a rakouské koruny až dosáhla 2. února 1920 5.65 franků, Vídeň 2.40, Berlín 6.55.

Zkoumáme-li příčiny této derouty a důvody souvislosti československé koruny a marky, nalezneme je v těchto faktech:

a) od prvé polovice července 1919 nastala podstatná změna v obchodní bilanci republiky tím, že skončila pomoc Spojených Států dovozy obilí a mouky na úvěr. Tím ovšem republika stála před otázkou, jak příštího roku doplní svou úrodu ze zahraničních dovozů. Ve dvou směrech pak chybováno: kdežto dříve prodávána americká mouka i tuky tak, že počítán byl dolar za 20 K (což rovnalo se švýcarskému kursu 25.25 franků za 100 K), začalo v červenci slevování až na cenu domácí mouky, která byla o 40% levnější, protože zemědělství musilo Obilnímu ústavu odváděti obilí za ceny stanovené pod světové ceny. I když při americké mouce dané na dlouhý úvěr, nemělo toto opatření přímých účinků finančních, přece zaveden zde byl způsob prodeje, který u mouky a pšenice, odjinud, na př. z Argentiny dovážené a hotově placené, měl za následek veliké prodělky. Druhou chybou bylo, že bezprostředně především začala se úsilovně nakupovati pšenice v cizozemsku za vysoké ceny, že zvýšila se cena obilí placená rolníkům z nové sklizně, nezvýšila se však přiměřeně cena mouky prodávané státem a tak doplácel stát ne-

jen na cenu dovážené mouky z ciziny, nýbrž také na cenu domácí mouky. Mnoho-li tyto doplatky budou obnášeti, nikdo nemohl oceniti, poněvadž byly tím větší, čím více klesala koruna na mezinárodním trhu. Mimo to však nechuť zemědělců k odvádění obilí za snížené ceny, diktované vládou převahou socialistickou, rostla, čím více pokles koruny zvyšoval světovou cenu pšenice, přepočítanou na koruny, čím lépe zpeněžili zkrmené obilí v mléce, mase a sádle a prodejem pod rukou.

Tato politika přímo hnala k tomu, aby bylo obilím krmeno, neboť mouka z obilí státu dodaného prodávána laciněji, než otruby.

Tato tichá resistence ohromného výrobního stavu byla podporována velikým stoupnutím mezd zemědělských dělníků a naturálních dávek, dodávaných jim zaměstnavatelem jako součástka mzdy. Malé kontingenty, dodávané zemědělci, zvyšovaly kontingent obilí, jež musilo býti dovezeno, a tím rostly doplatky státu na mouku a chléb; s druhé strany však rozmnožován byl nepořádek v dodávání přídělů, které obmezovány jednotlivým vrstvám obyvatelstva, nastalo třídní zásobování pomocí dělnických konsumů, ale tim také koupě mouky pod rukou za vysoké ceny, což vláda — nemohouc včas dodati mouku všem konsumentům — musila trpěti. Nejenom tedy rozpočet státní stal se úplně labilním, schodek nebylo možno předem odhadnouti, jak jest zřejmo z odstavce 58—60 této knihy, a tím ponecháno volné pole fantasii, nýbrž také všecek základ pro tvoření mzdy vymizel. Uvážíme-li, že mzdy a platy upravovány byly smlouvami, ale ceny životních potřeb diktovány, tomuto diktátu se však nikdo nepodroboval, takže nákupy vskutku dály se pod rukou bez kontroly veřejnosti a trhu, musila se ztratiti base pro tvoření mzdy.

Stav stoupání životních potřeb jest zřejmý z diagramu, připojeného pod č. 1.

Vidíme, jak stát všude, kde hospodařil, hleděl snížiti v r. 1919 cenu těchto potřeb. I kde se mu to nepodařilo, bylo stoupání mírné, ovšem na útraty

státu. K tomu dlužno poznamenati, že činže nesměly býti zvyšovány, takže ani v této potřebě nenastalo stoupání.

b) Přes veškeré tyto snahy stoupaly však dělnické mzdy způsobem přímo rapidním a stoupaly s tím ruku v ruce platy zřízenecké a úřednické, třeba ne stejným tempem, poněvadž úředníků a zřízenců není tolik, nemají možnosti terorem stávek, vyhrůžkami pasivní resistence zastrašiti zaměstnavatele.

Ku znázornění tohoto stoupání mezd, slouží diagram č. 2. o minimálních a skutečných mzdách v kovodělném průmyslu pražském, které tvoří asi pravidelný zjev v ostatních odborech s částečnými odchylkami nahoru a dolů.

Stupňovité stoupání mzdy na diagramu dole značí vzrůst mzdy minimální, kdežto silné čáry vzestupu jest skutečný výdělek dosažený při hodinové mzdě. Srovnáme-li toto stoupání mezd se stoupáním event. poklesem cen životních potřeb, vidíme, že v roce 1919 křivka stoupání se nezastavila, nezůstala ale ani v dosavadní linii vzestupu, nýbrž od prosince 1919 stala se mnohem příkřejší. Vláda s převahou socialistickou přímo se stavěla na stranu dělníků a zaměstnavatelé neměli potřebné resistence proti požadavkům dělnictva, přidávali po 100% a přesunovali prostě tyto vysoké mzdy do cen výrobku zvyšujíce doma drahotu a snižujíce vnitřní nákupní sílu koruny. Všecky do miliard jdoucí doplatky státu na mouku, tuky, brambory (doma nebo v cizině nakoupené) byly pro hospodářství země marně vydány, poněvadž nedocílily zastavení stoupání mezd a platů, což mohlo býti jediným rozumným podkladem jejich.

Toto rapidní stoupání mezd nemělo, jak zřejmo, důvodů hospodářských, nýbrž spočívalo v politickém a psychologickém rozpoložení mass. Byl právě totiž v massách dělnických živen názor, že nastala chvíle, kdy mají se uchopiti panství (nikoli vedení), že nyní budou oni pány, a dosavadní páni že budou sloužiti jim. Tyto klamné představy zachvátily dělnictvo celé Evropy a byly živeny ruským bolševictvím, po-

kusem o komunistickou republiku. Horečný stav, v němž nalézaly se dělnické vrstvy nevybuchl v Československé republice v přímou sociálně-revoluční akci, ale jevil se přece v onom bolševismu na sucho, který hlásal, že je potřebí vysokými mzdami, stávkami, menší výkonností expropriovati kapitál. Tento suchý bolševismus nebyl vypracován v metodu, měl zdánlivé úspěchy potud, pokud mohly býti zvýšené mzdy přesunovány do cen výrobků, působil nespokojenost všech vrstev a stálá hnutí za zvýšení důchodů, stálý nepokoj a nemožnost kalkulace podnikatelů, snahu jejich, aby koruna na mezinárodním trhu poklesla, aby mohli vyvážeti zboží, jehož výrobní náklady byly tak vysoké, že nemohli konkurovati na světovém trhu bez exportní prémie, dávané v pokleslém kursu koruny. Horečka zachvátila celý organismus státu a národa.

Ohromné skoky ve mzdách přivodily náhlé zvýšení životní míry širokých vrstev, touhu po požitcích: nic nebylo dosti drahé, aby odpudilo od koupě. Toto náhlé, nad dosavadní míru životní vysoko vyhnané stoupnutí důchodů širokých vrstev, musilo přivoditi veliké stoupání cen všech životních potřeb, a to dokonce i potřeb luxusních, požitků, zábav atd., a snížení domácí nákupní síly koruny. Kapitál ani kapitalisté nebyli tímto suchým bolševismem ubiti, ani vyvlastněni, naopak přesunováním zvýšených mezd do cen zachovali se v plné síle.

Dělníci nenabyli kapitálu, neovládli ho, poněvadž zdvihli všecky ceny do výše svojí žádostivostí, zvýšili sice svoji životní míru, ale utratili zase celé vysoké mzdy. Odnesli to jen drobní rentieři, pensisté, majitelé činžovních domů, a všichni, kteří dostávali ciferně stejně veliké důchody, ale za ně mohli si nakoupiti jen desetinu, dvanáctinu toho, co v době před válkou.

Druhá polovice r. 1919 a prvá r. 1920 znamenala nejtěžší krisi vyvolanou těžkou chorobou mass, a hospodářská existence státu otřásala se přímo v základech. Bylo mnoho mužů, kteří se ptali, nebylo-li by

zdravější, kdyby se vybouřily vášně najednou, a dostavila se reakce zdravého rozumu, než tato vleklá choroba, zachvacující pomalu celý život a vystřebávající všecky životní síly. Byli ovšem na druhé straně ti, kdož zcela určitě očekávali, že přijde těžká krise odbytová a výrobní, která přivede k rozumu všecky, kdož nechtěli uvěřiti, že stupňování důchodů značí stoupání výrobních nákladů, cen a drahoty doma a nemožnost konkurence za hranicemi.

c) Američané, kteří viděli život v republice na konci r. 1918 a na počátku r. 1919 a přišli sem opět na podzim r. 1919 a na počátku r. 1920, užasli nad chorobou, kterou republika trpěla. A tak dálo se každému cizinci. Nebylo možno docíliti úvěru v cizině; bylať republika rozkřičena jako bolševisující stát. Úvěr byl nám ochotně povolen Německem. Německo tisklo nekryté bankovky, mělo dosti peněz a povolovalo ochotně markové úvěry. Povolován byl ochotně vývoz i dovoz za koruny. Dohoda donutila nás, abychom prodávali laciněji cukr i uhlí Rakousku, kde valnou část vyváželo za hodnotné valuty. Dostali jsme se do hospodářské odvislosti na Německu. Export vyvážel za české koruny přes Vídeň, za marky přes Německo; Vídeň a Berlín byly reexportéry našeho zboží a měly na tom zájem, aby koruna klesala a stoupala s markou a rakouskou korunou. Import, obávaje se valutních ztrát, importoval za marky, přes Německo (rýži, vlnu přes Hamburk, bavlnu a měď přes Brémy a p.) a svázal svůj osud s markou. Zájem Německa, aby zůstala pokud možno stejná relace mezi markou a československou korunou, byl jen utužen. Toto spětí bylo však vítáno také exportéry. Marka klesala vytrvale. Exportérům bylo jen milo, stahovala-li za sebou také korunu a umožňovala tak vývoz, který byl co chvíli znemožněn zvýšením výrobních nákladů a nacházel pomoc ve znehodnocení koruny.

47. Diagram, který o změnách kursu koruny, marky a rak. koruny na curyšské burse pod č. 3. připojujeme, rozpadá se na dobu do konce července

1919, na dobu do 2. února 1920, na dobu do konce roku 1920. Je z něho více než jasno, jak pohyboval se kurs obráceně ke stoupání mezd v diagramu č. 1. stanovených a jak sdílel osud dvou zemí s úmyslnou inflací — Rakouska a Německa — přesto, že oběh nekrytých bankovek, resp. státovek v Československu nestoupal.

48. Pro národohospodářskou vědu jest případ Československa nesmírně poučný. Inflaci se všemi jejími důsledky nepůsobí rozmnožování oběživa samo o sobě, nýbrž nadměrný vzrůst důchodů veliké části obyvatelstva. Kdyby mechanická teorie quantitativní byla správná, musila sice klesati marka a rakouská koruna, poněvadž v obou těchto státech bylo rozmnožováno oběživo, nemohla však klesati koruna československá, poněvadž oběživo, jak níže prokážeme, rozmnožováno nebylo. A přece zachvácena byla koruna stejným poklesem a důsledky doprovázejícími každou inflaci (drahota, rozmařilost, chtivost zábavy, pokles výkonnosti, touha po životu bez práce). Příčina nemůže spočívati v ničem jiném než v nesmírném a neúměrném zvyšování důchodů, které vede k žádostivému nakupování statků, jichž nevyrábí se dostatek pro pokles výkonnosti následkem osobního blahobytu výrobních vrstev, vyzbrojených vysokými důchody. Hospodářství národa stává se pasivní, konsumuje se více, než se vyrobí, nákupní síla peněz stává se menší doma, což dochází výrazu v mezinárodním kursu, poněvadž neroste jen normálně pasivní bilance, nýbrž pasivum její je stupňováno žádostivostí po všem, co není doma a dováží se z ciziny, nestačí již domácí víno, touží se po rýnském, burgundském, champagnském, nestačí brněnská neb liberecká látka, touží se po anglické, nestačí jablko a hruška, touží se po oranžích, datlích, fíkách, nestačí ořech a oříšek, touží se po mandlích.

49. Když jsem jako ministr financí odůvodňoval ve sněmovně dne 25. února 1919 zákon o okolkování bankovek a zadržení 50% hotovostí, odmítl jsem názor, že zmenšení oběhu samo o sobě mohlo by míti

za následek snížení cen a označil jsem to jako naivnost a pokračoval jsem: „Musíme si býti vědomi, že jen tenkráte bude míti naše česká koruna dobrý zvuk a kurs, vyhovíme-li třem nejzákladnějším podmínkám života hospodářského: dovedeme-li si svůj rozpočet státní upraviti tak, aby nebyl pasivní, dovedeme-li v tomto rozpočtu šetřiti a dělati jen nevyhnutelně potřebné, a vzniknou-li schodky, krýti je daněmi, ne půjčkami a tiskem bankovek,

dovedeme-li všichni pracovat
a dovedeme-li všichni šetřit.

Musíme šetřiti a vyráběti, jinak bude naše česká koruna stejně devalvována jako byla rakouská!“

Šetřit neznamenalo pro mne jen zmenšovat potřebu a ukládat kapitál, nýbrž racionelně vyrábět, spořit na výrobních nákladech, abych mohl prodati nejlevněji, ne zvětšovat výrobní náklady proto, že je mohu k ceně přirazit. Pracovat pak značilo pro mne, napnout síly tak, abychom vyrobili nejenom to, co spotřebujeme, nýbrž více: abychom nahradili válkou zničené neb opotřebované prostředky výrobní.

Končil jsem pak tento oddíl své řeči: „My zde v Národním shromáždění nemůžeme napraviti valutu nějakým prostým zákonem, nějakým dekretem, nýbrž valutu můžeme napraviti jenom tenkráte, jestliže všichni budeme pracovat a jestliže všichni budeme šetřit.“

Nebylo proto pro mne nějakým překvapením, když v druhé polovici r. 1919 počala koruna klesat, poněvadž v té době zakolísal se rozpočet státní ohromným zvyšováním počtu a platů zřízenectva, dostaly se do pohybu rozpočty obecní, schodky kryty nikoli daněmi, nýbrž půjčkami, které musily býti lombardovány, ježto zde nebylo úspor, a tím rozmnožováno oběživo, výrobní činnost podvazována vysokými výrobními náklady, utrácivost a rozmařilost vzrostly. Nebylo to ovšem jen u nás, nýbrž všude ve světě dotčeném světovou válkou. Lidé chtěli si nahradit válečné utrpení a strádání hned, reptali nedočkavě a bylo marno jim dokazovat, že tím jen prodlužují poválečné bědy.

50. Záchvat horečný, který zachvátil Československo také v druhé polovici r. 1919 a vedl k znehodnocení koruny, počal polevovati v druhé polovici r. 1920 po porážce bolševických vojsk u Varšavy a pod tlakem odbytové krise, která zachvátila celý svět a také Československo. Zkrmené obilí nevyšlo na prázdno, rolníci doplnili svůj stav dobytka, rozmnožilo se silně pěstování vepřového bravu, trh masa a tuků naplnil se tak, že ceny počaly se stabilisovat a na to klesat. V září 1920 odhodlala se sociálnědemokratická strana, v níž soustředěno je nejvíce dělnictva, rozloučiti se s radikálními socialisty, kteří prohlásili se za komunisty, a tím stalo se, že sociálně demokratická pravice počala obtížný boj proti komunismu mezi dělnictvem. Zásada právního řádu proti revolučním záchvatům byla vyvýšena na místo, které jí náleží. Pokus o komunistický puč v prosinci roku 1920 ztroskotal a byl potlačen velmi rozhodně vládou. Všeobecně uznáno, že nelze dále hospodařiti státně s různými věcmi, nýbrž že musí nastati volná konkurence a volný obchod. Zrušeno hospodaření s tuky, masem, obmezeno hospodaření obilím a moukou, jedna ústředna za druhou byla likvidována. Zaměstnavatelé pod tlakem odbytové krise nemohli přesunouti zvýšené výrobní náklady do cen, utrpěli ztráty, ale nabyli poučení, že musí úsporně hospodařit a úsporně vyrábět. Dělníci pod týmž tlakem došli k názoru, že vysoké mzdy dají se jen tehda udržet, bude-li zvýšen výkon a bojovali jen za udržení, ne za zvýšení mzdy. Ve státním rozpočtu hledělo se docíliti rovnováhy a, i když se to plně nepodařilo, přece předloženy předlohy, kterými mělo býti toho docíleno novými daněmi, ne půjčkami, ve státě i v obcích, jichž hospodářství podrobeno kontrole. Pomalu, ale stále intensivněji, přicházela ke cti zásada šetření ve výrobě i ve veřejném hospodářství.

Československá republika začala překonávati svůj horečný stav a začala napravovati škody, jež způsobil jí rok prudkého záchvatu poválečné choroby.

51. V celé této záplavě hesel, zůstala republika československá věrna zákonu ze dne 10. dubna 1919 o oběhu platidel, nerozmnožovala je přes nátlak obchodu a průmyslu, přes pasivnost rozpočtu. Bylo stále dokazováno, že je při velikém stoupání cen málo oběživa a že by bylo potřebí je rozmnožit. Avšak bankovní výbor, složený z odborníků (bez ohledu na politické strany) zůstal pevný a odmítl všecky svody, setrval na zásadě, že oběživo — je-li hospodářská potřeba — rozmnoží se zadáním směnek obchodních. Ukazoval k tomu, že stále se prodává za hotové, což dokazuje dostatek ano přebytek oběživa, poněvadž ještě nevstoupila směnka a všecky papíry, nahražující oběživo do svých funkcí.

A tak stalo se, že pod tlakem potřeby peněz rozvíjelo se obchodní krytí takto:

1919	Směnečný portefeuille	Lombard	Směnky na cizinu	Zlato stříbro	Valut. půjčka
		v tisíci korunách			
31. květen	26.343	630.171	9.561	—	—
30. červen	26.416	425.061	12.130	—	—
31. červenec	26.506	424.291	8.265	—	—
31. srpen	26.554	425.301	8.570	—	—
30. září	27.386	422.840	8.435	—	—
31. říjen	28.283	423.238	9.560	—	—
30. listopad	29.430	437.615	11.789	—	—
31. prosinec	79.568	502.319	13.954	—	—
1920					
31. leden	150.886	569.188	25.887	—	—
29. únor	245.828	938.304	56.871	—	—
31. březen	530.269	1,070.999	254.943	—	—
30. duben	599.492	1,236.867	263.419	—	—
31. květen	755.965	1,466.779	378.484	—	—
30. červen	691.805	1,828.353	511.156	—	—
31. červenec	724.841	1,986.937	549.308	—	—
31. srpen	797.360	2,142.149	447.597	2.808	250 000
30. září	1,065.927	2,279.112	708.838	3.037	250.000
31. říjen	1,695.546	2,265.884	389.478	4.231	250.000
30. listopad	1.779.853	2,164.120	254.272	40.311	250.000
31. prosinec	2,015.526	2,322.714	455.596	152.819	250.000

1921					
31. leden	1,794.018	2,206.943	165.383	164.491	250.000
28. únor	1,672.562	2,09[illegible].838	332.744	175.536	250.000
31. březen	1,667.163	1,986.552	518.745	215.585	250.000
30. duben	1,352.284	1,956.583	647.533	232.983	250.000
31. květen	1,085.950	2,031.694	780.155	248.626	250.000
30. červen	1,085.254	1,998.012	783.472	304.561	250.000
31. červenec	1,083.971	2,354.959	507.497	320.708	250.000
31. srpen	810 246	2,399.533	845.934	337.609	250.000
30. září	984.375	2,508.830	546.942	351.184	250.000
31. říjen	1,606.914	2,451.287	599.733	374.795	250.000
30. listopad	1,854.435	1,756.876	488.720	535.284*)	—
31. prosinec	1,892.968	1,714.534	532.632	552.289	—

Směnečný portefeuille stoupl tedy ze 26.3 mil. Kč do 31. srpna 1920 na 797 mil., dne 30. září na 1066 mil. (počátek cukerní kampaně) stoupal pak do 31. prosince 1920 (po celou kampaň) na 2015 mil., klesl pak do dne 15. září 1921 na 785 mil. Kč.**)

Z tohoto pohybu směnečného portefeuillu jest jasno, že se přizpůsoboval tomu, jak bylo v obchodě peněz potřebí, že oběh stával se pružným.

Uvážíme-li, že krytí bankovní dostoupilo dne 31. srpna 1920 obnosu 3.639,914.000 Kč při oběhu skutečném 9.814,920.000 Kč, nemůžeme popříti skutečný pokrok.

Podle bilance za r. 1920 vidíme tyto obraty:

Stav směnek 31. prosince 1919 . .	76,259.043.42
Roku 1920 eskontováno za	4.815,089.442.46
dohromady 23.610 kusů za	4.891,348.485.88
zaplaceno bylo 17.001 kus za . . .	2.903,381.751.85
zbylo 6609 kusů za	1.987,966.734.03

Také zápůjčky lombardní nezůstávaly nehybné. Během 1920 uděleno zápůjček za cenné papíry za 3.360,691.900 Kč, splaceno bylo 1.540,297.600 Kč.

*) Valutní půjčka převedena jednak do směnek na cizinu, jednak do zlata a stříbra.

**) Zlato a stříbro uváděno je v ceně nákupní, která je značně nižší než tržní cena.

Docílení pružnosti je první podmínkou každé cedulové banky. A toho bylo docíleno aspoň částečně.

52. Aby bylo zřejmo, zda-li nepřekročen zákon ze dne 10. dubna 1919 č. 187 o úpravě platidel, upravuje bankovní úřad svoje výkazy tak, že lze si vypočítati, hospodaří-li se správně. Do aktiv dává totiž svoji pohledávku za Rakousko-uherskou bankou, vzniklou okolkováním bankovek a přeměněním jich na státovky, dále uvádí jako pohledávku převzaté účty girové a pokladniční poukázky v obnosu 2.084,418.521.82, z nichž bylo zadrženo 647,349.039.23. Z těchto čísel lze vypočítati, mnoho-li oběhu státovkového smí býti dle § 10. zákona shora citovaného bez dalšího krytí (tedy jako státní dluh) a mnoho-li se jich smí vydati na základě bankovního krytí.

Výpočet na př. k hořejšímu dni (31. srpna 1920) je tento:

A. Za bankovky Rakousko-Uherské banky stažené	7.435,990.000·—	
od toho zadrženo při okolkování	2.134,149.000·—	
smí býti za státovky vyměněno		5.301,841.000·—
B. Za převzaté žirové účty státních pokladen u R. U. banky		789,164.000·—
Za převzaté zůstatky soukromé	827,164.000·—	
50% zadrženo, zbývá pro oběh		413,582.000·—
Za převzaté pokladní poukázky	467,534.000·—	
polovice zadržena, zbývá pro oběh		233,767.000·—
Smí býti vydáno bez krytí státovek za		6.738,910.000·—
C. Bankovní úhradu tvoří eskontované směnky	797.360.000·—	
zápůjčky na cenné papíry . . .	2.142,149.000·—	
cizí valuty a devisy	447,597.000·—	
drahé kovy	2,808.000·—	
Odkoupená valutní půjčka . .	250,000.000·—	
		3.639,914.000·—
přípustný oběh		10.378,824.000·—
skutečný oběh byl		9.814,920.000·—
takže byla zde reserva . . . . . Kč		563,904.000·—

Bankovní úřad tímto způsobem vypočítává při každém výkaze, je-li oběh správný dle zákona, aby všecka veřejnost mohla si provésti kontrolu.

53. Věc je tím důležitější, že majetková dávka, jež bude zmenšovati nekrytý oběh, platí se bankovnímu úřadu, který bude vylučovati bankovky z oběhu. Ovšem dosud není na ni mnoho zaplaceno [2]), a co se platí v hotovosti, refunduje se ministerstvu financí za vyplacené vkladní listy. Tu výkaz oběhu je daleko důležitější, poněvadž se sice zmenšuje cifra půjčky zadržených bankovek, ale při výpočtu možného oběhu musí býti stále odpočítávána cifra nezmenšená, aby přípustný oběh se nezvětšoval. Dne 31. října 1921 obnášel obnos zadržených bankovek ve výkazu 1.159,549.000 Kč,

čili obnos původní		2.134.164.406.—
zmenšil se o platy na dávku z majetku	525.747.000.—	
a složenými zúčtovanými vkladními listy	448.868.000.—	
o obnos		974,615.000.—
		1.159.549.000.—

Při výpočtu přípustného oběhu počítá se k témuž dni:

Stažené bankovky Rak.-uh. banky		8.000.052.936.80
od toho bankovky zadržené při okolkování	2.134.164.406.78	
bankovky zadržené při výměnách . . .	315.907.561.10	
		2.450,071.967.88
úhrnem		5.549,980.968.92
k tomu žirové účty a pokladniční poukázky po srážce zadržených 50%		1.437,069.482·59
takže nekrytě lze vydati		6.987,050.451·51
Poněvadž bankovní úhrada (směnky, cenné papíry, zlato, stříbro, devisy, valutová půjčka) obnášely 31. října 1921		5.427,158.449·90
bylo možno vydati za		12.414 208.901·41
k tomu státovek v oběhu bylo . .		12.327,158.688·15
takže nevyčerpáno		87,050.213·26

Proti 31. srpnu 1920 byl sice 31. října 1921 možný oběh větší o 2 miliardy, ale také bankovní krytí stouplo téměř o 2 miliardy (zbytek vznikl tím, že dokončeno odevzdání všech bankovek a vkladních listů, čímž možnost nekrytého bloku vzrostla o 250 mil.).

Tento postup konsolidace valutních poměrů jevil se také ve stabilisaci kursu československé koruny, která při velikém poklesu marky od září 1921 v celé střední Evropě odolávala náporu se všech stran. Diagram čís. 4 to osvětluje.

54. Udržování malého oběhu nutilo však také k většímu vyrovnání odúčtováním (clearingem). Výkazy Pražského odúčtovacího sdružení, v němž bylo 32 bank ukazují, že před válkou v r. 1913 bylo podáno kusů 152273 na 1,338.691.532.51;

r. 1914	kusů	147.903	na	1.248,717.387·75
r. 1915	„	113.292	„	1.142,654.099·08
r. 1916	„	50.200	„	1.476,436.110·68
r. 1917	„	40.733	„	1.734,173.736 80
r. 1918	„	46.295	„	2.442,828.351·08
r. 1919	„	140.519	„	11.870,641.611·84
r. 1920	„	331.010	„	41.535,733.095·78

Na těchto datech je viděti, jak tisk bankovek za války snižoval počet podání, zvyšoval sice průměr jednoho z nich, ale poněvadž bylo peněz natištěno nad potřebu obchodu, bylo placeno hotovými, ne bezpeněžně. Zastavení tisku bankovek nekrytých a snížení oběhu při kolkování již roku 1919 mělo za následek stoupnutí podání téměř na míru r. 1914 a v obnosu více než devateronásobně, ačkoliv cena koruny proti r. 1914 poklesla průměrně jen 5krát. V roce 1920 bylo podání dvakráte tolik než v mírovém roce 1913 a obnos stoupl 31krát, ačkoliv byla koruna znehodnocena průměrně 15krát.

U poštovního chekového úřadu byl stav podobný.

Při vkladech přijato v tisících korunách
20. XI. 1918 — 31./XII. 1918 650.175
z toho bez hotových . . . . . 119.880 — 18·4%
1919 při vkladech přijato v tisících korunách
21,284.326, z toho bez hotových . 11,282.817 — 53·7%
1920 při vkladech přijato v tisících korunách
56,285.764, z toho bez hotových . . 32,226.779 — 57·5%
1./I.—31. X. 1921 při vkladech přijato v tisících korunách
64,468.920, z toho bez hotových . . 35,870.223 — 56%

Výplaty v tisících korunách:

20./XI. — 31./XII. 1918 .	212.553	119.880	56%
1919	20,319.879	15,348.427	76·7%
1920	55,474.439	44,734.586	80·5%
1./I. — 31./X. 1921 . . .	64,358.862	50,404.497	78·75%

Stav účtů chekových vzrostl od 1. ledna 1919 do 31. října 1921 z 8.268 na 62.518. Rakouská poštovní spořitelna dosáhla tohoto čísla po 20 letech trvání a měla koncem r. 1914 126.624 chekových účtů, z nichž bylo 45.600 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

V chekovém řízení vloženo bylo v tisících korunách:

r. 1913 16,800.961 bez hotových per	7,654.771	47.8%
r. 1914 18,279.962 bez hotových per	8,314.604	46%

Vyplaceno bylo v tisících korunách:

r. 1913 16,853.930 bez hotových per	7,654.771	47.9%
r. 1914 17,791.726 bez hotových per	8,314.604	46.9%

Oproti celému Rakousku srovnány, jsou jak absolutní tak relativní cifry značně vyšší.

55. Z tohoto vzrůstu bezpeněžního placení dá se vysvětliti, že oběživo nezvětšené při poklesu koruny a narůstání cen stačilo i k tomu, že nebylo potřebí obnoviti v předválečném rozsahu hospodářství úvěrní, že dále se prodávalo zboží za hotové, ne na úvěr a za směnku.

Bylo by však velkým omylem, kdyby se myslelo, že pracováno bylo bez úvěru. Rozdíl proti normálu byl jen ten, že úvěr na podání zboží neposkytl prodávající,

nýbrž že kupující opatřuje si peníze přímým úvěrem, zápůjčkou u banky, kteryžto úvěr není ničím jiným, než immobilním provozovacím kapitálem, u něhož bylo těžko určiti, nepřeměnil-li se v investici nebo v zásobu zboží neprodaného neb neprodejného. Předválečný způsob obchodu, kde prodávající dostal od kupujícího za prodané zboží směnku tří-, čtyř-, šestiměsíční a sám touto směnkou platil, neb ji bance prodal, docílilo se cirkulace skutečně obchodní, to jest z provozování obchodu se zbožím vzniklých směnek, které musily býti zaplaceny v době splatnosti, kupující musil se snažiti prodati včas zboží, za něž byl k určitému termínu dlužen na směnku čili také cirkulace zboží byla rychlejší, spekulační vyčkávání obtížnější a tím tvoření cen přirozenější.

I k dosažení tohoto normálního stavu se usilovně pracuje, jednak tím, že bankovní úřad snížil sazbu diskontní ze směnek obchodních a učinil rozpětí mezi sazbou diskontu směnečného a sazbou zápůjček na cenné papíry větší (1 až 1½%, dříve ½ až 1%) jednak tím, že banky nutí klientelu, aby jim dávala obchodní směnky obmezujíce úvěry zápůjčkové.

56. Úprava měny pro budoucnost rýsuje se takto:

Národní shromáždění usneslo zákon ze 14. dubna 1920 pod č. 347, kterým má býti zřízena akciová banka cedulová, v níž stát měl by jen dozor. Zákon nebyl dosud proveden, poněvadž jeho provedení odvislé jest od likvidace Rakousko-uherské banky a od úspěšného provedení dávky z majetku, aby nová banka cedulová mohla vstoupiti v život s malou částkou soukromoprávně neb drahým kovem nekrytých státovek. K jejímu zavedení jest ovšem dále nutno, aby závazky státu z mírových smluv byly určeny a nejen rozpočet státní dosáhl rovnováhy, nýbrž aby také koruna dosáhla stability po určitou dobu, poněvadž přechod k nové měně vyžaduje nutně, aby stabilisovaná hodnota koruny došla výrazu v cenách, pohledávkách a nárocích a dle toho mohla býti upravena bezpečně relace mezi korunou a novou jednotkou měnnou. Jaká bude tato nová měnná jednotka,

bude-li menší, či větší než koruna, zákon neuvádí. Banka cedulová pod firmou: „Národní banka Československá“ má míti 75,000.000 ve zlatě rozložených na 150.000 akcií, z nichž 50.000 kusů převezme stát v jedné akcii. V čele banky stojí guvernér, jmenovaný presidentem republiky na pět let, devět členů správní rady, z nichž šest volí valná hromada akcionářů, tři jmenuje president republiky na návrh vlády. Mimo to vláda vykonává dozor svým vládním komisařem.

Zákon tento rozřešil tedy prozatím otázku, že bude položena banka cedulová na soukromoprávní základ, že nynější bankovní úřad, jako státní banka cedulová jest přechodným zařízením. Zákonem tímto dále rozřešena záporně otázka, smí-li stát za existence banky vydávati státovky. Bankovky mají býti do výše 35% kryty kovem, čímž přihlásil se stát k metalistické teorii měnové, neurčil však prozatím, zdali podkladem bankovek má býti zlato či stříbro, či obojí. Nejistota na trhu drahými kovy bránila prozatím tomu, aby se stát přihlásil k určitému systému.

57. Ze všech těchto faktů jest zřejmo, že v československé republice bylo věnováno mnoho úsilí válkou rozvrácené měně. Nepodařilo-li se za dobu dvou neb tří let odstraniti to, co za pět let světové války bylo napácháno, není to zajisté vinou nového státu. Jisto však jest, že za úžasné derouty německé říšské marky v září, říjnu a listopadu 1921 ukázala československá koruna takovou resistenci, že metody tohoto reelního postupu v Československu se vskutku osvědčily.

DÍL DRUHÝ.

HOSPODÁŘSTVI STATNÍ.

Státní rozpočet.

58. Rozpočet rakouský za války byl sděláván na dobu od 1. července jednoho roku do 30. června roku následujícího, uherský rozpočet od 1. ledna do 31. prosince. Poněvadž zákonem ze dne 28. října 1918 č. 11 Sb. z. a nař. byly prohlášeny za platné všechny zákony a nařízení, byl také platný finanční zákon (rozpočet) rakouský do 30. června 1919 a uherské rozpočtové provisorium do 31. prosince 1918. Po převratu hospodařilo se tedy na základě těchto rozpočtů. Ve vydáních dle položek výdajových, v příjmech vybírány dále dosud platné daně, cla a vedeny monopoly. Položky nové obzvláště s vybudováním nového státu související byly povolovány zatím ministerskou radou za souhlasu ministerstva financí a podléhaly dodatečnému schválení parlamentárnímu. Zákonem z 20. prosince 1918 č. 95 vydán byl provisorní rozpočet do 30. června 1919. Ciferní základ tvořily rozpočet rakouský a uherský a bylo jen odhadem provedeno, mnoho-li by asi připadlo na území Čech, Moravy a Slezska z rozpočtu rakouského, na území Slovenska z rozpočtu uherského. Proto tento rozpočet neučiníme předmětem svých úvah, ani základem svých úsudků. Ministerstvo financí zahájilo totiž hned v lednu 1919 přípravy pro rozpočet od 1. ledna do 31. prosince 1919

změnivší rozpočetní periodu na rok kalendářní. Tento rozpočet byl vydán 27. června 1919 pod č. 433 a stanovil v y d á n í na rok 1919

řádné	2.124 849.145 K	
mimořádné	4.588,675.768 „	
úhrnem		6.713,524.913 K
příjmy:		
řádné	2.306,620.802 K	
mimořádné	505,762.698 „	
úhrnem		2.812,383.500 K
deficit		3.901,141.413 K

měl býti kryt do výše 3.903 mil. Kč úvěrními operacemi.

Avšak tento rozpočet byl překročen o velmi značnou sumu a byl zákonem z 18. prosince 1919 č. 670 povolen rozpočet dodatečný, kterým veškeré v ý d a j e státní stanoveny takto:

řádné . . .	2.609,823.719 K	tedy více o	484,974.574 K
mimořádné	6.005,522.073 „	„ „ „	1.416,846.305 „
úhrnem . .	8.615,345.792 K	„ „ „	1.901,820.879 K

Příjmy státní stanoveny:

řádné . . .	2.613,667.502 K	tedy více o	307,046.700 K
mimořádné	1.096,086.998 „	„ „ „	590,324.300 „
úhrnem . .	3.709,754.500 K	„ „ „	897,371.000 K

Deficit tedy vzrostl na 4.905,591.292.—

Tento vzrůst výdajů státních byl trojího druhu:

a) zařazení zúročení dluhů státních uzavřených během roku obnosem .	206,145.000.
b) ministerstvo národní obrany následkem vpádu bolševického (v červnu 1919)	458,466.414
c) usnadnění živobytí, t. j. umělé státní zlevnění potravin	540,200.000
celkem	1.204.811.414

Zbytek ca. 700 mil. Kč byl téměř vydán úplně na zlepšení platů úředníků a zřízenců státních.

Zvýšení příjmů:

z daní a monopolu tabákového	31,801.900
z pošty (zvýšení porta)	27,767.100
ze železnic (zvýšení tarifů)	270,805.000
z uhelné dávky	5,997.000
ze státních lesů	6,000.000
z přeplatkového fondu líhového	55,000.000
z přeplatkového fondu cukerního . . .	500,000.000
	897,371.000

59. Stejným způsobem pokračováno r. 1920. Pokles valuty přelíval se do cen, stoupaly jak věcné, tak také osobní náklady. A tak rozpočet na r. 1920 měl preliminováno

	řádných	mimořádných	úhrnem
výdajů	4.926,691.823 K	5.489,484.097 K	10.416,175.920 K
příjmů	5.323,582.361 „	2.427,188.412 „	7.750,770.773 „
přebytek	396,890.538 K		
schodek		3.062,295.685 K	2.665,405.147 K

Srovnáme-li rozpočet na r. 1920 s rozpočtem na rok 1919 byly preliminované

výdaje řádné větší o	2.316,868.104 Kč
výdaje mimořádné menší o . . .	516.037.976 Kč
výdaje celkové větší o	1.800,830.128 Kč
příjmy řádné větší o	2.709,914.859 Kč
schodek mimořádný menší o . .	1.847,139.390 Kč
schodek celkový menší o	2.240,186.145 Kč

Toto zvýšení příjmů řádných bylo důsledkem zvýšení daní stávajících, zavedení daní nových (daň z obratu 800 mil. K, dávka ze zábav 12 mil.), výnos tabákového monopolu zvýšením cen výrobků stoupl o 402 mil. K, avšak značné zvýšení provedeno u přeplatkového fondu cukerního, lihového a sladového. S těmito třemi vývozními artikly hospodařil totiž stát, určil továrnám domácí cenu pro vývoz, co pak

na vyvezeném zboží se vydělalo, náleželo státu. Protože v druhé polovici r. 1919 a počátkem r. 1920 dostavil se značný pokles koruny, byly valutární zisky velmi značné a proto rozpočten tento přeplatek u cukru o 1 miliardu, u lihu o 450 milionů, u sladu o 100 milionů výše než v r. 1919.

60. Tento potěšitelný stav zmenšeného schodku se neosvědčil, poněvadž pokleslá valuta měla za následek zvyšování platů státních zaměstnanců a zvýšení doplatků na mouku, dováženou z ciziny. Vláda musela opět přijíti s dodatečným rozpočtem, v němž žádala pro Národní Obranu další úvěr

per	1.129,908.080 K
a v ostatních resortech	3.679,336.932 „
úhrnem zvýšily se tedy výdaje o .	4.809,245.012 K
a poněvadž dle řádného rozpočtu činily	10.416,175.920 „
dosáhly	15.225,420.932 K
čili proti r. 1919, kdy činily . . .	8.615,345.792 „
vzrostly o	6.610,075.140 K

čili o 43.4%.

Krytí mělo býti provedeno: a) úsporou v jiných položkách rozpočtu (po prvé se objevilo toto spásné slovo „úspora“) a to jednak ve státním dluhu, kde zařazena byla položka 280 mil. na zúročení dluhu a 810 mil. na zúročení předválečného ještě nerozděleného dluhu rakouského a uherského, dále z položky péče o invalidy, která zařazena částkou 945 mil. K. Tímto způsobem mělo se ušetřiti nejvýše 1217 mil. korun, zvýšenými příjmy mělo býti kryto 2622.7 mil. korun, výpůjčkou další mělo býti kryto 1129 mil. K.

Zvýšené příjmy spočívaly hlavně v usnesené 30% dani z uhlí, která vlastně znamenala 42.8% ceny uhlí na dole a způsobila ohromné stoupnutí výrobních nákladů u průmyslů, spotřebujících uhlí.

Vynésti měla	800 mil. K
Ministerstvo železnic zvýšilo opět tarify a počítalo se zvýšeným příjmem . . .	1.405 „ „

Pošty zvýšily porta a počítaly se zvýšeným příjmem . . . . . 185 mil. K

Ostatní položky jsou drobnější. Ale také zvýšení tarifů na drahách a poštách značilo zvýšení výrobních nákladů, a nemožnost konkurence obzvláště s Německem, kde nezvyšovali daně, nezvyšovali železniční tarify a tiskli jen bankovky.

61. Pokud jde o investiční náklady jsou i v tomto dodatečném kreditu u železnic investice na stavby a na opatření vozidel za 990 mil. K. Všeobecně se čekalo, že reparační komise bude hotova s rozdělením vagonů a lokomotiv mezi nástupnické státy již během roku 1920. Nestalo se však nic. Nebylo ani rozhodnuto o vozidlech, které jednotlivé státy prohlašovaly za svoji kořist válečnou. Nezbylo proto republice, chtěla-li míti aspoň částečný pořádek, že dávala stavěti lokomotivy a vagony nové. Poněvadž již v rozpočtu řádném bylo k tomuto účelu 350 mil. K, bylo

celkem rozpočteno na investice železniční . .		1.340	mil. K
u ministerstva pošt činily v řádném rozpočtu investiční výdaje	73 mil. K		
nyní v dodatku	127 „ „		
		200	mil. K
V zemědělství byly v řádném rozpočtu investice .	13.4 mil. K		
přibylo v dodatku . . .	1.6 „ „		
		15	mil. K
V ministerstvu veřejných prací na báňské závody a elektrisaci	26.4 mil. K		
v dodatku	30 „ „		
		56.4	mil. K
takže v celkovém rozpočtu	15.225 mil. K		
je investičních	1.611.4 „ „		
výdajných a provozovacích zbývá	13.614.6 mil. K		

Investice činily tedy něco přes 10 procent celého rozpočtu.

Za to na zvýšení participovaly přídavky státním zřízencům částkou . . . . . 830 mil. K
železničním . . . . . 293 „ „
tedy za rok vzrostl administrační náklad o . . . . . 1.123 mil. K

ale v tom nejsou ještě zvýšené učitelské platy, které hraditi mají země a dostávají je od státu zálohou, takže celkem stoupnutí znamenalo nejméně 1800 mil. korun. Vedle toho však rostly náklady řádné na úřednictvo a zřízenectvo rozmnožováním jeho počtu nad potřebu. Ponechány totiž výpomocné síly za války přijaté ve službě i když se vrátili po provedené demobilisaci dřívější úředníci a zřízenci zpět; rozmnožován personál pod pretextem osmihodinné doby pracovní. Poněvadž pak staří, málo výkonní úředníci nechtěli jíti do pense, aby si nezmenšili příjmy, přijímány nové a nové síly. Správa byla nesmírně zdražována tím, že pod tlakem drahoty ujala se pod názvem sociální mzdy zásada komunistická, že každý má dostati tolik, mnoholi se svojí rodinou potřebuje, ne mnoholi zasluhuje a jak jeho práce je pro stát významná. Zavedeny rodinné příplatky, a tak stalo se, že sluha s několika dětmi měl vyšší příjmy než universitně vzdělaný přednosta úřadů, léty i službou starší. Poněvadž republika musila převzíti rakouský systém automatického postupu, zavedený r. 1912, dle něhož každý zřízenec a úředník postupuje automaticky po určité řadě let do vyšší platové stupnice, má-li jen prostřední kvalifikaci, bylo již toto samo o sobě značným zatížením a trvalým stoupáním nákladu. Avšak Národní shromáždění usneslo zákon, dle kterého se každému zřízenci a úředníku propočítala dle automatického postupu zpátky všecka leta i před rokem 1912 a tím jeho plat; válečná leta počítána dvojnásobně, takže obrovné množství úřadníků postoupilo hned o několik platových tříd a obdrželi značně vyšší nejen základní plat, nýbrž i zvýšené

drahotní přídavky. Tím však současně provedena nivelisace platů, vzbuzena nespokojenost lépe kvalifikovaných, s vyšším předběžným vzděláním, s větší zodpovědností, když jsou poměrně méně honorováni než zřízenec bez zodpovědnosti. Došlo se skutečně k tomu, že v nejnižších kategoriích byl plat 12krát vyšší než v míru, na místech vyšších jen 5krát, na místech vedoucích 3krát a 2½krát.

62. Tyto skoky ve zvyšování důchodů úředníků, způsobené jednak poklesem valuty, jednak methodami svrchu uvedenými, jeví se v rozpočtu těmito čísly:

osobní náklady administrační rozpočteny v milionech korun:

na r. 1919 na	1.959·04		
na r. 1920 na	3.445·—	+ 1.485·6	+ 75%
na r. 1921 na	6.709·—	+ proti r. 1919 4.749·06	+ 242%
		+ proti r. 1920 3.264·—	+ 94½%

věcné náklady administrační rozpočteny v milionech korun:

na r. 1919 na	1.147·08		
na r. 1920 na	3.336·—	+ 2.188·2	+ 190·6%
na r. 1921 na	3.226·—	proti r. 1919 + 2.018·02	+ 181%
		„ r. 1920 — 110·—	— 33%

Číslice tyto ukazují nám, že ve věcných nákladech následkem poklesu valuty a stoupnutí cen ve druhé polovici r. 1919 nastalo již na rok 1920 největší stoupnutí téměř o 200% a v r. 1921 objevuje se již pokles věcných nákladů. U nákladů osobních je v roce 1921 vzestup ohromný a větší než r. 1920, což vyvoláno právě oněmi neúspornými, demagogickými opatřeními o propočítání let a rozmnožování personálu. Proto také všecky úsporné snahy obracejí se v prvé řadě na osobní náklad administrativní, na zmenšení počtu zřízenců, odstranění neoprávněných výhod zatěžujících silně rozpočet.

63. K tomu přistoupilo ještě, že Národní shromáždění usnášelo zákony, jimiž zemím, okresům a obcím předpisovalo, jak musí honorovati své úřednictvo, zřízenectvo, učitelstvo, ale nepřikazovalo jim příjmů. Poněvadž pak tyto samosprávné korporace mají hlavní příjmy z přirážek k daním přímým, byly tyto daně do nemožnosti stupňovány, staly se přímo nesnesitelným břemenem.*)

64. Všecky tyto zjevy souvisely s oním proudem, o kterém mluvím v bodu 46. této knihy a který zachvátiti musil take veřejná hospodářství a to tím spíše, že tak mnohý dívá se na finanční prostředky státní jako na studnici nevyčerpatelnou a myslí, že lze ukládati daně do nekonečna. Bylo také přirozeno, že snažili se zřízenci a úředníci dosíci důchodů zvýšených úměrně k důchodům dělnickým.

Poněvadž však u dělníků je stanovení mzdy věcí kalkulace zaměstnavatelovy, snese-li jeho závod neb průmyslové odvětví tohoto nového zatížení, a vždycky jsou v průmyslovém odvětví závody lépe technicky zařízené, lépe organisované, lépe konkurenčně položené než některé jiné, tlačí tyto závody s lepší konjukturou výrobní a odbytovou mzdy nahoru, jest proces zvyšování mzdy v soukromých podnicích rychlejší než ve veřejném hospodářství, kde potřebí jest nejen zákona o výdaji, nýbrž i zákona o úhradě. A proto bylo zcela přirozeno, že v době, kdy počínalo mezi dělnictvem svítati, že zvyšování mezd je nadále

---

*) Akciové společnosti platí jako daň 10% z čistého zisku před vyplácením dividendy a k této dani jsou pak přirážky. Obrázek vypadá takto:

zisk obnáší		1 mil. K
z toho 10% daně státní	100.000 K	
přirážky: válečná státní 150%	150.000 K	
150% zemská	150.000 K	
100% okresní	100.000 K	
800% obecní, školní k obchodní komoře . .	800.000 K	
celková daň s přirážkami		1.3 mil. K

čili o 300.000 K více než vydělala; akcionáři nedostanou nic. Tato anomalie musila býti odstraněna zvláštním zákonem, kterým není dovoleno, aby stoupla daň nad 80% zisku.

nemožno, že odnímá i nejlépe situovaným závodům možnost konkurence s cizinou a tím zbavuje práce dělníka, nebyl u zřízenectva tento proces ještě ukončen. Hnutí mas nedá se bohužel zpravidla přesvědčiti argumenty, nýbrž jenom názorně, jenom zahnáním věci ad absurdum.

65. Hospodářsky nemožné administrování státu a státních podniků, jak uvidíme, trvalo dále. Tehdejší ministr financí Dr. Engliš učinil sice pokus sestaviti na r. 1921 rozpočet s rovnováhou mezi výdaji a příjmy tím způsobem, že nejprve vyloučil všecky investice a zařadil je do zvláštního rozpočtu investičního a prosadil zásadu, že investice budou kryty půjčkami. Rozpočet výdajný pak upravil tak, že byl aktivní a kdyby nebyl aktivní, musil by býti kryt deficit novými daněmi neb zvýšením daní dosavadních.

Rozpočet na r. 1921 končil pak těmito položkami:

	Řádné	mimořádné	úhrnem
výdaje	8.996,574.516 K	4.845,163.611 K	13.841,738.127 K
příjmy	12.079,376.370 „	2.050,543.180 „	14.129,919.550 „
schodek		2.794,620.431 K	
přebytek	3.082,791.854 K		288,181.423 K

Rozpočet výdajový končil sice přebytkem 288,181.423 K, ale vedle toho byl zvláštní rozpočet investiční, který obnášel 3.052,606.000 K.

Srovnáváme-li položky tohoto rozpočtu s rozpočtem na r. 1920, musíme ovšem srovnávati číslice po vyloučení investic a tu vidíme, že výdaje měly stoupnouti z 13614.6 mil. na 13841.7 mil. čili jen 227.1 mil., investice pak z 1611.4 mil. na 3082.8 mil.

66. Ve dvou směrech však hned po odhlasování rozpočtu stal se pasivním: drahotní výpomoc státním zaměstnancům, která i s učitelstvem obnášela 1.600 mil. a doplatky na mouku a chléb, které obnášely 2.200 mil. K, čili jenom tento výdajový deficit činil 3.800 mil. K.

Pokud jde o první částku učiněn sice pokus, krýti ji novými daněmi. Ale tyto nové daně byly spojeny

ještě s jedním účelem: částečnou sanací rozvráceného hospodářství samosprávných těles (obcí, okresů, žup, zemí) a musily proto býti daleko těžší, než kdyby se jednalo jen o krytí deficitů státních. Jejich projednávání padlo do doby světové krise odbytové Daně tyto sice odhlasovány a zavedeny, ale současně musely býti projedávány úlevy u některých druhů daní a obrana proti stálému zvyšování přirážek obecních. Při tom došlo se již všeobecně k přesvědčení, že nelze obyvatelstvu ukládati nových daní a zvyšovati staré, nýbrž, že jedinou cestou k dosažení rovnováhy v rozpočtu státním i ostatních korporací veřejných jsou úspory. Současně s daněmi dosazena k návrhu dra. Kramáře a mému úsporná komise parlamentní z obou sněmoven a rozpočet na r. 1922 byl již sdělán pod heslem těchto úspor. Šetřit na osobních nákladech zmenšením a lepším využitím personálu všude, ve správě veřejné i v podnicích státních a obecních. Zakázáno přijímati nové síly, nařízeno pensionovati přesloužilé bez přijetí náhrady, odstraniti ty, kteří nebyli řádně přijati. Šetřit, šetřit ozývalo se a ozývá se na všech schůzích, ve všech novinách a jako bylo dříve agitační zbraní rozdávání, zvyšování platů, zařizování nových úřadů, tak nyní jest ostrou zbraní proti každému i proti stranám, může-li jim býti vytčena nehospodárnost. A tak po třech letech došla republika k základní zásadě hospodářské, ale obzvláště poválečného hospodářství: že bez hospodárnosti a šetrnosti, nemohou býti vyléčeny poválečné bědy.

Druhý ohromný výdaj 2.200 milionů na doplatky za mouku způsobil konečně také vystřízlivění, že nelze vésti dále hospodářství, při němž stát na cenu mouky všemu obyvatelstvu připlácí. Systém tento zdědili jsme z válečného hospodářství rakouského. Byl zřízen obilní ústav pro celý stát, který měl každý den 13.5 mil. obyvatel předložiti na stůl chléb a mouku. Za tím účelem rozděleno obyvatelstvo na dvě kategorie: zemědělce, kterým předepsáno, mnoho-li ze

své výroby smějí spotřebovati, zbytek měli odvésti obilnímu ústavu pro ty, kteří nebyli zúčastněni na zemědělské výrobě. Ustanoven celkový potřebný kontingent pro tuto druhou kategorii, určeno dále, mnoho-li zemědělskému obyvatelstvu přebude a to mělo povinnost odvésti obilnímu ústavu. Při tom vypočítalo se každému zemědělci, mnoho-li má odvésti, ale zůstávala povinnost, zbude-li mu více, že také tento nadkontingent má povinnost dodati. Co se na výživu obyvatelstva nezemědělského nedostalo, mělo býti dovezeno z ciziny. Za domácí obilí byly stanoveny ceny přejímací bez ohledu na cenu světovou, ale obilí cizozemské kupováno za světové ceny. Tím ovšem vznikaly diference obrovské tím větší, čím méně bylo odváděno obilí domácího — r. 1921 nedodáno 20.000 vagonů kontingentu — a čím větší musel býti import. Zemědělské obyvatelstvo pokládalo tento způsob hospodaření za nový druh roboty a to tím více, čím výše narůstaly výrobní náklady vlastní enormním zvyšováním mezd a naturálních dávek (deputátů) zemědělského dělnictva, ale také narůstáním cen všech průmyslových výrobků, jež potřebuje zemědělec. Vláda provedla sice pokus o mimořádné krytí těchto schodků, ale pokus ten ztroskotal. Spočíval v tom, že měl platiti každý průmyslník, obchodník i živnostník za každého dělníka pojištěného u povinných nemocenských pokladen 1 Kč denně a bylo obyvatelstvo rozděleno na dvě kategorie:

1. Ty kteří mají přes 15.000 Kč ročních příjmů, nebo mají jmění 30.000 Kč a nejsou pojištěni u nemocenské pokladny: tito měli platiti za mouku chlebovou 4 Kč, za mouku vařivou 5 Kč.

2. Na ty, kteří jsou pojištěni u nemocenské pokladny a nemají roční příjem vyšší než 30.000 Kč; ti měli dostávati chlebovou mouku za 1 Kč, vařivou za 2 Kč, tedy hluboko pod cenu nákupní. Dále měla býti vybírána zvláštní dávka podle katastrálního výnosu zemědělských nemovitostí.

Proti tomuto opatření ze dne 20. srpna 1920 zvedl se přímo elementární odpor, neboť bylo to zákonné

zavedení třídního zásobování. Uváží-li se, že živnostník s 15.000 Kč ročních příjmů, majitel domu v ceně 30.000 Kč musil platiti o 3 Kč dráže mouku (bez ohledu na počet členů rodiny), ale dělník u něho zaměstnaný a rovněž majitel domku s příjmem 20 až 30.000 Kč platil lacinou mouku a ještě musil živnostník doplácetí denně 1 Kč za něho, byla zřejmě zde utvořena privilegovaná kasta nemocensky pojištěných zřízenců a dělníků na jedné straně, u nichž se nebral zřetel na jmění vůbec, a důchod, který je opravňoval k laciné mouce, stanoven dokonce dvojnásobným obnosem než u ostatního obyvatelstva. Opatření odporovalo všem zásadám demokracie a občanské rovnosti a stalo se východiskem náporu proti státnímu hospodaření s moukou vůbec.

Druhé krytí bylo myšleno tak, že výtěžek ze 45 tisíc vagonů cukru, vyvezeného do ciziny bude stačiti na uhražení zbytku schodku. Ani tento předpoklad se neosvědčil. Ceny cukru na světovém trhu poklesly, a i kdyby výtěžek ze všeho vyvezeného cukru byl použit k tomuto účelu, hrozil velký deficit. Jednání konané v prosinci 1920 a lednu 1921 o zvýšení cen mouky a chleba rozbilo se o neústupnost socialistických stran, a tak výsledek moučného hospodářství byl, že z cukru doplaceno na slevy na mouku 1.100 milionů Kč, dále výnos moučné dávky a katastrální dávky v obnosu ca. 840 mil. a ještě zbyl nekrytý schodek 2.200 mil. Kč, který měl býti kryt úvěrní operací. Tyto doplatky obnášející úhrnem 4.140 Kč, byly zvýšeny ještě o režii obilního ústavu a administrace státní, takže se může počítati s deficitem 4.500 miliardy jen na mouce, čímž výdaje státní narostly na 18.500 mil. Kč a moučný deficit v nich obnáší 24·3%.

67. Touto cestou došlo se k neudržitelnosti nejenom moučných doplatků, nýbrž k neudržitelnosti státního hospodaření obilím. Bylo jasno, že je odpor zemědělského obyvatelstva nepřekonatelný, že by příští rok dopadlo katastrofálně. Také odpor obyvatelstva městského proti třídnímu zásobování podlomil celý tento systém.

A tak na podzim r. 1921 padla největší bašta státního hospodaření a vylučování soukromého hospodářství, volné soutěže a svobodného počinu, státní zásobování, umělé zlevňování mouky a chleba a jen pro přechod byla zlevněna mouka pro skutečně chudé, ale obnos ten pro zásobovací periodu od 1. září 1921 až 31. srpna 1922 nesmí obnášeti víc než 600 mil. Kč. Obnos ten nebude však vyčerpán, poněvadž volné hospodářství a soutěž snižuje ceny a dodává levněji mouku mnohem lepší kvality než byla mouka státní.

68. Také kalamita cukerní vedla k odstranění státního hospodaření cukrem. Svobodný obchod snížil ceny cukru uvnitř o 15%, na exportním zisku účasten je stát 50%, z druhé polovice náleží řepařům, kteří však snížili cenu řepy z 26 Kč na 20 Kč za mt. cent, 43%, cukrovarníkům 7%.[3])

Ústředny jedna po druhé padly, likviduje nyní již jen ústředna lihová a také ta zmizí v příští kampani.[4])

Československo vybavilo se ve třetím roce po příměří z válečného hospodaření, a tato svoboda obchodu byla uvítána jako osvobození všemi výrobními vrstvami (dělnické nevyjímaje), byla však také uvítána konsumenty, kteří vidí, že volná soutěž zlepšuje kvalitu zboží a povlovně snižuje ceny.

Opuštění dosavadního systému státem vázaného hospodářství odstranilo labilnost rozpočtu státního a administrativa státní zbavena jsouc obchodních starostí může se věnovati svému zdokonalení a prohloubení.

STÁTNÍ HOSPODÁŘSTVÍ PODNIKOVÉ.

69. Státní hospodářství Československé republiky je a zůstane i nadále jednak hospodářstvím podnikovým, jednak administračním. Stát má rozsáhlý podnik státních železnic, monopol pošt a telegrafů a telefonů, státní doly a hutě, státní velkostatky, někte-

ré podniky průmyslové, tabákový a mincovní monopol, státní lázně.

70. Největším státním podnikem jsou státní železnice. Československo má celkem železnic 13.127 kilometrů. Stát má vlastních tratí 7.932 km a provozuje vozbu na tratích dráhy košicko-bohumínské a jejích lokálních drahách v délce 733 km a na drahách lokálních v délce 3.512 km, takže celkem provozuje vozbu na 12.178 km. Soukromé železnice jsou buštěhradská v délce 422 km, ústecko-teplická v délce 253 km (ústecko-teplická byla však v létě 1922 sestátněna), mimo řadu drah místního rázu. Stát má tedy téměř monopol železniční, neboť provozuje na 92.77% km vozbu. Monopol tento má nedostatky všech monopolů a vyloučení soutěže. U státních drah však přistupuje k tomu ještě, že personálu je nadbytek, správa vždycky ztrácí na iniciativě obchodní, trpí pod vlivy politickými a případné výnosy vplynou do všeobecných příjmů státních, aniž by se pamatovalo na amortisaci zařízení, tvoření fondů obnovovacích a investičních, poněvadž stát, je-li potřeba peněz, si vypůjčí nebo zaplatí schodek ze všeobecných příjmů.

Zřízenectvo vymůže si definitivu a nevypověditelnost podle vzoru státních zaměstnanců, a podnik nemůže v době pokleslé konjunktury dopravní zmenšiti osobní náklady úměrně s pokleslým provozem. Nedostatek obchodní kalkulace, snahy po výtěžku činí z takového podniku úřad. Avšak i po jiné stránce jsou státní železnice v nevýhodě: nemohou se odhodlati k tomu, aby svoje investice objednávaly za ceny nižší zahraniční konkurence, poněvadž by politicky takového činu nesnesly. To vědí dobře dodavatelé státních drah, a v důsledku toho nakupují státní dráhy mnohem dráže, než by nakoupil soukromý podnik. Všechny tyto vady prodělávaly státní dráhy za Rakouska, takže nevynášely ani úrok z investovaného kapitálu, o amortisaci ani nemluvě.

71. Sestátnění drah v Německu a Rakousko-Uhersku provedeno sice zdánlivě jako splnění názorů

státního socialismu. Ve skutečnosti však bylo sestátnění drah požadavek militarismu a imperialismu. Státy chtěly míti železnice v rukou z důvodů vojenských, aby jednak mohly používati vysloužilých vojáků a poddůstojníků k umísťování v tomto velkém podniku a tím dělati vojenskou službu obyvatelstvu sympatickou, jednak aby mohly stavěti dráhy strategické, třeba obchodně nevýnosné a neodůvodněné.

Tyto strategické dráhy (v Haliči proti Rusku, v Tyrolsku a Přímoří proti Italii) zatěžovaly jak investiční, tak také provozovací výsledky. Poněvadž proti vůli sněmoven, které se bránily zvyšování tarifů v zájmu obchodu a průmyslu, nebylo možno tarify zvyšovati, byly státní dráhy rakouské pasivní a nezúročily vložený kapitál ani 4%.

72. Československé republice odevzdány byly dráhy ve stavu desolátním. Za celou válku nebyla udržována ani vrchní stavba, ani železniční park. Ztráty, které na vagonovém parku byly způsobeny tím, že při bojích staly se vagony kořistí válečnou, nedostatečně napravovány tím, že používáno pro provoz vagonů belgických. Po příměří musily býti tyto vagony vráceny. Park státních železnic dosud není od reparační komise rozdělen mezi státy, které obdržely část drah. Nezbylo nic jiného, než doplniti park železniční a dáti do pořádku vrchní stavbu na útraty republiky bez ohledu na to, jak dopadne v budoucnosti rozdělení parku. A úsilovné práci se podařilo uvésti železnice do takového stavu, že provoz mohl býti plně zdolán.

73. Tyto investice nemohly by se jistě ospravedlniti, kdyby dráhy i při plném provozu byly pasivní. Přikročeno tedy ke zvýšení tarifů a to tak, že tarif osobní dne 1. července 1919 při III. tř. zvýšen o 50%, při II. třídě o 66% a při I. třídě o 100%. Dne 1. června 1920 zaveden nový tarif, kterým zvýšeno bylo jízdné při vzdálenostech do 250 km skoro o 50 procent, toto zvýšení se snižuje při jízdách přes 250

km, končí při vzdálenostech 800 km a při jízdách přes 800 km jest tento nový tarif levnější.

Daleko pronikavější bylo zvýšení tarifů u zboží: od 1. července 1919 zvýšen tarif na zboží i uhlí o 100% a tyto sazby byly od 16. května 1920 zvýšeny pro zboží o 100%, pro uhlí pak o 150%.

Toto zvýšení tarifů bylo způsobilé krýti provozovací a udržovací náklady při plném provozu. Následkem odbytové krise plný provoz nedosažen, nestačilo ani toto zvýšení, poněvadž osobní náklady nejenom nebyly přiměřeně zmenšeny (vzhledem k definitivě zřízenců), naopak vzhledem k poklesu koruny ještě vzrostly. Nyní pracuje se úsilovně na tom, aby přebytečný personál byl propuštěn, a zaveden úsporný systém, který by odstranil mnohá nehospodárná zařízení, jež zahnízdila se za války.

74. Vedle tarifů zvýšena dopravní daň z 15 na 30%. Daň tato určena je k účelům investičním a byla k tomuto účelu použita. Kromě toho vypsána půjčka investiční, která se vybírá při přidělení vagonů od soukromých zasílatelů.

75. Státní dráhy československé stojí před velikými úkoly, nejenom v domácí dopravě, nýbrž pro dopravu transitní. Podle mírových smluv má republika možnost vystavěti si v Hamburce svobodné skladiště a voziti zboží po splavném Labi a Vltavě až do Prahy. Na této cestě jsou kromě toho ještě překladiště: Ústí n. Labem, Mělník, Kolín a za nedlouho také Pardubice. Poněvadž republika vybudovala také na Dunaji přístav v Bratislavi a Komárně, budou státní dráhy míti velký úkol upraviti tento transitní provoz mezi labsko-vltavskou a dunajskou lodní dopravou.

Lodní dopravu nebude provozovati stát, nýbrž dvě akciové společnosti, na jejichž kapitále se stát zúčastní: jedna pro Labe a Vltavu, druhá pro Dunaj. Státní dráhy budou dělati spojku mezi těmito splavnými řekami.

76. Druhý veliký úkol, který státní dráhy mají, spočívá v tom, aby upravily provoz a vystavěly pří-

stušné trati, potřebné pro koncentraci drah podle nynější struktury republiky. Soukromé i státní dráhy za Rakouska byly stavěny tak, že směřovaly do Vídně a přes Vídeň do Terstu, uherské koncentrovány na Budapešť. Úkolem státních drah bude, aby spojovacími tratěmi dosavadní trati vzájemně byly spojeny, tak aby síť drah odpovídala potřebám vnitřního provozu. Je zřejmo, že úkoly tyto budou veliké a že budou vyžadovati značných investic. Poněvadž podle mírových smluv musí republika státní dráhy zaplatiti ve prospěch reparačního fondu rakouského, resp. uherského, obnos tento však ještě není určen, lze všechno hospodaření prováděti jen aproximativně k veliké škodě reelního podnikání a vedení drah.

77. Monopol pošt a telegrafů je podnik aktivní, ačkoliv i zde je potřebí velmi mnoho investic pro styk mezinárodní.

Telegrafy i telefony za války sešly, poněvadž při nedostatku měděných drátů a součástek — veškerá měď byla zabavena pro výrobu střeliva — používáno náhradního materiálu, jenž musil býti vyměněn nyní jako úplně nepotřebný. Na investice po této stránce nutné vypsána byla nucená půjčka telefonní, kterou upsati je povinen každý abonent telefonní stanice.

K poště přičleněn jest chekový ústav poštovní, o němž jsme mluvili v oddílu prvém.

78. Báňské podniky státní měly výnosy různé a vynésti měly dle rozpočtu:

	mil. Kč
Hnědouhelné doly v Mostě	36.—
Doly na radium v Jáchymově	2.7
Doly na zemní olej ve Kbelích	26.5
Doly na sůl v Solnohradě	8.—
Doly na železnou rudu v Rožnavě . . .	2.9
Rafinerie mědi v Báňské Bystřici . . .	0.8
Železárny v Tisovci	1.75
Železárny v Podbrezové a Hronci . . .	48.5
Úhrnem	127.15

Schodek měly míti dle rozpočtu	mil. Kč
Doly a hutě na olovo a stříbro v Příbrami	4.—
Doly a hutě na olovo, stříbro, zlato, měď, antimon ve Šťávnici, Magurce, Zlaté Idě	22.5
Doly na zlato a stříbro v Kremnici . .	5.5
Úhrnem	32.—
Zisk, preliminovaný z těchto podniků celkem	95.15

Po mém názoru velkou budoucnost mají solné doly v Solnohradě, naftové doly ve Kbelích a radiové doly v Jáchymově. Jinak naftu těžiti lze soukromým podnikáním. Největší společnost je smíšená (51% stát, Standard Oil Co 49%) na exploitaci slovenské nafty. Ostatní nesnesou konkurence soukromých podniků, jakmile budou poměry normální a ceny poklesnou. Uvážíme-li, že všechny doly a hutě na drahé kovy byly pasivní přesto, že zlato a stříbro v ceně stouply a mají ohromné ažio vůči papírovým penězům, pochopíme ihned ohromnou pasivnost těchto báňských podniků, až ažio zmizí. Pro celkový rozpočet státní neznačí tyto výtěžky téměř žádný příspěvek, a to tím spíše, že se zisky rozpočtové změnily při skutečném provozu na stomilionové schodky (na př. u železáren).

79. Státní lázně (radiové v Jáchymově, vodoléčebné v Tatranské Lomnici, Štrbském Plesu, Lubochni, Sliači, Herlanech, Smrdžonce) jsou pasivní.

Státní statky a lesy i s těmi, které podle mírových smluv státu připadnou, vynesou asi 123 mil. Kč, ovšem jen dle rozpočtu, a nevíme při tom, mnoho-li za ně zaplatíme do reparačního fondu.

80. Velikým státním podnikem je tabákový monopol. Je to ovšem monopol finanční, který má přinésti státu v zisku současně i vysoké zdanění tabákových výrobků. Stát však sám kupuje tabák, zpracovává v továrnách a prodává prostřednictvím osob, které k prodeji ve velkém i drobném k tomu opravňuje. Obrat tohoto podniku objeví se v těchto číslech:

	mil. Kč
Nákup tabáku v cizozemsku	720
„ „ v tuzemsku	18
výlohy výrobní	214
výlohy administrační	18
Úhrn vydání	970
Prodej tabáku v tuzemsku	1700
takže zbude čistého	730
k tomu vedlejší příjmy (odpadky, prodej v cizině a pod.)	5
tedy výnos	735
od toho amortisace a investice	17
zbývá	718

O rozpočtových výsledcích promluvím v následující kapitole.

Tržbou za tabák kryje se 9% veškerých výdajů státních a je tedy tento monopol velmi důležitou součástkou státních příjmů. Obyvatelstvo zvyklo si již za bývalé monarchie na monopolní prodej tabákových výrobků, na určité, stále vyráběné druhy, takže monopolní správa dává do prodeje jen málo druhů doutníků a cigaret, kuřlavého, šňupavého a cigaretového tabáku, čímž umožňuje výrobu ve velkých massách a rozdělení jednotlivých druhů na jednotlivé továrny, kde dělnictvo se vskutku specialisuje.

Ve válce, následkem blokády a nedostatku cizích valut byla nouze o surový tabák, stát obmezil výrobu i prodej, kuřáci dostávali týdně malý počet kuřiva. Tím se stalo, že zásoby byly vyprodány, a po příměří stála zde tabáková režie před vyprodaným krámem a se zmenšeným počtem zapracovaného dělnictva.

Bylo potřebí nakoupit tabáku, instalovat nové stroje na výrobu cigaret, aby se ušetřilo na mzdách a zvýšila výkonnost. Ponechán sice válečný způsob obmezení přídělu kuřiva, ale povlovně zvětšován. Do 1. září 1921 doplněny zásoby a stroje, takže se mohlo

přikročiti k volnému prodeji tabákových výrobků. Odbyt stoupl tak, že tabáková režie musila přijmouti nových 3000 dělníků a prodloužiti pracovní dobu, aby vyhověla poptávce. Podle těchto známek dá se očekávati, že výnos tabákového monopolu vzhledem k zlevnění tabáku na světových trzích, poklesu bulharských lvů, řecké drachmy a turecké libry, dále vzhledem k pokračující zapracovanosti dělnictva dosáhne větší výše v roce 1922 a dojde k číslu, kterého má dosíci, totiž ke 100% výnosu čistého, což by se asi rovnalo dani, která by byla uvalena na tabákové výrobky, kdyby byla výroba v rukách soukromých. Z uvedených dat jest zřejmo, že tabákový monopol bude pro stát jedním z největších a nejstálejších příjmů.

DANĚ, POPLATKY, CLA A MONOPOLY.

81. V daňovém systému nebyly provedeny podstatné změny proti stavu předválečnému, poněvadž hospodářský život byl příliš měnlivý, ocenění jednotlivých hospodářských skutečností tak obtížné, že zachován byl dosavadní systém vžitých daní a byly jen upravovány, a některé nové zaváděny. Systém ten možno stručně vypsati takto:

I. **Přímé daně,** které dělí se na:

a) daně reální a to:

1. pozemkovou daň,
2. domovní daň třídní,
3. domovní daň činžovní,
4. 5% daň z budov od daně činžovní osvobozených,

b) daně osobní:

1. Všeobecná daň výdělková,
2. výdělková daň z podomních a kočovních živností,
3. výdělková daň z podniků k veřejnému účtování povinných,

Státní knihovna v Praze

4. daň důchodová,
5. daň z příjmu,
6. daň z vyššího služného,
7. dávka z tantiém,
8. válečná daň,
9. daň majetková (na Slovensku),
10. báňská daň (na Slovensku),
11. daň ze zbraní a lovu (na Slovensku).

II. **Daně nepřímé:**

a) daně spotřební:

1. daň z lihu,
2. daň z piva,
3. daň z cukru,
4. daň z minerálních olejů,
5. daň ze zapalovadel,
6. všeobecná daň nápojová,
7. zvláštní dávka z vína v lahvích,
8. daň z masa,
9. potravní daň,
10. daň z převodu statků a pracovních výkonů a daň přepychová.

b) daně výrobní:

1. dávka z uhlí,
2. daň z vodní síly.

III. **Poplatky:**

1. kolky,
2. právní poplatky,
3. taxy,
4. dopravní daně železniční:
   a) z jízdních lístků,
   b) z nákladů,
   c) ze zavazadel.

IV. **Cla.**

V. **Monopoly:**

1. tabák,
2. sůl,

3. slaďidla,
4. výbušné látky,
5. státní loterie.

Z těchto daní a poplatků byla daň z vyššího služného odstraněna. Z daní nepřímých jsou nové: všeobecná daň nápojová, zvláštní dávka z vína v lahvích jako daň luxusní, daň z převodu statků a pracovních výkonů a 10%ní daň přepychová, dávka z uhlí, daň z vodní síly; z monopolů zaveden monopol na výbušné látky. U ostatních daní, vyjímaje daň činžovní — buď zavedeny nebo zvýšeny poválečné přirážky, aby vyrovnáno bylo znehodnocení peněz.

82. Pro posouzení spolehlivosti rozpočtu jest velmi důležito zjistiti, zdali očekávané příjmy vskutku byly vybrány, či bylo-li vybráno více nebo méně. V připojené tabulce uvádím, mnoho-li v jednotlivých daňových kategoriích bylo na r. 1919, 1920 a 9 měsíců r. 1921 preliminováno a mnoho-li vskutku vybráno.

Na daních přímých I. a), b).

V milionech korun

	Preliminováno	vybráno	více o
1919	589·—	745·—	156·—
1920	822·5	1.206·7	384·2
1921 (1./I. — 30./IX.)	743·7	1.180·1	436·4
Celkem	2.155·2	3.131·8	976·6

Jen na daních přímých bylo tedy za dobu od 1. ledna 1919 do 30. září 1921 přijato téměř o jednu třetinu více než preliminováno.

Na daních nepřímých,
a to spotřebních v milionech korun:

	preliminováno	vybráno	více + méně —
1919	361·5	428·—	+ 66·5
1920	664·—	576·—	— 88·—
1921 (1./I. — 30./IX.)	586·—	706·—	+ 120·—
Úhrnem	1.611·5	1.710·—	+ 98·5

Na dávce z uhlí:

		preliminováno	vybráno	více + méně —
1920		800·—	906·—	+ 106·—
1921	(1./I. — 31./VIII.)	800·—	1.075·—	+ 275·—
	Úhrnem	1.600·—	1.981·—	+ 381·—

Na dani z převodu statků:

		preliminováno	vybráno	více + méně —
1920		800·—	449·—	— 351·—
1921	(1./I. — 30./IX.)	786·—	835·—	+ 49·—
	Úhrnem	1.586·—	1.284·—	— 302·—

Na poplatcích:

		preliminováno	vybráno	více + méně —
1919		162·3	234·—	+ 71·7
1920		278·5	606·—	+ 327·5
1921	(1./I. — 30./IX.)	307·5	771·—	+ 463·5
	Úhrnem	748·3	1.611·—	+ 862·7

Na clech:

		preliminováno	vybráno	více + méně —
1919		53·5	149·—	+ 95·5
1920		171·—	362·—	+ 191·—
1921	(1./I. — 31./VIII.)	127·—	409·—	+ 282·—
	Úhrnem	351·5	920·—	+ 568·5

Na příjmu hrubém z monopolů:

Tabákového:

		preliminováno	utrženo	více + méně —
1919		467·—	316·—	— 151·—
1920		779·—	1.060·—	+ 281·—
1921	(1./I. — 31./VIII.)	920·—	1.262·—	+ 342·—
	Úhrnem	2.166·—	2.638·—	+ 472·—

Sůl:

	preliminováno	přijato	více +	méně —
1919	16·2	13·—	—	3·2
1920	16·—	28·—	+	12·—
1921 (1./I. — 31./VIII.)	10·6	12·—	+	1·4
Úhrnem	42·8	53·—	+	10·2

Sladidla (sacharin):

	preliminováno	přijato	více +	méně —
1919	10·—	14·—	+	4·—
1920	12·—	38·—	+	26·—
1921 (1./I. — 31./VIII.)	26·—	6·—	—	20·—
Úhrnem	48·—	58·—	+	10·—

Pokles výnosu saccharinu r. 1921 spočívá v tom, že zvětšena průběhem roku dávka cukru a tím poklesl ihned konsum umělých sladidel.

83. Přehlédneme-li tedy výnos těchto příjmových pramenů vidíme, že za dobu od 1. ledna 1919 do 30. září, resp. 31. srpna 1921 bylo v milionech korun

	preliminováno	vybráno		více + méně —
na přímých daních . . .	2.155·2	3.131·8	+	976·6
na nepřímých spotřebních	1.611·5	1.710·—	+	98·5
na dávce z uhlí	1.600·—	1.981·—	+	381·—
na dani z převodu statků	1.586·—	1.284·—	—	302·—
na poplatcích	748·3	1.611·—	+	862·7
na clech	351·5	920·—	+	568·5
na monopolu tabákovém	2.166·—	2·638·—	+	472·—
solném	42·8	53·—	+	10·2
sladidel	48·—	58·—	+	10·—
úhrnem . . .	10.309·3	13.386·8	+	3.077·5

Pokud se týče položek, kde docíleno menšího výtěžku padají na váhu daň z převodu statků a výkonů. Byla to nová daň 1% z každého obratu a z každého výkonu při osobních pracích a službách. Daň vyžadovala veliké organisace, která zde nebyla včas

po ruce. Menší výnos tabáku r. 1919 vysvětluje se maďarským bolševickým vpádem na Slovensko.

84. Přehlédneme-li nyní státní rozpočty za rok 1919, 1920 a 1921 vidíme, že schodky, jež měly býti kryty půjčkami, obnášely:

r. 1919	4.900.— mil. korun
r. 1920	2.240.— mil. korun
dodatkem	1.129.— mil. korun
r. 1921	3.800.— mil. korun
povoleno krytí (mimo investice) výpůjčkami úhrnem	12.069.— mil. korun

Celkem však kontrahováno na schodky tyto:

1. z půjčky Národní Svobody	500.—	mil. korun*)
2. 4% poklad. poukázky nom.	1048.—	mil. korun
3. 4½% prémiová půjčka nom.	540.8	mil. korun
4. 5% poklad. poukázky nom.	952.8	mil. korun
5. státní bony nom. . . .	1.536.—	mil. korun
6. 4. státní půjčka nom. . .	1.500.—	mil. korun
7. valutová půjčka	250.—	mil. korun
3. vypsána je půjčka na krytí moučného schodku	2.200.—	mil. korun
úhrnem tedy je neb bude kontrahováno půjček na krytí schodku za	8.527.6	mil. korun
K tomu přistupuje amer. úvěr potravinový, který obnášel 63.5 mil. dolarů. Potraviny prodávány v průměrné tehdejší ceně 18 K za dolar a stržené peníze vplynuly do pokl. stát. obnosem	1.143.—	mil. korun
takže bylo úhrnem	9.670.6	mil. korun
z těchto schodků kryto půjčkami, takže vypůjčeno bylo neb bude o	2.398.4	mil. korun

*) Prvních 500 mill. náleží do r. 1918, který nesrovnáváme zde.

méně, než bylo finančními zákony povoleno, takže skutečný rozpočtový schodek za poslední tři léta obnáší 9670.6 mil. Kč. Vzhledem k poklesnutí valuty a vzhledem k tomu, že v tomto schodku je v r. 1920 za 1600 mil. investicí, klesne výdajný na schodek na 8.000 mil. Jest to zajisté výsledek hospodaření státního při všech poválečných obtížích uspokojivý, a budou jistě snahy po dosažení bezpečné rovnováhy v rozpočtu korunovány úspěchem, provedou-li se důsledně úspory v rozpočtu.

Státní dluhy.

85. Pro stabilitu rozpočtu a možnost hospodaření příštích let, je nutno uvědomiti si dluhy, které republika má a dle mírových smluv míti bude. Pro přehled rozdělíme státní dluhy na tyto kategorie:

I. Dluhy válečné, vzniklé světovou válkou a bojem o svobodu národa.

I. Dluhy kontrahované republikou na její výdaje a zařízení.

III. Rakouské a uherské dluhy předválečné a náhrady za státní statky, jež podle mírových smluv platiti má republika.

Státní dluhy válečné:

86. Položení národa československého za války bylo neobyčejně těžké. Byl v Rakousko-Uhersku, jeho synové byli hnáni do bojů na Rakousko-uherské frontě pro vítězství ústředních mocností. Vítězství toto značilo další a snad trvalé zotročení národa česko-slovenského, pohlcení národa Maďary a Němci. Všichni, kdož byli mimo hranice centrálních mocností, uchopili se zbraní, aby vydobyli svobodu svému národu a pomáhali poraziti Německo a Rakousko-Uhersko. Také vydržování těchto zahraničních vojsk šlo přirozeně na útraty československého národa a nyní republiky. Je proto potřebí zjistiti nejprve

mnoho-li na obyvatelstvu vyžádalo si Rakousko-Uhersko pro svůj boj.

a) Prokázal jsem v úvahách o rakousko-uherské bance, že vlastně celý oběh bankovek skutečný i oběh možný, byl dluhem válečným. Republika musila převzíti tento válečný dluh, který při nuceném oběhu byl v rukách obyvatelů na jejím territoriu. Stát převzal tedy obíhající

bankovky v obnosu	8.000 mil. Kč
dále žirové účty	1.616.8 mil. Kč
pokladniční poukázky v obnosu .	467.5 mil. Kč
	10.084.3 mil. Kč

z toho vyměněn obnos 6.987.— za státovky a zadržen obnos 3.097.3, jako 1% půjčka splatná z dávky majetkové.

b) Ačkoliv vláda republiky Československé nebyla povinna platiti válečnou půjčku, učinila tak přece při IV. půjčce státní a uznala za svůj dluh půjčky, upsal-li majitel válečné půjčky stejný obnos v nové půjčce republiky. Tím uznáno dosud půjček válečných 1.500.— mil. Kč (rakouských a uherských).

c) Následkem blokády spojenců proti Německu a Rakousku byla území Československé republiky vyčerpána úplně, hrozil hlad, umírání podvýživou. Rakousko-Uhersko vyrabovalo úplně území Československé pro armádu a Vídeň.

Americká vláda přispěchala na pomoc a dodala Československé republice obilí, tuky, konservy za 63 miliony dolarů, které prodala republika svému obyvatelstvu podle tehdejšího kursu dolaru, který byl průměrně 18 Kč a utržila tedy za tyto potraviny 1.143 mil. Kč.

Tuto půjčku bude úročiti Československá republika 5%, což bude vyžadovati ročně 3,150.000 dolarů. Zůstane-li kurs dolaru na 90 Kč, bude tento roční úrok obnášeti 283.5 mil. Kč, čili 24.8% ze sumy, která za potraviny byla utržena, a dluh vyjádřený v korunách by obnášel podle dnešního kursu (90) 5.670 mil. Kč, kdyby velikomyslná pomoc Spojených Stá-

tů nespokojila se s kursem z doby vzniku pohledávky, vzhledem k tomu, že nemohla republika, chtěla-li pomoci obyvatelstvu, prodávati dráže, než byl tehdejší kurs, a že nebylo v moci republiky, aby udržela kurs dolaru na 18—20 Kč pro válečný rozvrat myslí a tlak působený Ruskem, nehospodářstvím Německa, Rakouska a bolševismem v Uhrách.

d) Ze stejného důvodu patří sem úvěr anglické vlády z mezinárodní pomocné akce v obnosu 417.431 liber sterlingů (mýdlo, tuky, dopravné americké pšenice a pod.) na 6% úrok. Zboží prodáno v té době při kursu libry 72 Kč, čili stržila vláda 30 mil. Kč, 6% úrok obnáší 25.044 liber, čili při kursu libry 390 Kč 9,767.160 K, čili 31.6% ze stržených 30 mil. a kdyby tento dluh byl placen nyní v korunách, obnášel by 162.8 mil. Kč, úhrnem 17,417.1—.

87. Tento obnos bude ještě zvýšen, nebude-li odpočítáno při stanovení obnosu, jejž do reparačního fondu zaplatiti má republika za dráhy a jiný majetek státní, všecko zlé upotřebení tohoto majetku, za války, nespravování vrchní stavby na drahách, nedoplňování parku, nepořádné těžení ve státních dolech atd. a nebude-li republice odpočteno to, co jejím příslušníkům zůstalo dlužno Rakousko-Uhersko za dodaný válečný materiál, obilí a pod. ve výši nejméně 1.000 mil. K.

Nepočítám sem veliké obnosy, placené na podporách invalidních z běžných příjmů státních, ani ohromné výdaje způsobené transporty a vyživovacími příspěvky po shroucení italské fronty.

88. Druhá kategorie státních dluhů válečných vznikla vydržováním československých vojsk za války, tedy v bojích za svobodu a skládá se z těchto položek:

a) Spojené Státy Severoamerické poskytly zápůjčku pres. Masarykovi na vybudování sibiřské armády	5.—	mil. dol.
na vydržování sibiřské armády . . .	19.3	mil. dol.
na repatriaci její	5.5	mil. dol.
úhrnem . . .	29.8	mil. dol.

čili v korunách při kursu 90 . . . 2.682 mil. Kč

b) Italii je republika dlužna za vydržování československých vojsk 180 mil. lir, při kursu liry 3.80 Kč 684 mil. Kč

c) Francii je republika dlužna za vydržování zahraničních vojsk 128,152.226 franc. franků, při kursu francouzského franku 6.50 . . . . 834 mil. Kč

d) Revoluční půjčka čsl. vojsk na Rusi 7,200.000 franc. franků . **46.8 mil. Kč**

e) Plat do osvobozovacího fondu, jako příspěvek na válečné výlohy Spojenců za boj za naši samostatnost 750 mil. zlatých franků, tedy podle nynějšího kursu zlatého franku 17 Kč . . . . . 12.750 mil. Kč

takže výlohy válečné vlastní v boji o samostatnost činí . . . . . 16.996.8 mil. Kč*)

89. K tomu přistoupí ještě ocenění majetku státu rakouského a uherského a členů panujícího domu a zaplacení příslušných obnosů do reparačního fondu válečné náhrady rakousko-uherské, kteréžto platy budou vlastně válečnou náhradou, pokud jmění, o něž jde, park železniční a jiné pořízeny byly z běžných příjmů státních a zaplaceny daněmi obyvatelstva.

Od tohoto obnosu odpočítá se ovšem to, co z reparací placených od Německa a Rakousko-Uherska dostane Československá republika. Neboť Československo bylo uznáno za stát, který má nárok na reparace od Německa od 28. října 1918 do příměří. Tyto reparační platy srazí se od poplatku osvobozovacího a budou obnášeti asi 1 miliardu zlatých marek. Tyto obnosy náhrad ani podíl na reparacích dosud určeny nejsou, takže přesné cifry dluhů z tohoto důvodu vzniklých určiti nelze. Rovněž není přesně zjištěn požadavek za vydržování legií Ruskem.

*) Poněvadž kniha byla psána na konci r. 1921, vzaty byly tehdejší kursy. Čtenář může si přepočítati dnešní stav, který bude výhodnější.

90. Již nynější stav však ukazuje, že na dluzích, válkou Rakousko-Uherska způsobených a na dluzích vlastním bojem o samostatnost vzniklých zatížen je stát náš 34.413.9 mil. Kč.

Z těchto dluhů uplaceno z běžných příjmů 6.54 mil. franků na revoluční půjčku, uzavřenou na Rusi hlavně Čechům na Rusi usedlým, kteří prchli do Evropy a legionářům upisovatelům, čím zmenšil se tento dluh o . . . . . 41.825.— mil. Kč

Z majetkové dávky splaceno do konce listopadu 1921 na bankovkový (státovkový dluh) . . . 591.000.— mil. Kč

takže tyto dluhy klesly o . . . 632.825.— mil. Kč

91. Je přirozeno, že zlepšení kursu koruny činí tyto dluhy, pokud jsou vyjádřeny v cizích valutách, menšími ciferně a úrokové břemeno z nich klesá. Dluhy korunové ovšem (až na dluh státovkový) stávají se vnitřně většími (ciferně stejnými) a úrokově břímě tíživější.

Uvážíme-li, že Rakousko-Uhersko na válku vynaložilo 101.040 mil. K, obnáší náš dluh válečný per 34,413.9 mil. Kč 34%, ačkoli na území Československa bydlí pouze 26% obyvatelů. V Rakousko-Uhersku daňová poplatnost obnášela 28%. Z těchto číslic jest zřejmo, proč vzpírá se Československo platiti válečné dluhy rakouské a uherské, jež podle ustanovení mírových smluv není povinno platiti.

II. Dluhy státní na výdaje a zařízení.

92. Dluhy republikou kontrahované nemožno prozatím přesně rozděliti na dluhy investiční a na dluhy jen výdajné, pokud účetní uzávěrky nejsou provedeny. Bylo totiž založeno velmi mnoho nových institucí, které odepíralo Rakousko a Uhry národu Československému v oboru kulturním a sociálním, které nebudou míti výnosu, ale jejichž zařizovací náklad by v normálních dobách byl kryt annuitami na řadu let vypočtenými. Také při nejistých poměrech

v Rusku a ve střední Evropě musila republika vyzbrojiti se pro všecky případy.

93. Rozdělíme proto dluhy na vnitřní a zahraniční a u každého uvedeme účel jeho:

A) Dluhy vnitřní:

a) 4% půjčka Národní Svobody kontrahována 5. listopadu 1918 na krytí výloh demobilisace a rozpočtových schodků v r. 1918 splatna 1. prosince 1922 polovicí, 1. prosince 1923 druhou polovicí. 1.000.— mil. Kč

b) 4% státní pokladniční poukázky na krytí schodku z rozpočtu . . . . . 1.048.— mil Kč
528.746 mil. splatno 1. října 1923
519.308 mil. splatno 1. října 1924.

c) 4½% státní půjčka prémiová na krytí schodku v rozpočtu . . . 540.8 mil. Kč
Bude vylosována v 35 letech od r. 1926 do 1960. Ročně dva tahy s prémií 25% nominale.

d) 5% státní pokladniční poukázky na krytí schodků rozpočtových splatny 1. července 1924 . . . 952.8 mil. Kč

e) pokladniční bony na krytí schodků vydané vždy na 3 měsíce; úrok je eskontní sazba bankovního úřadu . . . . . 1.536.2 mil. Kč

f) čtvrtá státní půjčka za účasti válečných půjček (polovice zařazena ve váleč. dluzích) ke krytí schodku 1.500.— mil. Kč
Úrok 3½%—6%. Z části trvalá renta, z části slosovatelná v 45 letech od 1935—1979

g) 6% státní pokladniční poukázky pro krytí výdajů, způsobených maďarským bolševickým vpádem na Slovensko (v červnu 1919) splatny 1. července 1924 . . . . 677.3 mil. Kč

h) 5½% bony pro opatření nejnutnějších voj. potřeb, splatné r. 1922 z úspor rozpočtových položek na Národní obranu . . . . . 322.— mil. Kč

i) 2% losová půjčka 1000 mil. Kč na podporu stavebního ruchu a odstranění bytové nouze, vyčerpáno . . . . . 25.— mil. Kč
Je z části investiční, pokud se opatřují stavbami přímo byty pro stát. úředníky Do 25 let od 1. února 1922 do 1946 tahy.

k) 3½% valutová půjčka pro opatření kovového pokladu pro cedulovou banku . . . . . 250.— mil. Kč
Půjčka je splatna r. 1923 i s narostlými úroky

l) 6% státní investiční půjčka železniční, telegrafní a telefonní . 470.— mil. Kč
Splatná ve lhůtách od 1. prosince 1926—1946

8.322.1 mil. Kč

B) Dluhy zahraniční:

a) úvěr francouzské vlády na koně pro vojenskou správu 1,149.212 franků francouzských kurs 6.5 . 7.47 mil. Kč

b) markový úvěr investiční na zakoupení vagonů 125 mil. marek, splatný 20. ledna 1922, podle nynějšího kursu marky 0.42 Kč . . 52.5

c) markový úvěr ke stejnému účelu 100 mil. marek, splatný 9. března 1922 50 mil. a 22. března 50 mil., podle nynějšího kursu marky 0.42 Kč . . . . . 42.—
Markový úvěr pod b) a c) byl vlastně anticipací investiční půjčky pod A ad 1 uvedené, a bude z ní včas

a úplně zaplacen, proto oba úvěry markové nepřipočítávám.

d) úvěr anglické vlády na mouku 2 mil. lib. v dnešním kursu 390 780.— mil. Kč
Úrok 1% nad sazbu Bank of England, tedy nyní 6½%. Splatna během března 1922.[5])

Úhrn dluhů v cizině	787.47 mil. Kč
k tomu dluhy vnitřní	8.322.1 mil. Kč
Úhrnem	9.119.57 mil. Kč

Mimo tyto dluhy vyložena je nyní půjčka moučná na 2200 mil. Kč ve spojení s rentami předválečnými.[5])

III. **Podíl na předválečných dluzích.**

94. Předválečné dluhy rakouské

obnášely	12.807.— mil. Kč
uherské	7.892.— mil. Kč
bosenské a hercegovinské . . .	243.— mil. Kč
Úhrnem	20.942.— mil. Kč

Podle článku 203. smlouvy Saint-Germainské a korespondujícího článku 186. smlouvy trianonské rozdělí se na státy, které obdržely území z Rakousko-Uherska.

Článek 203. zní:

1. Každý ze států, kterým připadlo území bývalého mocnářství rakousko-uherského, a každý ze států vzniklých rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc k nim Rakousko, je povinen převzíti odpovědnost za část dluhu bývalé vlády rakouské, zajištěného na železnicích, solných dolech nebo jiných statcích, podle stavu, jaký byl dne 28. července 1914. Každý z těchto států přejímá takovou část dluhu, jaká se podle názoru komise reparační rovná té části dluhu zajištěného, která připadá na železnice, solné doly a jiné statky převedené na onen stát podle této smlouvy nebo podle smluv a úmluv ji doplňujících.

Suma závazku, pokud se týká dluhu zajištěného, která postihuje každý stát mimo Rakousko, bude oceněna komisí reparační podle zásad, které shledá spravedlivými. Hodnota takto zjištěná, bude odečtena od sumy, kterou příslušný stát dluhuje Rakousku za statky a majetek státu rakouského, bývalého i ny-

nějšího, jichž stát ten nabyl s územím jemu připadlým. Každý stát bude odpověden jen za onu část zajištěného dluhu, kterou béře na sebe podle ustanovení tohoto článku, a věřitelé části dluhu převzatého jedním státem nástupnickým nebudou moci nic pohledávati na žádném státě jiném.

Majetek zvláště určený za záruku dluhů uvedených v tomto článku zůstane zvláštní zárukou dluhů nových. Jestliže by však tato smlouva měla za následek rozdělení takového majetku mezi několik států, bude část jeho ležící v území jednoho z nich zárukou za část dluhu převzatou tímto státem, a za žádnou jinou část dluhu.

Hledíc k tomuto článku, jest platební závazky, které na sebe vzala bývalá vláda rakouská a které se týkají výkupu železnic nebo statků podobného rázu, pokládati za dluhy zajištěné. Rozvrh břemen, která plynou z těchto závazků, bude určen komisí reparační stejným způsobem jako při zajištěných dluzích.

Dluhy, za které je záruka podle tohoto článku převedena, budou vyjádřeny v měně státu, který je béře na sebe, v tom případě, byl-li původní dluh vyjádřen v papírové měně rakousko-uherské. Tato konverse bude provedena v témž poměru, v jakém stát, který přejímá dluh, provede prvou výměnu papírových korun rakousko-uherských za peníze vlastní měny. Základ konverse papírové koruny rakousko-uherské v měnu, v které budou titry vyjádřeny, bude podléhati schválení komise reparační, jež bude moci, bude-li to pokládati za vhodné, požadovati, aby stát, který provádí konversi, změnil její podmínky. Za takovou změnu bude žádáno jenom, bude-li komise toho názoru, že v době konverse je hodnota měny neb měn nahradivších měnu, v které byly vyjádřeny původní titry, hledíc ke směnečnému kursu náhradních peněz vůči cizině značně nižší než hodnota měny původní, hledíc k jejímu směnečnému kursu vůči cizině.

Byl-li původní dluh rakouský vyjádřen v jedné nebo několikeré měně cizí, bude nový dluh vyjádřen v téže nebo v týchž měnách.

Byl-li původní dluh rakouský vyjádřen v zlaté měně rakousko-uherské, bude nový dluh vyjádřen v librách šterlinků nebo v dolarech Spojených Států amerických a to částkami stejné hodnoty určenými podle váhy a zrna jmenované trojí měny ve smyslu zákonodárství, jaké o nich platilo 1. ledna 1914.

Jestliže v původních titrech byla výslovně nebo mlčky vyměněna výplata cizími penězi podle pevné sazby nebo nějaká jiná volba kursu, musí nové titry obsahovati stejné výhody.

2. Každý ze států, kterým připadlo území bývalého mocnářství rakousko-uherského a každý ze států vzniklých rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc k nim Rakousko, je povinen převzíti odpovědnost za část nezajištěného dluhu bývalé vlády rakouské representovaného titry, podle stavu, jaký

byl dne 28. července 1914, a to — vezmou-li se za základ výpočtu účetní léta 1911, 1912 a 1913 — sumou, která se má k celkové sumě nezajištěného dluhu bývalé vlády rakouské tak, jako se má takový druh příjmů z odděleného území, který podle názoru komise reparační jest nejzpůsobilejší poskytnouti spravedlivé měřítko berní síly těchto území, k sumě obdobných příjmů ze všech dřívějších území rakouských. Příjmy, plynoucí z Bosny a Hercegoviny se při tomto výpočtu nepočítají.

Závazek, vymíněný tímto článkem, pokud se týče dluhu representovaného titry, bude proveden za podmínek uvedených v připojené příloze.

Vláda rakouská bude samojediná odpovědna za všechny závazky sjednané před 28. červencem 1914 bývalou vládou rakouskou, mimo závazky z papírů rentových, bonů, obligací, hodnot a bankovek, o kterých se tato smlouva zmiňuje výslovně.

Žádné ustanovení tohoto článku ani připojené přílohy nebude se vztahovati na titry bývalé vlády rakouské, uložené v bance Rakousko-uherské ke krytí bankovek vydaných touto bankou.

Příloha.

Dluhem, který jest rozděliti, jak jest naznačeno v článku 203, je bývalý nezajištěný dluh rakouský representovaný titry, podle stavu, jaký byl dne 28. července 1914. Sluší však z něho odečísti část, jež podle dodatečné úmluvy, schválené rakousko-uherským zákonem z 30. prosince 1907 č. 278 ř. z., připadala na vládu bývalého království uherského a jež znamená příspěvek zemí svaté koruny uherské k společnému dluhu rakousko-uherskému.

Do tří měsíců potom, kdy tato smlouva nabude působnosti, státy, které převezmou bývalý nezajištěný dluh rakouský, okolkují, neučinily-li tak dosud svým vlastním odlišným kolkem všecky titry tohoto dluhu, které jsou na jejich územích. Čísla titrů, takto okolkovaných budou seznamenána a zaslána komisi reparační s ostatními listinami, které se vztahují k této okolkovací akci.

Majetníci titrů, jež jsou na území státu, který je povinen je okolkovati podle ustanovení této přílohy, stanou se ode dne, kdy tato smlouva nabude působnosti, z těchto titrů věřiteli tohoto státu a nebudou moci nic požadovati na žádném státu jiném.

Když se při okolkování ukáže, že suma titrů některé emise starého nezajištěného dluhu rakouského, které jsou na území některého státu, je nižší, než část oné emise přikázané na jeho vrub komisí reparační, jest onen stát povinen odevzdati této komisi nové titry v sumě, rovnající se zjištěnému rozdílu. Komise reparační určí formu těchto nových titrů i úhrnnou sumu cenných papírů. Tyto nové titry budou poskytovati v příčině úroků a umořování stejná práva, jako staré titry, které nahra-

zují. Všechny jiné jejich náležitosti budou upraveny se schválením komise reparační.

Jestliže byl původní titr vyjádřen v papírové měně rakousko-uherské, bude nový náhradní titr vyjádřen v měně státu, který jej vydává. Tato konverse bude provedena v témž poměru, v jakém tento stát provede prvou výměnu papírových korun rakousko-uherských za peníze vlastní měny. Základ konverse papírové koruny rakousko-uherské v měnu, v které budou titry vyjádřeny, bude podléhati schválení komise reparační, jež bude moci, bude-li to pokládati za vhodné, požadovati, aby stát, který provádí konversi, změnil její podmínky. Za takovou změnu bude žádáno, jenom bude-li komise toho názoru, že v době konverse je hodnota měny neb měn nahradivších měnu, v které byly vyjádřeny původní titry, hledíc ke směnečnému kursu náhradních měn vůči cizině značně nižší, než hodnota původní, hledíc k jejímu směnečnému kursu vůči cizině.

Byl-li původní titr vyjádřen v jedné nebo v několikeré měně cizí, bude nový titr vyjádřen v téže nebo v týchž měnách. Byl-li původní titr vyjádřen v zlaté měně rakousko-uherské, bude nový titr vyjádřen v librách šterlinků nebo v zlatých dolarech Spojených Států, a to částkami stejné hodnoty; tyto náhradní částky budou určeny podle váhy a zrna jmenované trojí měny ve smyslu zákonodárství, jaké o nich platilo dne 1. ledna 1914.

Jestliže v původních titrech byla výslovně nebo mlčky vyměněna výplata cizími penězi podle pevné sazby nebo nějaká jiná volba kursu, musí nové titry obsahovati stejné výhody.

Když se při okolkování ukáže, že suma titrů některé emise starého nezajištěného dluhu rakouského, které jsou na území některého státu, je vyšší než část oné emisse přikázaná na jeho vrub komisí reparační, dostane onen stát od této komise v titrech každé nové emise, vydané podle ustanovení této přílohy, poměrnou část, která mu náleží.

Majetníci titrů starého nezajištěného dluhu rakouského, které jsou mimo území států, jimž připadlo území bývalého mocnářství rakousko-uherského nebo jež vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, počítajíc v to Rakousko, odevzdají titry, jichž jsou majetníky, prostřednictvím svých vlád, komisi reparační. Tato komise jim vydá zato osvědčení, která jim dávají právo na poměrnou jim náležející část nových emisí titrových, vydaných k výměně titrů, jež byly odevzdány podle ustanovení tohoto článku.

Státy a majetníci titrů kteří mají právo na nějakou část nových emisí titrových vydaných podle ustanovení této přílohy, dostanou v titrech každé nové emise tolik, aby se jejich podíly měly k celkové sumě tak, jako se má suma titrů staré emise, které mají ony státy nebo oni majetníci, k celkové sumě titrů staré emise předložených komisi reparační podle ustanovení této přílohy. Zúčastněné státy a majetníci obdrží také náležitě určenou část titrů, vydaných podle podmínek stanovených

smlouvou s Maďarskem, výměnou za onu část veřejného nezajištěného dluhu rakouského, za kterou tato mocnost převzala závazek podle dodatečné úmluvy z r. 1907.

Komise reparační může se, bude-li to pokládati za vhodné, dohodnouti s majetníky nových titrů, vydaných po rozumu této přílohy, o vydání sjednocovacích půjček každým dlužným státem. Titry těchto půjček nahradí titry, vydané po rozumu této přílohy za podmínek, jaké budou stanoveny dohodou mezi komisí a majetníky titrů.

Stát, který béře na sebe odpovědnost za některý titr bývalé vlády rakouské, přejímá závazek také za kupony a umořovací splátky toho titru, které by se od té doby, kdy tato smlouva nabude působnosti, staly splatnými a nebyly zaplaceny.

Dle čl. 204 (resp. 187 smlouvy trianonské) ustanoveno:

1. Jestliže by nové hranice, jak jsou stanoveny touto smlouvou, roztrhly správní obvod, který měl svůj vlastní řádně sjednaný dluh veřejný, převezme každá nová část onoho obvodu takovou část tohoto dluhu jakou jí přikáže komise reparační podle zásad daných o rozvrhu dluhů státních článkem 203. Komise reparační určí způsob provedení.

2. Veřejný dluh bosenský a hercegovský jest pokládati za dluh správního obvodu a nikoli za veřejný dluh bývalého mocnářství rakousko-uherského.

95. Z těchto ustanovení plyne, že dluhy, které mají býti rozděleny obnášejí 20.699 mil. K.

Poněvadž pravidla, podle nichž rozdělení se stane nejsou přesně určena, nýbrž dána jsou do rukou komise reparační, aby určila, který druh příjmů jest nejzpůsobilejší poskytnouti měřítko berní síly dotčeného území, lze provésti zatížení státu jen odhadem. Nejspravedlivějším odhadem berní síly byla by v Rakousku daň z příjmu, v Uhrách daně přímé vůbec. Dle toho mohl by obnášeti podíl na dluzích zajištěných i nezajištěných nejvýše 4.500 mil. Kč, k čemuž by přistoupilo ovšem to, že některé titry jsou zúročeny ve zlatě (zlatá renta rakouská a uherská, některé obligace sestátněných drah), takže přesný výpočet není možno docíliti. Poněvadž komise reparační dosud neučinila rozhodnutí, zůstává tato částka nejista.

96. Podle článku 208 mírové smlouvy Saint Germainské a korespondujícího čl. 191 smlouvy trianon-

ské mají státy zaplatiti státní majetek nemovitý, pokud náležel Rakousku neb Uhrám.

Článek 208 zní:

Státy, kterým připadlo území bývalého mocnářství rakousko-uherského nebo které vznikly rozkouskováním tohoto mocnářství, získají všechny statky a majetek vlády rakouské, bývalé i nynější, pokud leží na jejich vlastním území.

Podle tohoto článku budou se statky a majetkem vlády rakouské, bývalé i nynější, rozuměti statky, které náležely bývalému císařství rakouskému, a zájmy tohoto císařství na statcích, které byly společným majetkem mocnářství rakousko-uherského, dále všechen majetek koruny a soukromé statky bývalé panovnické rodiny rakousko-uherské.

Státy ty nebudou moci požadovati nic ze statků a jmění vlády rakouské, bývalé i nynější, ležících mimo jejich vlastní území.

Cena statků a majetku získaných jednotlivými státy, vyjímajíc Rakousko, bude stanovena komisí reparační, aby byla připsána na vrub státu nabývajícího a ku prospěchu Rakouska na účet částek dlužných z důvodů povinnosti k náhradě škod. Komise reparační jest povinna odečísti zároveň z hodnoty veřejného jmění takto získaného sumu úměrnou podílu, kterým v hotových penězích. pozemcích nebo materiálu přispěly, pokud se týká tohoto jmění, země, abce a jinaká místní zřízení samosprávná.

Nabude-li některý stát něčeho podle tohoto článku, bude mu bez újmy ustanovení článku 203 o zajištěném dluhu, od sumy připsané na jeho vrub a ku prospěchu Rakouska podle předešlého odstavce odečtena taková část nezajištěného dluhu bývalé vlády rakouské, převzatého jmenovaným státem nabývajícím podle řečeného článku 203, jaká odpovídá podle mínění komise reparační nákladům učiněným na statky a majetek státem tím získané. Sumu, jakou sluší odečísti, určí komise reparační podle zásad, jaké uzná za slušné.

Mezi statky a majetek vlády rakouské, bývalé i nynější, náleží také část nemovitostí jakéhokoli druhu ležících v Bosně a Hercegovině, za které vláda bývalého mocnářství rakousko-uherského podle článku 5. úmluvy ze dne 26. února 1909 zaplatila 2.500.000 tureckých liber vládě ottomanské. Tato část bude úměrná podílu bývalého císařství rakouského na oněch platech a suma určená komisí reparační budiž připsána ku prospěchu Rakouska na úhradu částek dlužných z důvodů povinnosti k náhradě škod.

Výjimkou z ustanovení právě uvedených budou bezplatně převedeny:

1. statky a majetek zemí, obcí a jiných místních zřízení samosprávných bývalého mocnářství rakousko-uherského a

statky i majetek v Bosně a Hercegovině, které nenáležely bývalému mocnářství rakousko-uherskému;

2. školy a nemocnice z vlastnictví bývalého mocnářství rakousko-uherského;

3. lesy, které náležely bývalému království polskému.

Mimo to státy jmenované v prvém odstavci, jimž připadla území, mohou se schválením komise reparační nabýti bezplatně všech nemovitostí nebo jiných statků, které leží v jejich územích a náležely dříve království českému, polskému, nebo chorvatsko-slavonsko-dalmatskému, nebo Bosně a Hercegovině, nebo republikám dubrovnické, benátské, nebo knížecím biskupstvím tridentskému a brixenskému a jejichž hlavní hodnota záleží v dějinných upomínkách, které se k nim víží.

97. Také po této stránce nebylo dosud reparační komisí rozhodnuto. Tyto průtahy jsou pro republiku nebezpečné, poněvadž jako dobrý hospodář musí udržovati v řádném stavu všechny tyto statky, takže nebude lze poválečný stav železnic, statků, lesů, dolů, lázní zjistiti. Průtahy stává se také disposice s těmito státními statky a domainami nemožnou, což na příklad při pozemkové reformě jest silně na závadu.

98. Přehlédneme-li státní zadlužení, dojdeme k těmto číslům:

I. Dluhy válečné	34.413.9 mil. Kč
II. Dluhy republikou uzavřené .	9.119.57 mil. Kč
III. Podíl na dluzích předváleč. ca.	4.500.— mil. Kč
obnášejí tedy dluhy	48.033.47 mil. Kč
Dluh tento byl zmenšen o . .	632.825.— mil. Kč
takže obnáší	47,400.645.— mil. Kč

99 Ciferně je zatížení státu velmi značné, avšak vyplynulo ze znehodnocení měny. Podaří-li se dávkou z majetku umořiti bankovkový dluh, sníží se dluhy státní o 10.000 mil. Kč. Ze zbytku pak je v korunách uzavřeno 9,472.1 mil. Kč, s podílem na předválečných dluzích 13,972.1 mil. Kč, kdežto v cizích valutách obnášejí dluhy 22.728 mil Kč. Již z toho poměru jest zřejmo, že snížení tohoto břemene bude závislé od nápravy měny. Předválečná parita měn měla by totiž za následek, že by činily dolarové

dluhy	465 mil. Kč
místo 8.352 mil Kč;	
dluhy ve zlatých francích	750 mil. Kč
místo 12.750 mil. Kč;	
dluhy v lirách	180 mil. Kč
místo 684 mil. Kč;	
dluhy ve francouzských francích . . .	130 mil. Kč
dluhy v anglických librách	48.6 mil. Kč
místo 942 mil. Kč	
takže by se dluh z 22.728 mil. Kč zmenšil na	1,573.6 mil. Kč

Důsledkem toho by bylo, že státní dluhy by obnášely ca 15.500 mil. Kč a úrokové břemeno 5% ... 775 mil. Kč.

100. I při státních dluzích je jasno, že metody, kterými se ubírala Československá republika, snažíc se v prvé řadě udržeti v pořádku svoji měnu, byly správné i když se plně nezdařily a vzhledem k politice sousedů zdařiti nemohly. Republika zůstala zde jako ostrov obklopený státy, u nichž znehodnocení měny bylo ještě větší než v Československu. Kdyby bývalo všude proniklo mínění, že největší hospodářské hrůzy byly spáchány ve světové válce rozvrácením měn států válčících, ale také neválčících a začalo se s léčbou tohoto poválečného neduhu, zabránilo se užívání válečných metod rozmnožování oběživa potištěním papírů, které vydávány byly jako bankovky, ač za nimi nebylo hospodářských hodnot, nýbrž jen úvěr vyčerpaných států, mohla Československá republika, jež se první ve světě válkou dotčeném vzdala těchto metod, dojíti ve své konsolidaci mnohém dále než došla.[6])

DÍL TŘETÍ.

HOSPODÁŘSKÁ OPATŘENÍ FINANČNÍ.

101. Finanční správě československé republiky nastaly mimo všecky úkoly, o nichž bylo promluveno, ještě další úkoly rázu spíše přípravného, zabezpečujícího budoucnost financí státních a preventivního, aby nebyl zatížen stát břemeny, jež teprve v budoucnosti nepřiměřeně by vzrostly.

Do této kategorie náleží:

1. nostrifikace společností, které měly až dosud sídlo mimo obvod republiky, avšak v republice měly závody;
2. osamostatnění bankovnictví a peněžnictví československého od vlivu rakouského a maďarského;
3. obmezení rozmnožování akc. kapitálu společností pod tlakem devalvace měny;
4. kontrola bursy při valutních spekulacích a tvoření kursů cenných papírů dle kolísání mezinárodního kursu měny;
5. finanční řešení bytové krise;
6. přechod od válečného hospodářství vázaného ke svobodě obchodní a soutěžní.

1. Nostrifikace akciových společností.

102. V Rakousku viděli jsme zjev skutečně abnormální: že akciové společnosti, které měly závody mimo Vídeň, měly přece sídlo svoje ve Vídni. Důvody

pro tento stav byly povahy finanční nebo lépe řečeno daňové. Zdanění akciových společností provádí se tak, že akciová společnost platí ze zisku v bilanci vykázaného 10% daně. K zisku připočítá se daň za minulý rok zaplacená a úroky z dluhů hypothekárních, poněvadž by jinak společnost musila rozmnožiti svůj akciový kapitál a tyto úroky by vyzískala. K této dani však mohou ukládati obce, okresy, země, obchodní komory, školní okresy percentuelní přirážky. Pro vyměření těchto přirážek rozdělí se daň tak, že 20% daně tvoří základ pro přirážky v sídle společnosti, zbytek v obci, v níž nalézá se podnik a, má-li společnost více podniků v několika různých obcích, rozdělí se daň jako basis přirážková dle vyplacených mezd a platů v jednotlivých podnicích, jestliže společnost nebilancuje každý podnik zvláště.

Těchto zákonných ustanovení uchopila se centralistická agitace a soustřeďovala sídla společností akciových do Vídně dokazujíc, že čím více bude akciových společností ve Vídni, tím více vzroste basis pro přirážky, které budou percentuelně nižší ve Vídni i v zemi Dolních Rakousích. Neboť ačkoli nezvyšuje společnost břemena obcí tím, že tam má sídlo, dostane 20% její daně za přirážkový základ na úkor obcí, kde je továrna společnosti, jež musí vydržovati školy, nemocnice a péči o chudé pro děti a dělníky továren. Avšak s tím se nespokojily akciové společnosti, nýbrž zřizovaly ve Vídni ústřední prodejny, kam zařaděny nejvýše placení úředníci společnosti. Tyto prodejny byly prohlášeny za podnik a majíce velikou kvotu služného a mezd strhly na sebe velmi značnou část daně jako základny přirážkové na úkor obcí, okresů a zemí, v nichž byl provozován podnik neb podniky společnosti.

Vláda v Rakousku podporovala zařizování společností, které určily za sídlo Vídeň, poněvadž akciové společnosti musily míti ke svému zřízení povolení vlády čili byl zaveden koncessní systém po známém vídeňském krachu z r. 1873.

Bylo proto potřebí učiniti v republice pořádek a

způsobiti, aby společnosti sídlící dosud ve Vídni přenesly svoje sídlo na území republiky. Za tím účelem uzavřena s Rakouskem smlouva o ulehčení řízení při přeložení sídla na území republiky obzvláště odstranění ustanovení, že při přeložení sídla musí společnost likvidovati a platiti tak zv. daň likvidační. V důsledku toho byl vydán zákon č. 12 z r. 1920 a vyzvány společnosti, které měly svoje podniky na území republiky, aby sem přeložily sídlo a nostrifikovaly se.

103. Dle toho přeložilo sídlo svoje na území republiky 88 akciových společností s akciovým kapitálem 575 mill. korun a zvýšily tento kapitál za účelem provedení nostrifikace o 124.5 mill. Kč, takže kapitál ten obnáší 699.5 mill. Kč.

Další 32 společnosti s kapitálem 259 mill. Kč mají podniky v naší republice i v cizině. Tyto společnosti se musí rozdělit a závody zde se nalézající nostrifikovati.

Mimo to je řada společností, s nimiž teprve se jedná, obzvláště na Slovensku, kde se jednání vzhledem k míru trianonskému opozdilo. Báňských podniků nostrifikováno 10 s kapitálem 275 mill. Kč, 19 lokálních drah s kapitálem 32 mill. Kč. Celkem tedy přeložilo svoje sídlo 117 akciových společností s kapitálem 1005 mill. Kč a jedná se o dalších 32 společností s kapitálem 259 mill. Kč. K tomu přijdou ještě slovenské společnosti, takže nostrifikace dosáhne jistě cifry 1500 mill. Kč.

Finančně znamená tento stav nejen odčinění staré křivdy, nýbrž zvýšení daňových příjmů a jejich zabezpečení, poněvadž společnosti, které staly se utvořením československé republiky cizozemskými, převedeny i se svým akciovým kapitálem domů.

2. Osamostatnění peněžnictví.

104. Bankovnictví v Rakousku bylo centralisováno do Vídně. Vláda udílejíc koncesse ke zřízení bank potlačovala banky „provinciální“ a podporovala rozvoj bank vídeňských nepřímo i přímo. Nepřímo tím,

že nedávala vznikati konkurenci, přímo tím, že všechny státní obchody prováděla prostřednictvím vídeňských bank. U těchto bank ukládala také dočasné přebytky na nízký úrok, obzvláště po žních a umožňovala vídeňským bankám konkurenci v průmyslových kampaňových úvěrech cukrovarském, sladařském, a lihovarském. Tím okupovaly vídeňské banky také úvěrově průmysl v zemích českých.

V Čechách i na Moravě bránili jsme se tomuto tlaku tím, že jsme zřizovali záložny dle systému Schulze-Dellitzschova pro místní úvěr a pomocí těchto založen zřízena byla první česká banka, Živnostenská banka, i nyní vedoucí banka česká. Mimo to obce zřizovaly spořitelny ručíce vkladatelům za peníze uložené. Království České zřídilo nejprve Hypoteční banku, která vydávala zástavní listy na zápůjčky hypotekární, vložené na pozemky a domy, těšila a těší se veliké oblibě a její zástavní listy pro reelnost vedení byly vždy znamenány o 2—3% výše než stejně výnosné rakouské státní půjčky. Podobný ústav zřídila také Morava. Království České zřídilo mimo to Zemskou banku pro úvěr komunální, železniční a meliorační a pro poskytování úvěru menším peněžním ústavům eskontem směnek. Její komunální, železniční a meliorační úpisy těšily se a těší se veliké oblibě pro pečlivé vedení a zdravou emisní politiku. Morava zřídila podobný ústav.

Spořitelny zřídily si banku pro svoje přebytky a pro obchody, jež jinak pěstovati nesmí.

Stále větší hromadění kapitálu přinutilo konečně vídeňské kruhy, že r. 1911 přijaly do konsorcia bank pro státní úvěrní operace Živnostenskou banku, Zemskou banku a Ústřední banku Českých spořitelen a později Českou průmyslovou banku.

105. Samostatnost uložila finanční správě, aby provedla organisaci bankovnictví a peněžnictví nejenom pro svoje úvěrové operace, nýbrž také pro vzbuzení důvěry ve veřejnosti, aby šetření a ukládání peněz bylo povzneseno.

Hned v samých počátcích koupeno bylo okruhem seskupeným kolem Živnostenské banky 55% akcií České eskomptní banky, jejíž celý akciový kapitál byl do té doby v rukách Niederösterreichische Eskomptgesellschaft. Všechny filiálky v republice Creditanstalt für Handel und Gewerbe byly získány Českou eskomptní bankou. Filiálkám vídeňských bank povoleno prozatím obchodovati v republice, ale veškeré vklady získané zde musily býti kryty domácími obchody, a nařízeno jim, by se přeměnily v samostatné ústavy nebo se spojily s domácími bankami. Vídeňská banka Mercur provedla přeměnu na Komerční banku, filiálky Länderbanky přivtěleny k Hospodářské úvěrní bance, Wiener Bankverein zřídil samostatnou banku, filiálky Verkehrsbanky spojeny s Moravskou agrární a průmyslovou bankou, filiálky Anglorakouské banky přeměněny na Angločeskoslovenskou banku.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi zřízeny jednak nové banky, které se však spojovaly s malými bankami, které tam byly obvyklé a které vlastně zastávaly funkce spořitelen a záložen, jednak zřídily tam české banky svoje filiálky. Byloť tam 279 bank s kapitálem pouze 163 millionů korun, tedy na prvý pohled ústavy malé.

107. Akciové banky se sídlem v Praze (16) měly r. 1918 akciového kapitálu 454 mill. (vlastní reservy 151.8 mill.), vkladů na knížky a pokladní poukázky 1032 mill.

Akciové banky se sídlem mimo Prahu (10) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku akciového kapitálu 76.24 mill. (reservních fondů 28.7). Vkladů na knížky 124.5 mill. Úhrnem bylo při převratu 26 bank v těchto zemích s kapitálem akciovým . . . . . 530.4 mill.
reservními fondy . . . . . 180.5 mill.
vlastní jmění tedy . . . . . 710.9 mill.
vklady na knížky 1.156,645.000 Kč, mimo to vklady na účtě běžném a giru 4578 mill.

Již tehdá vzrostl kapitál akciový proti r. 1917 o 162 mill. Koncem r. 1919 bylo 29 bank (+ 3) s 915 mill.

akciového kapitálu (+ 384.6 mill.); r. 1920 bylo 37 bank s 1259.8 mill. akc. kapitálu (+ 344.7). Největší zůstala Živnostenská banka s 200 mill. akciového kapitálu.

Banky těšily se a těší se veliké důvěře vkladatelů, to jest těch, kteří ukládají peníze na vkladní knížky. Stav vkladů na knížky a pokladniční poukázky byl 31. ledna 1919 před

kolkováním	1508 mill.
31. prosince 1919	2521 mill.
30. září 1921	3997 mill.
31. října 1921	4012 mill.
tedy proti 31. lednu 1919 vzrůst o .	2504 mill.

Každá inflace přináší sebou velikou thesauraci. Bylo-li docíleno takovéhoto vkladového přírůstku, je zřejmo, že byla aspoň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku překonána. Mimo to knížkové vklady ukazují, zdali roste spořivost. I po té stránce jsou tato čísla neobyčejně poučná, neboť stav vkladů byl 1½krát větší.

Také spořitelny poskytují příznivý obraz. Poněvadž volbami přišly do obcí noví lidé a nové strany a hospodářství obecní podléhalo nepříznivým změnám, bylo třeba důvěru k městským spořitelnám posíliti. To provedeno jednak tím, že zakázáno spořitelnám půjčovati vlastní obci, jednak tím, že všechny spořitelny musily přistoupiti ke Svazu spořitelen a jsou vázány říditi se ochrannými opatřeními Svazu. Tím důvěra ke spořitelnám stoupla.

Dne 31. ledna 1919 měly vkladů na knížky .	5512 mill.
dne 31. srpna 1921 měly vkladů na knížky .	6838 mill.
tedy více o . . .	1326 mill.

Stoupnutí není tak veliké jako u bank, za to jsou to většinou drobní spořitelé, takže lze z toho souditi, že ujímá se spořivost právě v širokých vrstvách, u nichž přes zvýšené důchody po válce úplně vymizela.

Spořitelnictví na Slovensku nebylo vyvinuto. Byly tam sice akciové spořitelny, ale často s kapitá-

lem akciovým 20.000 Kč. Podporovati spořivost a vůbec jen ukládání peněz na úrok bylo proto svrchovaně ztíženo. Na Slovensku byla a je dosud daleko větší thesaurace peněz než v ostatních částech. Vláda povolila proto nejzdatnějším českým spořitelnám zříditi na Slovensku filiálky a Svaz spořitelen pomáhá ke zřizování městských spořitelen, jichž několik již otevřeno. I zde počínají se vklady množiti a spořivost růsti.

3. Zvyšování kapitálů akciových společností.

108. Inflace a znehodnocení peněz vždycky svádělo ke tvoření nových akciových společností a k nemírnému rozmnožování akciového kapitálu společností starých. Stoupající ceny následkem poklesu měny musí míti za následek, že provozovací kapitál nestačí, musí býti úvěrem opatřován a tento úvěr brzo neodpovídá jmění vyjádřenému v akciovém kapitálu a reservnímu fondu. Zvýšil-li by se však akciový kapitál příliš, byla by společnost překapitalisována, jakmile by koruna stoupla, kurs papírů by poklesl a tím strženy by byly také staré akcie dané do podniku v dobré měně.

Aby nemohla se zmocniti spekulace emissního obchodu a zakládati při vysoké konjunktuře špatně fundované podniky, zůstal stát při koncessním systému u akciových společností, ano rozšířil přísný dozor také na společnosti s ručením obmezeným a rozšířil koncessní systém na Slovensko, poněvadž v Uhrách bylo zakládání akciových společností volné.

Ministerstvo financí zavedlo praxi, která měla zachovati seriosnost podnikání. Nepovolovalo společnosti špatně fundované, nedovolovalo zvýšení akciového kapitálu nad míru potřebnou k investicím a částečnému provozovacímu kapitálu. Bdělo nad kursem emissním, který musil býti přiměřený výnosu podniku, poněvadž všecko, co je nad nominale akcií, plyne do fondu reservního. Emissním kursem měla býti vy-

rovnána disparita mezi starými a novými akciemi. Při tom hleděno bylo také na kurs akcií na burse. Emisse neměla býti rozvodněním kapitálu, darem starým akcionářům, nýbrž skutečným posílením podniku. Vedle těchto policejně hospodářských opatření, provedeno však opatření positivní. Zvláštním zákonem je dovoleno, aby si podnikatel odepsal daně prostě z investic n á h r a d n í c h mimo obyčejný odpis amortisační, 50% ceny investice buď na jednou, neb po částkách v 10 letech, by měl aspoň z části krytý ciferně veliký náklad investiční vyjádřený v devalvovaných korunách. Z investic nových smí si podnik odepsati 20%. Tento zákon nejen umožnil, aby podniky technicky za války zanedbané se zdokonalily a zmodernisovaly, nýbrž staré podniky s amortisovaným zařízením dostaly lepší konkureční basi než podniky nové, které nemohly odepisovati ani 50% ani 20% na investice.

Tím zamezeno překotné zakládání nových společností obzvláště pro obory poválečné pomíjející konjunktury a daleko více podporovány přeměny dosavadních závodů soukromých na akciové.

Mimo to byly zvláštním zákonem umožněny fuse společností tím, že slevena jim byla daň likvidační, která je velmi tíživá.

109. Výsledky jsou tyto:

Akciové společnosti a společnosti s ručením obmezeným (mimo banky) r. 1919 zvýšily akciový kapitál o 316.6 mill., r. 1920 založeno 414 nových s kap. 672.5 mill., staré zvýšily kapitál o 668 mill., celkem tedy akciový kapitál vzrostl o 1340.5 mill. Kč.

Od 1. ledna do 30. září 1921 založeno nových společností 330 s kapitálem 483 mill., u starých zvýšen kapitál o 529 mill. V nových společnostech je přes polovici přeměn stávajících závodů na akciové společnosti.

Příčinou poměrně malého přírůstku bylo však také to, že nebylo rozmnožováno oběživo, takže volné kapitály udržovány na přiměřené míře.

4. Bursa.

110. Při devalvaci měny je další nebezpečí v tom, že nastává útěk od hotových peněz, snaha přeměniti hotové peníze nejen na věci, nýbrž také na pohledávky nebo cenné papíry. Důsledkem toho poptávka po cenných papírech roste, kursy letí do výše, přizpůsobují se mezinárodnímu kursu měny, na niž zněji, takže s kolísající měnou kolísá kurs. Papíry odpoutají se od své výnosové hodnoty a kursy řídí se pouze hodnotou peněz na mezinárodním trhu. Valutní spekulace zmocní se trhu cenných papírů a využije nepokoje obyvatelstva pro účely bursovní hry. Tam, kde se tisknou bankovky, je hráčská vášeň mimo to podporována vysokými důchody, neodpovídajícími vynaložené práci. Vídeňská bursa poskytovala v letech po válce tento smutný obraz. Tam soustředili se všichni „šíbři", kteří žili jen z bursovní hry, převádějíce ji do obecenstva, takže byly doby, kdy všecko obyvatelstvo od portýrů a kuchařek v hotelích spekulovalo na burse.

111. V Československé republice těchto případů nebylo. Souviselo to s tím, že se netiskly nekryté papírové peníze, a je zajímavo, že nejhazardnější spekulanti ustavičně naléhali, aby se „rozmnožilo oběživo".

Mimo to vláda, aby udržela zdravý trh bursovní, rozšířila neplatnost diferenčních obchodů bursovních na Slovensko, provedla velmi přísný dozor na burse a potírala pokoutní bursy. Ve valutách a devisách nejprve směl obchodovati jen bankovní úřad, pak dovoleno obchodovati jen akciovým bankám, z bankéřů jen těm, kteří se zavázali podrobiti se kontrole. Spekulace ve valutách a devisách připuštěna jen na termíny, a banky i bankéři mají povinnost žádati za průkaz, k jakému účelu kupec potřebuje cizích valut. O obchodech těchto a korunových úvěrech do ciziny musejí podávati měsíčně výkaz a ztratili by právo obchodovati v devisách, kdyby nedodržovali příkazů vládních. Emisní politika, o níž v předešlém oddílu jsme mluvili, byla jen podporou pro to, aby se do-

staly nové akcie do pevných rukou za přiměřený kurs, takže upisovatelé nebyli lákáni nízkým emisním kursem prodávati svoje kusy.

5. Bytová krise.

112. Jako ve všech státech válčících dostavila se i v Československé republice po příměří bytová krise. Přesto, že válka vyžádala si veliké oběti na životech lidských, že bylo obyvatelstva méně, nestačily byty.

Příčiny byly tyto:

a) Ve válce bylo uzavřeno mnoho válečných sňatků, poněvadž stát dával vyživovací příspěvky manželce a dětem, takže na vojnu povolaný měl postaráno o rodinu. Pravidelně zůstala manželka ve společné domácnosti u své rodiny. Když však muž se vrátil, hledali byt.

b) Vláda rakouská za války učinila opatření, že nesmějí býti zvyšovány činže z bytů nad míru z 1. srpna 1914. Veškeré důchody však stoupaly. Před válkou činila činže v Praze průměrně 20% důchodu. Činže zůstala stejná, důchody však (obzvlášť mzdy) stoupaly, takže dle mého vyšetřování činily činže r. 1919 pouze 5—7% důchodů (dle čtvrtí, v níž nájemník bydlel), v r. 1920, po velikém stoupnutí mezd, dokonce jen 2—3%. To mělo za následek, že dělnické rodiny vypověděly svoje podnájemníky a nocleháře a zvětšily svoje byty, jakmile se uprázdnily, protože náklad na bydlení nehrál nijaké role v rozpočtu domácnosti. Při sčítání lidu 1. ledna 1921 objevila se věc jasně: v Praze, v dělnické VIII. čtvrti pražské, počet bytů se umenšil a na jeden byt připadalo 3.26 osob, v dělnicko-úřednické čtvrti VII. počet bytů se zmenšil a připadalo na jeden byt 3.85 osob. V r. 1910 připadalo v obou čtvrtích na jeden byt 5.2 osoby. Ve II. čtvrti (buržoasie) počet bytů stoupl a připadalo na byt 4.68 osob, ač r. 1910 připadaly na jeden byt 4 osoby. Z dat je vidno, že v VII. a VIII. čtvrti zvětšovány byty slučováním, proto bytů ubylo, a číslo na

byt stouplo; ve II. čtvrti byty děleny, proto počet bytů stoupl, ale číslo osob na byt vzrostlo.

c) Průběhem války se nové domy nestavěly. Pro válečné účely zabaven cement, cihelny a vápenice nedostávaly uhlí, nebylo dělníků, poněvadž všichni vojensky neschopní byli zařaděni do továren muničních za účelem uskutečnění Hindenburgova programu muničního.

d) Veliké množství obytných budov zabraly pro sebe státní úřady, jež v novém státě musely býti zřízeny.

e) Nové domy nebyly stavěny, poněvadž stavební náklad byl tak veliký, že činže, i když byla osvobozena od daní, nenesla ani ½% zúročení.

113. Léčení tohoto strašného důsledku války mělo býti nejprve provedeno zákonem o zabírání bytů obcemi. V obci, v níž byla bytová nouze, zřídil se bytový úřad, který jednak přikazoval uprázdněné byty, jednak zjistil, kolik obývacích pokojů kdo má a měl-li jich více než bylo členů rodiny (služky v to nepočítaje, ty měly spáti v kuchyni), odebral nájemníkovi přebytečný byt a nastěhoval mu tam někoho, kdo bytu neměl. Tím ovšem zbaven byl majitel bytu svého klidného bydlení, do jeho domácnosti nastěhován cizí člověk. Sociální otázka měla býti řešena tím, že udělám jinému těžkou křivdu, že ho zbavím domácího štěstí, abych nedal také domácího klidu tomu, koho k němu nastěhuji, je-li slušný člověk. Marně poukazovali lidé znalí poměrů, že tento surový zákon nebude míti také efektu žádaného, poněvadž při vysoké dani činžovní a přirážkách k ní, při obecních dávkách z bytu, není nadměrně velkých bytů ani tolik, aby umístěno bylo 5% těch, kteří bytu potřebují. Přes to, že se správnost tohoto tvrzení ukázala, setrvalo se až do 30. června 1921 na této falešné cestě

114. Druhá závada, že se nestavělo, mohla býti odstraněna jedině zvýšením činží. R. 1919 povoleno sice zvýšení o 20% na činžích z 1. srpna 1914, ale poněvadž daně s přirážkami činí 50% hrubého nájemného, bylo to vlastně zvýšení o 10%. Při tom

cena koruny klesla z 25—34 centimů na 9—5 centimů a všechny ceny proti míru průměrně vzrostly 10krát, ceny stavebního nákladu 15krát. Majitelé domu jen prostým udržováním čistoty v domě, čištěním chodníků a nejnutnějším udržováním střechy zaplatili ve zvýšených cenách a mzdách všecko, co jim z činže zbylo. Podnikatelé nestavěli, poněvadž dům, který stál v míru 100.000 K, stál nyní 1,500.000 Kč a nebylo jistoty, že dostane činže, které by mu zúročily kapitál vložený a vynesly úroky z dluhů, které by kontrahovati musil. Kromě toho nebylo zde peněžních ústavů, které by mu půjčily přiměřený obnos, poněvadž všecky počítaly, že eventuelní vzestup koruny bude míti za následek pokles cen, pokles stavebního nákladu u domů v době té stavěných, pokles činží oproti domům vystavěným za doby devalvace měny a tím klesnutí cen jejich a bezpečnosti hypotekární pohledávky. A proto nabízené hypoteky rovnaly se nejvýše $^{1}/_{15}$ stavebního nákladu a podnikatel musil by vložiti $^{14}/_{15}$ a nésti všecko risiko valutní. Zde bylo jasné, jak ohromné spousty způsobila válka a zničení měny, jak měnový problém je problémem při každé otázce, zde však přímo základním problémem, poněvadž mají býti stavbou na dlouhá leta immobilisovány kapitály vydané v dnešní měně. U zboží je převod statků rychlý, u obchodního úvěru rovněž, ale u stavebního úvěru hypotekárního je valutní risiko ohromné.

115. Proto zákony, jimiž měla býti řešena krise stavební, musily nejprve překonati tento těžký problém valutní. Postupováno dvojí cestou:

1. u domů postavených bez podpory státní, v nichž $^{2}/_{3}$ obytné plochy slouží účelům bytovým. má právo odepsati si (mimo obyčejnou amortisaci) společnost nebo soukromník daně prostě kdykoliv v 10 letech 70% nákladu. Činí-li daň u akciové společnosti 80% zisku, získá tím 56% stavebního nákladu na účtu daně s přirážkami. Soukromník získá tím více, čím větší příjem má, poněvadž platí osobní daň z příjmů, která je progresivní, zisk však činil by

nejvýše 40% ze 70 čili 28%. Zákon tento myslil jen na společnosti a osoby kapitálově silné, poněvadž si musí opatřiti kapitál do stavby potřebný sám. Stát v těchto případech nemá finančního risika, nýbrž jen daňovou újmu. Zákon tento se osvědčil.

2 Druhá cesta byla, že stát poskytne při domech s malými byty záruku za kapitál, úrok a anuitu, nevynesl-li by dům po zúročení vlastního kapitálu vloženého podnikatelem tuto anuitu. Zápůjčka zaručená smí činiti 60—80% a to tím více procent, čím více bytů, u stavebních družstev až 90%. Domy jsou na 50 let osvobozeny od veškerých daní a přirážek. Aby stát mohl poskytovati zápůjčky nebo aspoň dáti vklady peněžním ústavům, poskytujícím hypotekární zápůjčky, byla usnesena losová půjčka 1000 milionů Kč, rozprodávaná pod agitací, že bydlící mají povinnost ji koupiti ve prospěch nebydlících.

Tento druhý zákon se neosvědčil. Losů rozebráno bylo za 25 milionů. Politika, která nepočítá s psychologií, je špatná politika. Stát nejdříve zakáže zvýšiti činže těm, kteří jsou tak šťastni, že bydlí, nepřipustí jejich vypovězení z bytů, všecko činí, aby vybičoval jejich sobectví, dá jim privilegium laciného bydlení, pronásleduje přímo majitele domů, nájemníkům výpověď ani zvýšení činží nehrozí, a najednou chce od těchto sobců, aby dělali — filantropii pro nebydlící a kupovali si losy.

116. Aby stát nemusil dopláceti veliké obnosy na anuity, určuje ministerstvo sociální péče výši činže v domech státem garantovaných. Tak určilo na př. v Praze za pokoj a kuchyň v takovém novém domě 3300 Kč ročně, v sousedním domě, vystavěném před válkou, stojí pokoj a kuchyň 280 Kč. Na první pohled je jasno, že takováto disparita se nedá udržet: buď budou uvolněny činže ve starých domech a přiblíží se k činžím v domech nových, pak udrží se činže nové a stát nebude vehnán k doplatkům. Nebo setrvá se na nízkých činžích ve starých domech, pak neudrží se vysoké činže v domech nových a stát bude dopláceti ohromné obnosy na anuitách.

Dosud holduje se však sociální politice, která uvádí majitele starých domů v zoufalství, o zvýšení činží ve starých domech nechce se slyšeti, ačkoliv by z toho dostal stát a obce 50% a mohly by zvětšený obnos daně použít ke krytí svých závazků v domech nových, garantovaných.

Tento poslední zbytek válečné „sociální" politiky dosud odstraněn nebyl z bázně, že odstranění nesmyslného privilegia, aby někdo bydlel za stejný obnos v korunách znehodnocených jako plnohodnotných, pobouřilo by nájemníky, jichž je více než majitelů domů.[7])

PŘECHOD OD VALEČNÉHO VÁZANÉHO HOSPODÁŘSTVÍ STÁTNÍHO KE SVOBODĚ OBCHODNÍ A SOUTĚŽNÍ.

117. Ve válce zavedeno bylo státní hospodaření vázané z různých důvodů a zřízeny za tím účelem zvláštní ústředny. Ústředna kovů sbírala měděné součástky strojů, kamen atd. pro vojenskou správu na uzávěrky šrapnelů, disponovala o surovém i starém železe, přikazujíc soukromému průmyslu to, co zbylo vojenské správě. Tato ústředna byla převzata jen za účelem provedení likvidace. O takovéto válečné ústředny však nejde. Hlavně jedná se o ty, které v republice byly zřízeny za dvěma účely: distribučním a finančním. Distribučními ústřednami byly obilní ústav a bramborová komise, ústav pro oleje, mléko a tuky, masná centrála, ovocná ústředna, komise pivovarská, komise pro kosti a umělá hnojiva, oděvna: finančními ústřednami byly lihová, sladová, cukerní, dřevařská a uhelná.

Pokud jde o prvý druh, bylo jeho posláním nakoupiti obilí, brambory, olej, mléko, tuky, maso a ovoce a rozděliti je obyvatelstvu na lístky za ceny pevně stanovené s vyloučením obchodu. O ústavu obilním mluvil jsem již v kapitole o rozpočtu a uka-

zoval na ztráty, které způsobeny státu doplatky na mouku. Tento ústav i s bramborovým oddělením nalézá se v likvidaci. Ústav pro oleje, mléko a tuky zanechal nejprve sběru mléka, pak olejů a tuků a provádí nyní likvidaci tuků průmyslových. Centrála ovocná a zeleninová ztroskotala v r. 1919. Obchod s masem uvolněn v září r. 1920, což mělo za následek zlevnění masa. Oděvna, která chtěla státně oblékat 13·5 milionů obyvatel, ztroskotala, jakmile začal průmysl pracovat. Komise pivovarská byla vlastně jen rozdělovací komisí. Poněvadž ječmene používáno pro výživu obyvatelstva, byl zmenšen pivovarům příděl sladu a komise rozdělovala tento slad jednotlivým pivovarům dle výroby z r. 1913. Komise pro kosti a umělá hnojiva měla jednak sbírati kosti na kostní moučku a přidělovati je továrnám, jednak rozdělovati umělá hnojiva.

118. Důležitější pro stát byly komise líhová, sladová a cukerní, jejichž účelem bylo nejenom regulovati výrobu, nýbrž také vývoz a odevzdávati státu exportní zisky, a proto o těchto komisích potřebí je promluviti důkladněji.

119. Komise líhová vznikla již za Rakouska a účel její byl původně regulovati výrobu lihu tím, že se odňaly zdravé brambory výrobě a ponechány k výrobě lihu a droždí brambory méně cenné. Líh sám, pokud jej nepotřebovala vojenská správa jako náhražky benzinu pro automobily, byl prodáván v tuzemsku. Při vzniku státu československého byl účel její rozšířen.

V Československu je 946 hospodářských lihovarů, kterým přidělen kontingent výrobní 516.720 hl, pracovalv však jen 722 lihovarv. Kontingenty řídí se dle výměry polí členů hospodářských lihovarů, jež byla 413.850 ha. V podstatě hospodářské lihovary mělv v krajích bramborářskvch ten účel, aby tyto chudší, horské kraje mohly brambory zpracovati na líh, který lépe zpeněží, a mohly použíti výpalků k výkrmu dobytka. Zpracovati smějí jen brambory. Vedle těchto hospodářských lihovarů je ještě 37 liho-

varů průmyslových, které zpracují melasu a kukuřici na lih a z nich má 13 drožďárny. Výroba v lihovarech průmyslových byla v kampani 1918/19 203.993 hl, 1919/20 224.600 hl, 1920/21 306.818 hl. Rafinerií lihu je 27 s rafinační kvotou (kapacitou) 1,690.000 hl, z níž však využito v kampani 1918/19 14·4%, 1919/20 33·7%, 1920/21 26%. I v těchto poválečných letech nebylo totiž dovoleno zpracovati brambory zdravé, takže plné kontingenty nebyly dosaženy.

Stát zdanil velmi silně lih v konsumu a určil prodejní ceny všech druhů. Vývoz do ciziny byl zařízen tak, že určena byla přejímací cena a oč byl lih do ciziny prodán dráže, byl zisk státu.

Takovýmto způsobem zaplaceno z vývozu státu v kampaních

1918/19	35,000.000
1919/1920	376,759.000
1920/1921	186,076.549
1921/1922 dosud	65,000.000
úhrnem	662,835.549

Ovšem i zde hrálo znehodnocení valuty značnou roli, poněvadž domácí cena přejímací byla stanovena v korunách, a eventuelní pokles koruny zvyšoval, její vzestup snižoval ciferní zisky. Ve skutečnosti šlo zde o prodejní monopol líhový. Bude-li možno jej udržet, lze těžko říci, poněvadž až bude uvedeno do pořádku Polsko a Rusko, bude lihu na trhu tolik, že těžko bude lze udržeti dosavadní vysoké ceny, a je nebezpečno pro stát, aby měl monopol na zboží, jež z velké části musí exportovati. Lihová komise sice dosud existuje, pracuje se však na organisaci volné, v níž by měl stát jen kontrolu a podíl na exportním zisku, který bude jistě značnější než při provádění exportu byrokratickým způsobem.

120. Komise sladová byla organisována podobně jako lihová. Český a moravský (hanácký) slad byl světoznámou markou a jednalo se o to, zachovati si trhy. Bylo škoda semleti sladařské ječmeny na mouku, nýbrž bylo jistě lépe vyvézti slad a nakoupiti

mouku. Za kampaně 1918/19 až 1920/21 sesladováno celkem 11.000 vagonů sladu a odvedeno státu cizích valut za 522 mil. Zisk státu činil v kampani

r. 1918/19	4,273.000.— K
r. 1919/20	205,030.000.— K
r. 1920/21	65,790.000.— K
celkem tedy . . .	275,063.000.— K

Tím udržen byl styk s 9 státy s hodnotnými měnami, kam byl vyvážen slad již před válkou. Po zavedení volného hospodářství s obilím od kampaně 1921/1922 jest vývoz sladu i domácí obchod uvolněn. Závadou dosavadního systému bylo, že pivovarům ukládáno vařiti slabá piva, která vývozu nesnesla a ztrácely se trhy cizozemské, důležité pro vývoz piva, obzvláště plzeňského. Ale špatnou kvalitou piva trpěl domácí konsum, pivo bylo vytlačováno vínem dováženým a platební bilance byla paralysována.

121. Cukerní komise zřízena byla za Rakouska jednak proto, že armáda potřebovala mnoho cukru pro výrobu glycerinu na dělání výbušných látek, jednak proto, že chtěla snížiti domácí konsum cukru, aby jí zbyl pro vývoz do neutrálních států. Zavedeny proto zvláštní lístky, přikázáno na obyvatele určité kvantum a ostatek spotřebován jinak.

Převratem odpadlo používání cukru k účelům válečným, a mohlo se pomýšleti na vývoz ve velkém. Z monarchie Rakousko-uherské má území československé 173 podniky, čili 93% kapacity, takže sídlo průmyslu cukrovarského bylo vlastně v zemích našich, kde pěstění cukrovky a výroba cukru dosáhly velikého zdokonalení. Výrobní kapacita cukrovarů československých je asi 12 mil. mt. centů suroviny. Nyní vyrábí se jen polovice, poněvadž vysoké ceny obilí a jiných plodin odvracejí od pěstování cukrovky.

V Československé republice zřízena byla cukerní komise, ponechány cukřenky (příděl konsumu na hlavu obyvatelstva), aby zbylo co možná nejvíce na vývoz, neboť výtěžky vývozu měly zůstati státu.

Mimo to cukr dodaný podnikům zpracujícím cukr byl prodáván dráže, poněvadž i pro ně to byl vývozní předmět.

Výsledky byly tyto:

Cukerní produkce dle čisté váhy:

	Rafináda	Krystal	Surovina	Úhrn v surovinové hodn.
1918/19	1,718.290 q	2,911.367 q	959.633 q	6,237.442 q
1919/20	1,784.670 q	2,389.024 q	316.154 q	5,074.167 q
1920/21	2 800.756 q	3,428.750 q	70.757 q	7,172.394 q

Spotřeba domácí v čisté váze:

	Rafináda	Krystal	Surovina	Úhrn v surovinové hodn.
1918/19	736.360 q	1,729.869 q	370.023 q	3,181.524 q
1919/20	1,170.186 q	1,570.650 q	199.925 q	3,306.240 q
1920/21	1,521.498 q	1,147.937 q	139.200 p	3,183.390 q

V těchto číslech jest zahrnut již cukr dodávaný průmyslu, který ho dále zpracuje a to:

1918/19	1,073.600 q
1919 20	906.340 q
1920/21	317.845 q

Do ciziny vyvezeno:

	Rafinády	Krystalu	Suroviny	Úhrn v surovinové hodn.
1918/19	328.078 q	606.970 q	584.135 q	1,650.090 q
1919/20	1,246.066 q	1,432.076 q	352.149 q	3,405.163 q
1920/21	1,236.023 q	2,336.837 q	71.705 q	4,143.766 q

Ve prospěch státu bylo zúčtováno a vyplaceno:

1918/19 a) z cukru pro domácí průmysl	Kč	100,464.795	
b) z vývozu . . .	Kč	224,319.060	
úhrnem			Kč 324.783.855

1919/20 a) ze zásob přenesených z minulé kampaně .	Kč	19,287.960	
b) z cukru pro domácí průmysl . .	Kč	250,574.437	
c) z vyvezeného cukru	Kč	2.454,088.765	
úhrnem			Kč 2.722,951.163
1920/21 a) ze zásob přenesených z kampaně předešlé . .	Kč	127,226.903	
b) z cukru pro domácí průmysl . . .	Kč	111,864.604	
c) z cukru vyvezeného	Kč	1.725,000.000	
celkem			Kč 1.964,091.507
úhrnem .			Kč 5.011,826.525

Stát obdržel tedy na těchto přeplatcích domácích i vývozních v kampani 1918/19, 1919/20, 1920/21 obnos 5.011.8 milionů. Číslice i vzhledem k poklesu kursu koruny skutečně ohromná.

Ovšem tyto výtěžky jsou možny jen potud, pokud kurs koruny je nízký a ceny výrobní menší. Pro kampaň 1921/22 ustanovila vláda cenu řepy (i to bylo státem prováděno!) v měsíci březnu 1921 (před setím) na 26 K za mt. cent. Dle výpočtu ceny cukru na světovém trhu ukázalo se, že při této ceně řepy, je zde nebezpečí, že bude stát dopláceti na export, neboť přecházelo se do nové kampaně s velikým množstvím cukru, a nebyla jasna situace cukru kubánského.

Provedena tedy organisace jiná. Cukerní komise zlikvidována a celý cukerní obchod vedl kartel nazvaný cukerní syndikát na svoje nebezpečí. Řepaři snížili cenu řepy na 20 K, cukrovarníci snížili cenu cukru pro domácí konsum i pro vývoz. Ze zisku exportního obdrží stát 50%, řepaři 43%, cukrovary 7%. Cukr uvolněn, což mělo za následek, že domácí spotřeba vzrostla o 33%. Stát opustil toto zajisté dří-

ve výnosné hospodaření, poněvadž právem lze očekávati, že je po skvělé konjunktuře poválečné, a že přijde na trh konkurent velmi mocný, totiž cukr třtinový. Cukru třtinového bude v kampani 1921/22 vyrobeno asi 10 mil. tun, řepového asi 5 mil. tun. Tento zápas, který nastává řepovému cukru, musí si vybojovati průmysl svojí iniciativností, zlevněním provozovacích nákladů a dalším zjemněním kvality. K tomu se však nehodí těžkopádná organisace státně-byrokratická.

Ona mohla míti úspěch, pokud nebyl zde konkurenční zápas, a byla skutečná nouze o cukr na světovém trhu. Poněvadž stát vybírá značnou daň z cukru doma spotřebovaného, bude míti mnohem stálejší příjem, pozvedne-li se spotřeba cukru doma, než je onen nestálý, konjunktuře světové podléhající příjem z vývozních přeplatků. Pro kampaň 1922/23 byl zrušen i syndikát a bude úplně volná soutěž.

122. Kdo podívá se na tyto cifry přeplatků z lihu, sladu a cukru a uvědomí si, že činí za 3 leta téměř 6.000 mil. K, a ptá se, kam se poděly, dostane odpověď, která překvapí: utratili jsme je doplatky na mouku a chléb prodávané pod nákupní cenou a ještě se nedostalo 2.200 mil., jež si vypůjčujeme. Kde by byl stát, jeho finance a jeho měna, kdybychom přestali od kampaně 1919 (nemajíce americkou půjčku potravinovou) prodávati mouku levněji, než nás stála. Měli jsme méně dluhů a nepotřebovali jsme zaváděti dávku z uhlí, která průmysl tak těžce tíží a jeho výrobky tak zdražuje!

123. Dřevařská centrála byla vlastně zřízena pro kontrolu vývozu dříví a přestala existovati, když zřízen byl úřad pro zahraniční obchod, který však nyní také likviduje.

Uhelná komise přičleněná k ministerstvu veřejných prací přidělovala uhlí. To nyní povlovně pomíjí a úřad jen kontroluje ceny uhlí spíše z důvodů fiskálních k vůli dávce z uhlí. Život její zatím prodloužen do konce r. 1922.

124. Obyvatelstvo si oddechlo, když zbaveno bylo všech těchto vymožeností válečných a mělo pak teprve dojem, že je mír. Je jistě svrchovaně zajímavo, jak málo se po této válce počítalo s psychologií lidu, jak všecko chtěl dělati stát rozkazem, jak ono komandování válečné mělo přejíti do všeho života. Zatím veškerým obyvatelstvem to bylo pociťováno jako poroba, ne jako dobrodiní, takže největším zástancům vázaného hospodářství nezbylo než kapitulovati. A ukázalo se, že začalo pracovati tisíce a tisíce mozků, aby dobře a lacino vyživili, ošatili obyvatelstvo, aby ve svobodné soutěži snížili ceny. A to se daří a podaří plně, až se také podnikatelé a obchodníci vymaní z válečného pohodlí, kde za ně myslel stát, a nouze o zboží vylučovala prodělky.

DOSLOV.

Hleděl jsem v této knize zachytiti nejdůležitější problémy poválečné v samostatném státě československém. Válka nezpůsobila jen zpustošení krajin, kde odehrávaly se její děje, nýbrž také zpustošení myslí a srdcí, odhození ideálů a nastolení sobectví, ztrátu lásky a tvořivého společenství a nastolení nenávisti a závisti. Kdokoli chce posuzovati finanční a hospodářské zjevy poválečné, politickou práci těchto dob, nesmí zapomínati na psychologický stav Evropy, který často ukazoval známky massové choroby.

Válka ke všem bědám, zničení výrobních prostředků, ochuzení jedněch, zbohatlictví druhých, přidala ještě těžkou chorobu rozvrácených měn. Léčba byla tak těžká proto, že vymizela pracovitost, a práce pokládána za těžké břímě, nedůstojné svobodného člověka, že zmizela úspornost ve výrobě i spotřebě, a každý navykl si velikým číslům, k nimž vedla znehodnocená měna, a ztratil míru pro požadavky i po-

třeby. Zdá se mi, že toto válečné dědictví bylo a je nejstrašnější, a jeho léčba měla by býti prvým úkolem všech, kdož nechtějí pouze mír na papíře, nýbrž skutečný mír myslí a srdcí, povznesení rozvrácené morálky, vrácení se k ideálům a k zásadě, že každý sám je štěstí svého strůjcem.

Republika Československá měla to veliké štěstí, že prvé pololetí její faktické existence bylo naplněno radostí a štěstím, že došel národ náš svobody, že bez rozdílů stavů a tříd všichni občané chtěli ochotně a nezištně přispěti k vybudování své osvobozené vlasti a zabezpečiti její hospodářské základy. Snad potom pod tlakem bolševických hesel sousedního Ruska počalo se bloudit a spácháno mnoho škod z tohoto poblouzení, které však pomíjí a pomine. A národ vrací se zase k pracovitosti a šetrnosti, na nichž založil svůj pokrok proti vůli státu, v němž byl nucen žíti. A tu teprve plně rozvine se ve svobodě a ukáže se hoden důvěry, kterou měli k němu státníci západní Evropy a velká republika americká, uznávajíce proň právo národního sebeurčení. Již dnes snad možno říci, že ze všech států střední Evropy, těžkou poválečnou periodu prožila nejlépe Československá republika, pracujíc plánovitě na své konsolidaci.

POZNÁMKY.

1. (K bodu 41.) Podle dohody uzavřené dne 14. března 1922, smluven byl klíč bankovek vydaných před 27. říjnem 1918, který je kombinací počtu obyvatelstva a množství vskutku sebraných a vyměněných bankovek. Dle tohoto klíče přihlásilo:

Rakousko	7·428	miliard,	uznány	za	vydané	před	27./10. 1918	4·—
Maďarsko	8·5	„	„	„	„	„	„	4·—
Italie	3·5	„	„	„	„	„	„	2·5
Polsko	2·739	„	„	„	„	„	„	2·15
Rumunsko	8·717	„	„	„	„	„	„	6·1
SHS.	5·686	„	„	„	„	„	„	4·27
ČSR.	8·357	„	„	„	„	„	„	6·1
	44·927							**29·12**

Tento klíč je rozhodný pro rozdělení všech aktiv massy likvidační, a byla by tím rozřešena otázka počtu bankovek. vydaných do 27. října 1918.

Pokud jde o bankovky vydané po 27. říjnu 1918, mělo Rakousko a Maďarsko povinnost, odevzdati ostatním státům titry, kterým výdej těchto bankovek podložilo.

V této věci docíleno dohody v tom směru, že oba státy z podílu, který na ně na aktivech připadne dle hořejšího klíče, dají ostatním státům 5 milionů zlatých korun, které se rozdělí na státy dle obnosu bankovek, vydaných po 27. říjnu 1918 a převzatých závazků bankovních (gírové účty, pokladniční poukázky). Dle toho obdrželo by Československo 2,094.000 zlatých korun. Celkem by činil podíl náš na aktivech banky asi 50 mil. zlatých korun. Na to dostalo Československo zálohu 15·3 mil. zlatých korun, budovy filiálek v ceně 6,459.970 zlatých korun (s výhradou odhadu pražské budovy). Zbytek dosud nevyplacen, poněvadž Rakousko úmluvu dosud neratifikovalo a likvidace proto se skončiti nemůže.

Otázka pensistů Rakousko-uherské banky byla rozřešena tak, že každý stát převezme ony pensisty, kteří 1. června 1921 byli jeho příslušníky (u nás asi 85) a postará se o pensijní opatření úředníků, které převzal. Pensijní fond, který činí 196·5 milionu korun, rozdělí se dle převzatého břemene tak, že se cenné papíry rozdělí in natura. — Hypotekární oddělení bude likvidováno tak, že vypovědí se pohledávky, zaplatí v rakouských korunách, vylosují zástavní listy a vyplatí se v rakouských korunách. Pohledávek je v Maďarsku za 95 mil., v Polsku za 25 mil., v SHS. za 18·5 mil., v ČSR. (hlavně na Slovensku) za 16 mil., v Rakousku za 3·1 mil., v Italii za 0.184 mil. — Akcionářům dobrovolně mají se dostati budovy venkovských filiálek rakouských, budova v Bankgasse 3., tiskárna, takže by obdrželi asi 1% až 1½% ve zlatě.

2. Platy na dávku z majetku od té doby velice vzrostly. Dle výkazu z 15. srpna 1922 bylo zaplaceno již 1535 mil. Obnos při okolkování zadržených bankovek klesl již na 740 milionů a na podzim přikročí se k výplatě vkladních listů těm, kdož dávku zaplatili, nebo nejsou dávkou povinni a to z hotovostí, které budou na majetkovou dávku zaplaceny, aby se oběživo nerozmnožilo.

3. (K bodu 68.) Zisku z prodeje cukru stát neměl, poněvadž cena cukru na světovém trhu poklesla a bylo zde velmi mnoho zásob, takže se na exportu prodělalo.

4. (K bodu 68.) Další existence lihové ústředny není dosud rozřešena, a také ještě ceny za minulou kampaň nejsou určeny. Lih na světovém trhu poklesl a zůstaly zde zásoby kolem 300.000 hl, takže musí býti postupováno velmi opatrně, aby stát neutrpěl těžké ztráty.

5. (K bodu 93.) Kromě toho byla uzavřena v Anglii investiční půjčka 10 milionů liber, z níž uskutečněna první tranche 6 mil. liber a z ní zaplacen 1 mil. liber z moučné půjčky anglické. Půjčka je zúročena 8% a platí se anuitami po dobu 25 let; po 10 letech může býti celá splacena v kursu 110%. Každý týden skládá se $^1/_{52}$ roční anuity z příjmů tabákové režie.

6. (K bodu 100.) Poměr mezi dluhy v cizí měně a dluhy v měně domácí posunul se anglickou půjčkou 6 milionů liber velmi značně summě zadlužení v cizí měně. Uplacení dluhů

mezitím stouplo splácením státovkového dluhu majetkovou dávkou, takže korunové dluhy se zmenšují.

7. (K bodu 116.) V jarním zasedání roku 1922 usnesen byl zákon, kterým při činžích z bytů o více jak 2 obytných místnostech může se zvýšiti v srpnovém termínu 1922 činže o 20% činže předválečné, v listopadovém o dalších 20%. U krámů a provozováren malých o 20%, středních 30%, velkých 40%. Avšak toto zvýšení je nedostatečné, aby vyvolalo stavební ruch.

Státní knihovna
v Praze
* společenských věd *

DIAGRAM Č. 1.

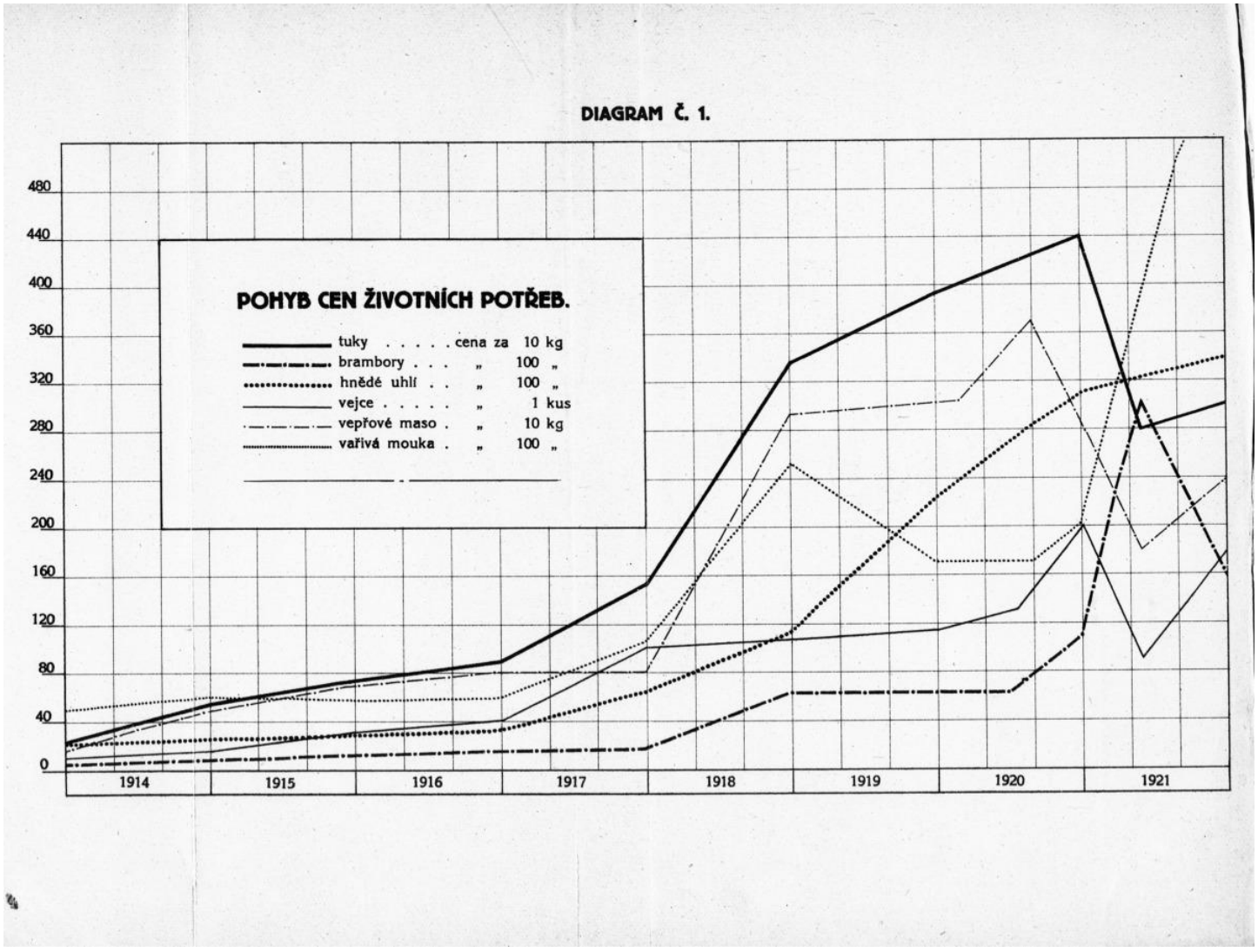
POHYB CEN ŽIVOTNÍCH POTŘEB.
tuky . . . . . cena za 10 kg
brambory . . . „ 100 „
hnědé uhlí . . „ 100 „
vejce . . . . . „ 1 kus
vepřové maso . „ 10 kg
vařivá mouka . „ 100 „
480
440
400
360
320
280
240
200
160
120
80
40
0
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921

Vysoká škola obchodní v Praze, a. s.
Ústav obchodních věd

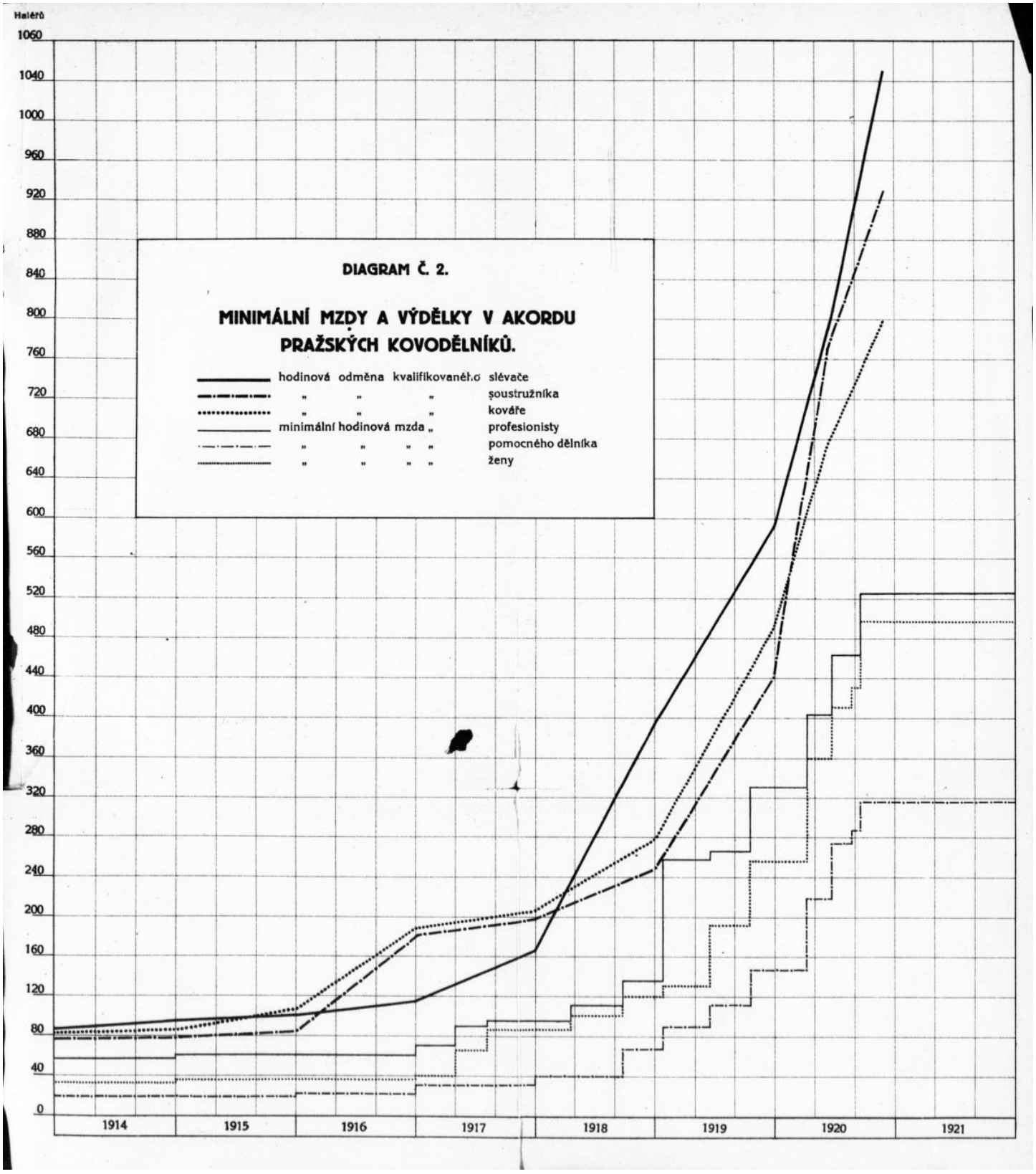
Haléřů
1060
1040
1000
960
920
880
840
800
760
720
680
640
600
560
520
480
440
400
360
320
280
240
200
160
120
80
40
0
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
DIAGRAM Č. 2.
MINIMÁLNÍ MZDY A VÝDĚLKY V AKORDU PRAŽSKÝCH KOVODĚLNÍKŮ.
hodinová odměna kvalifikovaného slévače
„ „ „ soustružníka
„ „ „ kováře
minimální hodinová mzda „ profesionisty
„ „ „ „ pomocného dělníka
„ „ „ „ ženy

Vysoká škola obchodní v Praze
Ústav obchodních věd

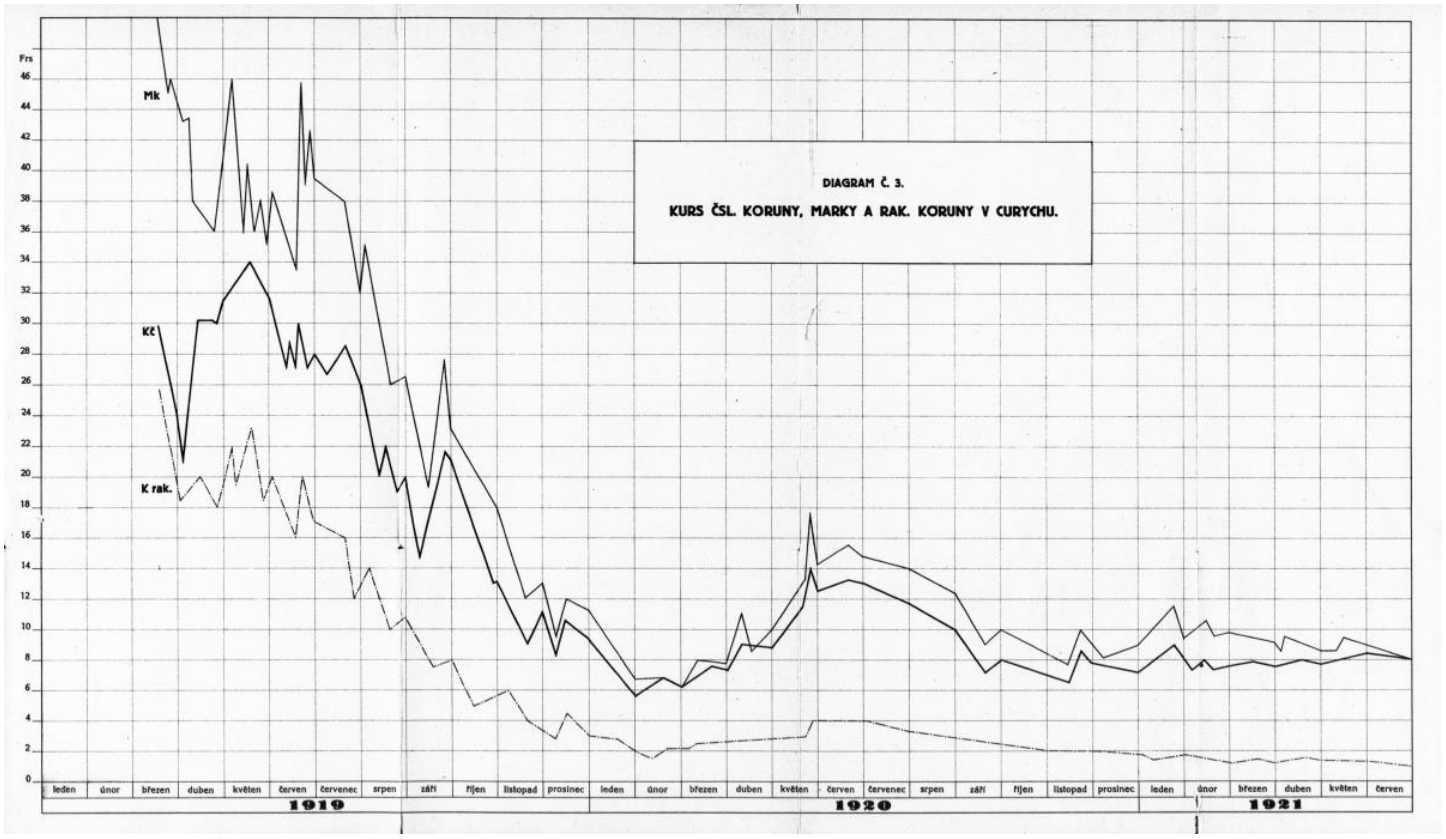
DIAGRAM Č. 3.
KURS ČSL. KORUNY, MARKY A RAK. KORUNY V CURYCHU.
Frs
Mk
Kč
K rak.
0
2
4
6
8
10
12
14
16
18
20
22
24
26
28
30
32
34
36
38
40
42
44
46
leden
únor
březen
duben
květen
červen
červenec
srpen
září
říjen
listopad
prosinec
1919
1920
1921

Vysoká škola obchodní v Praze
Ústav obchodních věd

Státní knihovna
v Praze
Mariánské nám.